

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 3 И
ВИШЕ ТАБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИНАРА, А ЗА ЦРНУ
ГОРУ, БУГАРСКУ, БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ,
РУМУНИЈУ И ТУРСКУ 15 ДИНАРА НА ГОДИНУ.

ПРЕТПЛАТА СЕ ПЛАЊЕ

УПРАВИ
КР.-СРП. ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ,
А РУКОПИСИ УРЕДНИШТВУ.

XXIII-XXIV СВЕСКА У БЕОГРАДУ 15. И 31. ДЕЦЕМБРА 1885. ГОДИНА VI

Постављења и разрешења од дужности управитеља основних школа

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I Постављени су:

г. *Арсеније Илић*, за управитеља школе злотске, округа црногорског, 13. Новембра ове године.

г. *Велимир Павловић*, за управитеља школе унских, округа ваљевског, 12. Новембра ове године.

г. *Глигорије Јовановић*, за управитеља школе каранске округа ужичког, 12. Новембра ове године.

г. *Миливој Ковачевић*, за управитеља школе царинске, округа подринског, 11. Новембра ове године.

II Разрешен је:

г. *Живојин Милојевић*, управитељ школе царинске, 11. Новембра ове године.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I Постављена је:

г-ђица *Перка Марковићева*, свршена ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Топчидеру, 27. Новембра ове године.

II Премештени су:

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Димитрије Миленовић*, заступник учитеља школе великолукањске, пиротског округа, у I и II разред школе мозговске, 26. Новембра о. г., по потреби.

У НИШКОМ ОКРУГУ:

г. *Живко Лукић*, учитељ школе суковске, округа пиротског, у Дедину Бару, 26. Новембра ове године, по потреби.

г. *Марко Јоцковић*, учитељ школе суводолске, округа пиротског, у Горњи Душник, 26. Новембра ове године, по потреби.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

г. *Владислав Поповић*, учитељ II и III разр. школе марковачке, у II, III и IV разр. исте школе, 12. Новембра о. г., по потреби.

г-ђа *Јелена Поповићка*, привремена учитељица I и II разреда школе марковачке, само у I разред исте школе, 12. Новембра ове године, по потреби.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Војин Љешевих*, учитељ I и II разреда школе бајинобаштанске, у Мокру Гору, 12. Новембра ове године, по потреби.

г. *Дионисије Ковачевић*, учитељ III и IV разреда школе бајинобаштанске, у III и IV разред школе каранске, 12. Новембра ове године, по потреби.

г. *Глигорије Јовановић*, учитељ сва четири разреда школе каранске, у I и II

разред исте школе, 12. Новембра ове године, по потреби.

III Разрешен је:

У КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Никола Рајичевић*, заступник учитеља школе горњанске, 27. Новембра ове године, као неспособан.

У м р л и:

Милосав Лазаревић, учитељ II, III и IV разреда школе голубачке, округа пожаревачког, преминуо је 21. Октобра 1885.

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК CCLXXXIX

2. Октобра 1885. год. у Београду.

Били су: Потпредседник *арх. Н. Душић*; редовни чланови: *Ј. Пешић*, *Љуб. Ковачевић*, *Б. Козарац*, *Јевр. Илић*; ванредни чланови: *Јев. Борђевић*, *Јов. Борђевић*, *Петар Жиковић*, *Др. В. Бакић*, *Борислав Тодоровић*, *Ник. Стајевић* и *Лаз. Обрадовић*.

Пословођа *Мил. Марковић*.

I

Прочитан је и примљен записник 288. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 30. пр. м. ПБр. 10.502 којим се упућују Главном Просветном Савету две књиге „Познавање природе за III. раз. основне школе“ и „Познавање природе за IV. раз. основне школе“ које је израдио г. *Никола Стојановић* учитељ код „Саборне цркве“ у Београду и моли се Главни Просветни Савет, да ове књиге прегледа и оцени: могу ли се оне употребити за ручне школске књиге у дотичним разредима, или као помоћне школске књиге, или би ваљало ове књиге откупити од писца и на који начин.

Одлучено је: да се умоле г. г. др. Лаза Стефановић и Бор. Тодоровић, да обе књиге

прегледају и оцене и да савету своја мишљења о истима поднесу.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова упућено Главном Просветном Савету, које овако гласи:

Главном Просветном Савету

Г. Г. Изасланици министарски, који су прошасте школске године присуствовали испитима зрелости у београдској гимназији, нишкој гимназији, крагујевачкој гимназији и београдској реалци, у извештајима, које су ми поднели о тим испитима изнели су и неколике своје мисли о томе шта би у плану, програмима, па и у уређењу тих школа ваљало изменити у интересу бољег постигнућа оне цели, коју те школе треба да имају. Тако:

1. Изасланик за београдску гимназију г. Јов. Туроман мишљења је да треба:

1. Да се заведе и осми разред гимназије.
2. Да се религијска настава распростре на све разреде гимназије.
3. Да се латински језик учи кроза све разреде гимназије.

4. Да се заведе учење грчког језика у гимназији.

5. Да се историја света учи за више година у гимназији, по што је случај сада, те да се што боље и опширније изучи.

6. Да се смањи број предмета у гимназији из природних наука.

7. Да се хемија споји са минералогijом, а да се не учи засебно.

8. Да се физика у V и VI разреду не предаје са математичким доказима, у којима долазе чак и тригонометријске функције, које се уче тек у VII разреду.

II Изасланик за нишку гимназију г. Свет. Вуловић мисли да треба :

1. Укинути гимназијске реалчице и ниже гимназије, па завести више читавих гимназија.

2. Боље груписати науке изменом наставног плана и удесити да наставник проведе једно коло ученика кроз све разреде предајући им предмете из једне групе, па да онда сам и одговара за њихов успех на испиту зрелости.

3. Да се заведе и осми разред те да се тако ученицима олакша савлађивање наука, и да се тада и латинском језику да више времена.

4. Да се садашње реалке преокрену у гимназије, јер су без цели, пошто приличан део њихових ученика иде у правни факултет а не у технички, као што би требало.

III Изасланик за гимназију Крагујевачку г. Јов. Жујовић :

1. Сумња да је количина знања из латинског језика, која се у гимназији сада добија, довољна и за кандидате историјско-филолошког одсека у Вел. школи.

2. Налази да се из Геологије учи врло мало, а из минералогije много више. Мисли да треба да буде обратно, т. ј. да се више учи из Геологије, јер је земља са својим развићем и са својом историјом важнија за изучавање, него поједини делови земљини — минерали.

3. Мисли да није упутно што је познавање човека заведено као засебан предмет, и да би познавање човека ваљало вратити на своје место, т. ј. у зоологију, у којој ће се говорити о човеку, као природном организму; и ту да се изложи и хигијена у не-

колико лекција, а не да се предаје, као засебан предмет, као што се сада чини.

4. Мисли да органску хемију треба предавати са анорганском заједно у IV разреду, а не да се хемија предаје у две године, као сада, јер нема у њој толико грађе за гимназијску наставу да би јој требало дати две читаве године. Напомиње да наставници, да би попунили толико време служе се и они и ђаци хемијом Лозанићевом, што означава као злоупотребу и мучење деце, јер та књига намењена је Великој школи, а не гимназији.

5. Налази да је програм из Антропологије израђен са чисто лекарског гледишта, те се у њој понављају анатомски и физиолошки подаци и хигијенски прописи, који су већ раније били, или би требало да су раније третирани, и да оваква нема места поред добро схваћене и изложене грађе у зоологији. Тврди да антропологија данас не сматра човека као индивидуу, као што га сматрају лекарске студије, него као елемент људског рода коме она изучава физичке и моралне особине како у целини тако и по појединим групама. Мисли да овако схваћена Антропологија може у гимназији имати места и поред зоологије и биологије. А ако се у њој обрати већа пажња и на духовну страну човечијег живота, онда ће она још боље одговарати своме задатку, јер ће на тај начин прилично попунити садашњи недостатак филозофских предмета у нашим гимназијама.

6. опажа да је штетно што је укинут годишњи испит у VII разреду, и да за то ученици тога разреда мало пажње у опште поклањају предметима, који се у том разреду уче, знајући да испита из њих неће полагати, него целе те године мисле о испиту зрелости, и да по томе VII разред не постиже своју цел: Мисли да треба по ново завести годишњи испит и у томе разреду, па макар се исти држао у месецу Марту, како би се ученицима по том оставило времена за спрему за испит зрелости.

7. Налазећи да ученици садашњих наших гимназија имају бољу спрему за све факултете, него ученици садашњих реалака наших и да би требало дати младићима прилику да у својим зрелим годинама изберу себи каријеру и даљу стручну наставу, мисли да

треба све садашње реалке наше преокренути у гимназије, пошто и онако мале разлике има међу њима.

8. Противан је класицизму у већем обиму по што је сада у нашим гимназијама. Није за то да се ма која наука из гимназије избади или сузи. На против за то је да се још заведе Психологија и Логика.

9 Како из природних и математичких наука за пријем у факултет технички и одсек природно-математички философског факултета треба више и потпунијег знања по што га гимназије могу дати, дајућу из тих наука наставу потребну свима гимназистима, налази да би требало у Великој школи завести приправни курс од једне године за кандидате технике и природно-математичког одсека, у ком би се училе: Математика, Физика, Јестественица и Цртање. И ради стручније спреме да се и одсек природно-математички подели још на одсеке — природњачки и математички.

IV Изасланик за београдску реалку г. Милан Андоновић:

1. Налази да наставу у реалци треба проширити и да тога ради треба и у реалци завести осми разред.

2. Налази да у нашим средњим школама васпитна и морална страна стоји врло ниско. Узрок је највише што су ђаци који су из унутрашњости остављени свакојаким приликама, које су у стању да у њима произведу наклоност неучтивости, неуљудности, неморалу и најзад и непатријотизму. Да би се овоме стало на пут он предлаже да се при средњим школама заведу интернати за сву децу, која нису из места, у коме је и школа.

3. Налази да народу српском прети поплава индустријалаца, а не поплава класичара, мишљења је да све садашње гимназије наше треба преокренути у чисто реалне гимназије и основати више реалака и занатлијских школа.

Сваки од г. г. изасланика предложио је и по неку измену у садашњим правилима о испиту зрелости у гимназијама и реалкама. Тако;

г. Јов. Туроман предложио је:

1. Да отпадне испит зрелости из Јестественице за све кандидате, а такође и испит из Физике и Историје за оне, који су за две

последње године из тих предмета имали одличне оцене.

2. Да се министарском изасланику на испитима зрелости да други положај, јер по садашњим правилима он је просто једна нема фигура, без икаква права да има ма каквог учешћа у испитивању или оцењивању успеха ученичког, док у другим земљама такви изасланици управља целим испитима.

г. Свет. Вуловић:

1. Опazio је да писменома испиту на испитима зрелости није одређена и јасна цел. Дају се обично питања за писмену расправу из појединих наука, и приправник се труди да покаже колико зна из те науке о томе питању. А оцењује се правилност писања. Из наука ће он и иначе подлагати испит. Писмени испит вели требало би да покаже колико приправник располаже писменошћу, те да ли је у том погледу спреман за будућег факултетског слушаоца. И мишљења је да пред кандидатима треба држати неколико предавања, па да они бележе и по њиховим белешкама да се даје оцена о њиховој писменој спреми. Или да се даје питање из науке о српском језику.

2. Налази да је много што се од приправника тражи превођење са српског на стране језике, и мишљења је да се то изостави, а да је доста превођење са страног језика на српски.

3. Налази да је улога министарског изасланика на испитима зрелости у правилима врло ништавна и врло недоследно изведена. Мишљења је да сви приправници из свију гимназија и реалака полажу испит зрелости на једном месту, у Београду, пред једном комисијом, и онда да се изасланику одреди друкчија улога, те да он буде контролни комесар, који би сваку неправилност могао одмах обуставити и претпостављеној власти о њој доставити.

4. Мисли да програми за усмени испит треба да су детаљнији, да се тачно зна, шта приправници морају знати на испиту зрелости па да се по тим програмима израде и нарочите књиге за испите зрелости. Нарочито програм за српски језик је непотпун и нејасан.

5. У тим програмима налази да су незгодно груписани неки предмети.

6. Наводи да се у правилима нигде не каже шта ће бити са оним приправницима, који по два пут полажу испит зрелости, па га опет не положе. Мисли да би им требало допустити да више пута могу полагаати.

г. Жујовић налази да кандидатима на испиту зрелости врло тешко пада превођење са српског на стране језике.

Г. Андоновић: 1. налази да је понижење за Србе да морају полагаати испит зрелости и из страних језика, и чак изгубити и право на даље полагање испита ако из живог страног језика претходно не положе добро испит. И мишљења је да треба да при испиту зрелости отпадне испит из живих страних језика.

2. Опazio је да се одредбе чл. 5 и чл. 21. правила о испитима зрелости једна другојprotиве, јер док се по чл. 5. ученик, који на испиту зрелости падне из једнога или два предмета, упућује да после три месеца понови испит из тих предмета без икаквог услова, докле се чл. 21. допушта ученику да може имати и две слабе оцене па да ипак буде проглашен за зрелог под условом, ако има из друга два предмета одличне оцене.

Доследности ради пита он даље, да ли по овом начелу чл. 21. не би пре био зрео онај који добије једну или две двојке, а све остале белешке буду му четворке, него онај који нема ни једну двојку, али има све саме тројке

Наше гимназије које су провобитно биле основане на класичкој основи, напустиле су касније ту основу и мењале свој правац докле, докле последњим наставним планом нису готово изједначене са реалкама. Између нижа четири разреда гимназије и нижа четири разреда реалке у истини ни по плану ни по програмима нема никакве разлике. А излази да су ђаци гимназије чак и за факултет технички и одсек природно-математички боље спремни него ђаци реалке. У овоме се види факат да су наше данашње реалке поред оваких гимназија без цели и од штете. Међу тим број ученика реалке и пак нагло расте. То опет значи да се у нас тражи чисто реална настава, али да се у исто време с друге стране опет подижу жалбе што се у гимназијама не налази чисто гимназијска настава.

Према томе излази јасно да наше средње школе још нису нашле свога сталног и одређеног облика, у коме би их требало одржавати. И пре него што се пусте на јавност досад израђени стални програми за наше гимназије и реалке ваљало би прибрати све досадашње замерке и напомене и све досадашње искуство што се односе на уређење наших средњих школа, и са што већом пажњом испитати да ли у уређењу као и у наставном плану, па према томе и у наставним програмима тих школа треба учинити каквих измена.

Узевши у обзир мишљења поменутих изасланика односно полагања испита зрелости и сам сам мишљења да целокупна Правила о испитима зрелости ваља подврћи озбиљној ревизији и при преради истих послужити се целокупним досадашњим искуством, на основу кога би требало у њима шта друкчије наредити.

Од своје стране држим да поред других измена ваљало би удесити у интересу једнообразног испитивања и оцењивања да сви кандидати из гимназија полажу испит зрелости на једном месту. Осим тога да би се ти испити могли да сврше за краће време као и да би прецизније били оцењивани, требало би да се одбор испитни подели на секције према групама наука, да се испити у појединим секцијама једновремено држе и испитује једна по једна група кандидата.

Нека Главни Просветни Савет изволи пажљиво проучити све о чему је поменуто у овоме писму, и нека ми што скорје поднесе своје мишљење нарочито о томе:

1. Да ли би требало завести осми разред при гимназијама, и то да поткрени разлозима.

2. Треба ли садашњи наставни план за гимназије изменити и у ком смислу.

3. Треба ли увести и грчки језик у гимназије.

4. Треба ли завести интернат за ученике који нису из места.

5. Да ли би требало укинути реалнице и неке ниже гимназије.

6. Да ли садање реалке треба оставити какве су или и њих преобратити у гимназије.

Што се пак тиче испита зрелости, нека Главни Просветни Савет подвргне строгој ревизији целокупна правила о испитима зрелости, и послуживши се оним што је у овом писму из-

ложено и напоменуто, и искуството, које сам Главни Просветни Савет буде имао, нека изради нову редакцију тих правила и нека ми их достави на увиђај.

У прилогу 7. шиљу се Главном Просветном Савету и целокупни извештаји г. г. изасланика на увиђај и употребу.

Министар
просвете и цркв. послова,
СТЕВАН Д. ПОПОВИЋ

После подуже дебате о овоме врло важном питању, појавила су се два мишљења о овоме предмету. Прво је мишљење, по коме би ваљало изабрати један ужи одбор, те да он на основу писма министарског изради једну основу, у којој би се изложиле главније мисли целе те реформе и које би се после могле читати у ширем одбору или у Главном Просветном Савету и које би могле послужити као директива ширем одбору, ако би се овоме упутио овај предмет на потпуну разраду. Друго је мишљење: да би ваљало одмах изабрати шири одбор и упутити му целу ствар на проучавање и израду предлога у смислу напомена означених у министарском писму.

Оба су ова мишљења, као предлози стављени на гласање и са 9. противу 3. гласа.

Одлучено је: Да се одмах изабере један шири одбор, коме ће се упутити овај предмет на проучавање и израду.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК СССХС

9. Октобра 1885. год. у Београду.

Били су: председник *Дим. Пешић*; редовни чланови: *Ј. Пешић*; *Љуб. Ковачевић*, *В. Козарац*, *Јеврем Илић*; ванредни чланови: *Јев. Борђевић*, *Јов. Борђевић*, *Пет. Живковић*, *Д-р В. Бакић*, *Бор. Годоровић*, *Жив. Поповић*, *Ник. Стајевић* и *Лазар Обрадовић*.

Пословођа *Мил. Марковић*.

I

Прочитан је и примљен записник 289. састанка.

II

Приступило се бирању лица за одбор, коме ће се поверити проучавање питања о

о преустројству гимназија и реалака и питање о ревизији правила за полагање испита зрелости по смислу писма министарског од 1. овог м. ПБр. 10750, које је на прошлом састанку прочитано.

Изабрани су у овај одбор једногласно: г. г. *Јов. Бошковић проф. Велике школе*, *В. Козарац директор гимназије*, *Др. Плајел директор реалке* и *Д-р В. Бакић професор учитељске школе*.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 12. ов. м. ПБр. 10692 којим се пита Главни Просветни Савет о томе: хоће ли се Српска читанка за I р, основне школе у чему год поправити, пошто је наступила потреба, да се иста мора прештампати.

Пошто је не давно прегледана и поправљена и пошто је она једна од најбољих читанака у основној школи, то је савет одлучио: да се може по ново прештампати за потребу школску, без икаквих измена и поправака.

IV

Прочитан је реферат г. *Мил. Марковића* о књизи „Гајење мале деце“ од Д-р г-ђе Драге Љочића.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам дело „Гајење мале деце“ од г-ђе Марије Манасејине, у српскоме преводу од г-ђе д-р Драге Љочића, и част ми је поднети Главном Просветном Савету своје мишљење о истоме.

Кад сам чуо за ово дело, ја сам му се јако обрадовао. Једно с тога, што мислим да је „Гајење мале деце“ једно од животних питања у сваком народу; а опет с тога, што ми је била позната потреба у нас, коју треба овака књига да подмири — и то како код оцава и матера, тако исто и код педагога и свих пријатеља народних. Ко се не би зарадовао овакој књизи, која му казује како се пород људски подиже, која му показује претом све досадање мане и заблуде у гајењу мале деце, које су тако скупо стале све народе па наравно и наш. Треба само помислити, како се у нас деца рађају и по-

дјелу са свим примитивно, без знања без вештине, без икакве скоро културе човечанске, па ће се одмах појмити важност овог дела.

Међу тим, кад сам га пажљиво прочитао, осетио сам се нешто незадовољан. Видео сам да ово дело није згодно удешено по својој форми и садржини, а ни по самој методи, којим је изложена научна грађа, да би се могла довољно подмити она потреба којој је ово дело намењено.

Док је госпођа Манасејина ово дело написала, послужила се најбољим књижевним радовима ове врсте, који су до сада познати. Преко 400 оригиналних дела стоје означена на крају књиге и то су већином најбоља дела из немачке, француске и енглеске литературе. Међу обележеним делима има их, која су боља по свему од овог дела, а требало би да буде обратно.

Да наведем само неке и неке погрешке овога дела, које су од општег значаја. Тако :

а). Дело нема системе и прегледности. У четири „главе“ које су обележене римским бројевима, без икаквих наслова претресен је сав научни материјал који је обухваћен. Што би год човек у књизи потражио, тешко му је наћи. Књига нема ни садржаја, а био би јој врло потребан, — потребнији но регистар некаквих 409 дела, којима се ауторка служила при писању овога дела. Због овога је књига добила облик научне студије — расправе — а није постала ушуг онима, којима је и намењена и који би требали да се њоме користе при гајењу мале деце. Потражите ли одговора на ма које од безбројних озбиљних питања, која сваког часа искрсну оцу и мајци, који децу гаје, — ви га лако добити и наћи нећете. А ако нађете одговор, то неће бити ушуг и пуно обавештење, већ више неко штудирање у опште, које само неће много помоћи. Место да ова књига буде помоћница оцу и мајци, у којој би била практично решена и расправљена питања из целе области гајења и подизања мале деце, она је постала расправа у којој се више филозофира на основу података прибраних у туђим земљама. Осем неколико примера механичког учења на памет и наопаке очигледне наставе, која се овде врло паметно осуђује, сви остали примери узети су из туђине. Мало се рачуна водило о потре-

бама и условима за живот оне класе народа којој би требала ова књига највише да помогне. Тамо где се највише пропада са незнања, невештине и оскудице, тамо треба притећи у помоћ. Тамо где није ни лекара ни бабице ни никога, тамо би требала овака књига да их по могућству замени; а не чим дође баш оно што књига треба да нам каже, онда се упућујемо лекару, кога нигде и нема у нашој околини.

б). Књига је ова сувише научна. Ни образованије мајке неће се моћи њоме довољно користити, јер много што шта неће разумети. За образованијег човека има вредности у толико да је прочита као лектуру у којој се говори о тако важном питању; али пошто је прочита тешко ће се још који пут на њу вратити или покушати да по истој и поступи у практичном животу, — изузимајући само неке и неке ствари. Обичне матере, неће већи део разумети, а још мање послушати. Колико је у вас матера, које би знале, да чула и њихово систематично неговање и вежбање, играју најважнију улогу у развићу духа? Колико њих зна, да кроз чула постају осећаји и представе, а из овога после све остало, што чини наше знање и нашу свест. Лако је то изнети готову и женијалну модерна основу гледе умнога развитка и узвикнути: „*Nichil est in intellectu, quod non fuerit in sensu,*“ али то тешко, да ће и образованије матере без ситнијег коментарисања разумевати. Хиљаде су година и више прошле, док се до оваких истина дошло; па и данас су оне још многима *terra incognita*. Као да је књига баш и намењена од саме ауторке најобразованијој па и најбогатијој класи женскиња из аристократских породица, које се баве књижевношћу ове врсте и које, тешко да ће саме подизати и гајити своју децу. Код нас и нема такве богатине, која би могла друго на страну оставити, па се само бавити гајењем деце; јер одиста, ко би по овој књизи хтео тачно децу да подиже, нема времена за друге послове, а поред тога мора бити претходно материјално добро осигуран.

в). Мисли, које се овде излажу, да се по њима деца гаје, и ако им се са научне стране нема ништа особито замерити, ипак су тако тешке за остварење, да се приближују немогућности. О завесама, о светлости, грејању

собе, намештају кутњем и просторијама у стану, толико се наситно говори, да ни једне куће у Србији нема, која би имала све услове па да се у њој може дете родити и подићи; — а овамо се превиђају друге много важније ствари. Дете се представља тако нежно и осетљиво, да би човек помислио, да се ни једно подићи не може. Не сме стајати близу прозора, не сме се завеса подићи као што се до сада подизала; не сме сести на камене степенице и стотину таквих стварчица, да ми се чини е би се по овој књизи морали одгајити све сами слабуњавци и мекушци. Позната је ствар, да су Енглези у гајењу и подизању деце најбољи вештаци; али сумњам да се код њих деца овако подижу. Као што рекох, само најбогатије породице могу се користити применом некојих начела, која се овде излажу. Све остало, што није богату очевину наследило, само ће се сневеселити, кад види, шта се по овој књизи тражи, а нема се ни десети део од тога. На страни 36 и 37 где се говори о томе: шта треба да припреми мати, очекујући порођај, вели се: „Прва је и без сумње најпотребнија ствар у детињем рубљу, комад белог меканог флаanela, метар дугачак и метар широк, који треба да је постављен меканим танким платном.“ Одмах затим вели се: „да мати треба пред порођај да спреми 7 тунета пелена, које су квадратне, — по аршин и у дужину и у ширину? Неколико душечића тражи се да има спремљених за једно дете! Да не споминем, какав се кревет, какве се завесе траже, какве ја ни видео ни чуо нисам. —

Да поменем још неке ситније погрешке већином из језика а и из науке, које би вало при прештампавању поправити:

На стр. 4. где се о души говори, има непрецизних израза психолошких;

На стр. 21. на два места се говори погрешно о једнакости образовања мушкиња и женскиња. Овака апсолутна једнакост, како се овде мисли, сматра се у науци као апсурд.

Место Салцман, стоји у књизи Залцман, (по руском).

На стр. 28 стоји „не ће“ (место неће).

На стр. 33. стоји „накупља нечистота“ (место купи или накупи).

На стр. 34. „осећај“ (место осећања).

На стр. 36. стоји „са податцима“ (без са и т)

На страни 52. стоји „исплатити“ (место исплакати).

стр. 64. стој „умире 13-3% оне деце, за којима саме матере надгледају.“ Не каже се „за којима“ већ коју и т. д.

Тако исто на стр. 65. стоји „Неправилно надгледање за децом“ место: Неправилно надгледање деце и т. д.

На стр. 72. стоји „у колико каква храна више *подилази* млеку, у толико је *хранљивија* и т. д.“ Обе подвучене речи не говоре се овако и у овом смислу.

На стр. 72 читава реченица, која се почиње са „са свим је појмљиво и т. и. . . .“ погрешна је.

На страни 93. стоји „Кад мати добро мотри за животом свога детета,“ место на живот и т. д.

На стр. 105. исцрметане су речи при дну у реченици.

На стр. 112. „гњојница“ (место „гнојница“)

На стр. 119. „осећања“ (место „осећаји“)

На стр. 140. „Најбоље се слух развија кад навикавамо детиње *грло* (?) да разликује целе гласове од полугласова . . .“ Грлом се производе а не разликују гласови.

На стр. 159. „разуме“ место „разумеју.“

На стр. 159. говори се о урођеним облицима нашега мишљења, који су, како се тамо вели, „нашем мозгу урођени“ а то су: време, простор и узрочност (каузалитет), да се вели: како нико до данас није Канта разумео шта је он мислио са својим чувеним „категијама чистога разума.“ Међу тим данас су Кантове категорије о урођеним облицима мишљења у науци оборене и не вреде. Новија психологија и физиологија доказују скоро очигледно, како се све ове категорије развијају вежбањем . . . . .

На стр. 164. „детету треба говорити *ласкавим* а не грубим гласом,“ (не кажесе у овоме случају ласкав већ пријатан или мио глас.)

На стр. 165. „Рђаво је, ако се дете понаша према млађима *са пренебрежењем* итд.“ (Зашто са пренебрежењем?)

Осем ових погрешака језик је у главном чист и правилан а тако исто и стил.

Из свега досадањег види се, да би г-ђа преводиља и много већу корист учинида на-

шем народу, да је ову књигу прерадила, место што ју је превела и да је при преради имала на уму наше домаће прилике и користила се својим знањем и искуством, које је стекла као практични лекар. Но кад то већ није учинила, да споменем и добре стране ове књиге.

Дело ово има неоспорне вредности и користи за нашу књижевност и за народ. Све до сада набројане махне, показују само то, да дело није практично написано и добро удешено искључно за матере и оце. Али научна вредност дела не може се порицати и ја с обзиром на то: што су овакви радови у нашој литератури врло ретки; што је сам предмет врло деликатан и од великог значаја; што у делу има врло зрелих и светлих мисли; што су многи резултати позитивне науке уплетени и расветљени по својој вредности при гајењу маде деце; што су многе празноверице и заблуде врло строго осуђене и жигосане као погрешне и штетне и на послетку што ће ово дело, — и ако је више научно по практично — покренути многе и многе на самостално размислање о овој теми, те ће се отуда може бити појавити савршенији радови оваке врсте, — слободан сам ипак, анстрахирајући горње погрешке, препоручити ово дело Главном Просветном Савету и то:

1. За потребу књижница наших основних школа;
2. За поклањање ученицима старијих разреда богословије и учитељске школе, у којима се учи наука о васпитању, и ученицама најстаријег разреда Више женске школе; и
3. Може се препоручити свакој образованијој породици да га чита.

Цена је врло скромна, јер преводила према броју екземплара оставила је цену од 0-90 и 0-80 динара а толико књига вреди за цело ако не и више. Садања продајна цена — динар од комада — такође је скромна.

Главном Просветном Савету
понизан

Мил. Марковић

По прочитању реферата Главни Просветни Савет са 8 противу 5 гласова одлучио је:

Да се дело не може примити ни за једну од поменутих цели у реферату. Референту је одређен хонорар 80. динара.

V

Прочитан је реферат г. д-ра В. Бакића професора учитељске школе о „Хигијени“ д-ра г. Лазе Стевановића.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Према одлуци Главног Просветног Савета од 18. пр. мес. прочитао сам „Хигијену“ од г. Д-ра Л. Стевановића, коју је ове године издао Српско Лекарско Друштво, и част ми је о томе делу поднети овај извештај.

У књизи има све оно што је прописано програмом из Хигијене за VII разред гимназије. По негде је додато и мало више материјала; ну исти је штампан ситнијим словима, а поред тога је и доста занимљив, — и за то неће сметати у настави.

Распоред је у главном онај исти као у програму.

Стил је доста разумљив за ученике оних школа, за које је књига нарочито удешавана.

Једино што се може замерити овој књизи, то је, што има повише штампарских погрешака. Ја сам их у књизи обележио, заједно са неким погрешкама у језику, које би требало поправити у другом издању овога дела. —

Према свему томе, ја сам мишљења, да се ова „Хигијена“ може корисно употребити у вишим гимназијама, у учитељским школама и у богословији, и да се може препоручити, да се набави и за књижнице основних и средњих школа.

Што се тиче продајне цене, мислим, да би требало платити за 1 комад најмање 1,60 дин., а највише 2 динара; јер књига износи 12 табака обичне осмине.

1. Октобра 1885 год.
у Београду.

В. Бакић
професор.

По прочитању реферата Главни Просветни Савет одлучио је:

Да се ова књига може примити за понуђену цел у свему по смислу реферата и то по цени од 1-60 дин. на комад. Референту је одређен хонорар 60 динара.

VI

Прочитан је реферат г. *Мил. Марковића* о „Јеленчету“ — приповедачу за децу — које је по ранијим примедбама прерадио и допунио г. Коста Петровић учитељ и поднео га на ново у рукопису на преглед и оцену.

Тај реферат гласи :

Главном Просветном Савету

Господин министар просвете тражио је од писца „Јеленчета“ да у њему прво поправи неке тривијалне изразе и многе штампарске погрешке, којих је било у штампаном делу. Још му је г. министар препоручио, да дело своје преради и поднесе у рукопису на откуп. Писац је поступио по свима овим примедбама и поднео је своје дело у рукопису прерађено и преписано, и оно је дато мени да га по ново прегледам.

Ја сам га прегледао и нашао сам да је писац тривијалне изразе поправио и бољима заменио; да је цело дело преписао и прерадио, поправивши све што му је примећено и додавши му још неких осам нових које чланака, које песмица, које су за децу врло добре.

Језик и мисли врло су добри, као што се за децу и пише.

Пре но би се рукопис дао у штампу, ваљало би неке ситније погрешке исправити, које се у остатом могу врло лако и при самој коректури поправити. Ја сам таке погрешке у рукопису подвукао и означио шта има да се поправи а неке сам и сам поправио. Да их поменем овде писца ради, јер их нема много — њих десетину.

На X табаку стоји „богаташеву кућу“ а треба „сиромахову кућу.“

На XII табаку, место „плех“ боље је казати „лим.“

На XI табаку, место у „топлоти“ боље је казати у „пламену.“

На XII табаку, у реченици „почне вода да кључа“ боље је додати: „почне вода прво да струји па да кључа.“

На XV табаку, место на „пијаци“ боље је на „тргу“ а „пијаца“ може доћи у заграду.

На XVI табаку у причи „Наш ближњи“ место ђака великошколца, боље би било узети другог неког страног путника.

На табаку XVIII место у „ону шумарицу“ боље би било у „оне шумарице“ (множина).

На табаку XIX незгодно је поређење сунца са човечијом главом. Требало би згодније поређење, јер сунце голим оком гледано, веће је увек од човечије главе. —

На табаку XXI, место „изгору“ треба „изгоре.“

На табаку XXIII, место „набере неколико камичака“ боље је „пакуни и т. д.“ јер се за камење не вели да се „бере.“

У XVII чланку, који је последњи, под насловом „Камен и влада“ требало би на свршетку додати: шта би било са животињама, које у води живе под ледом, кад лед не би био лакши од воде и кад би мржњење одоздо почињало и т. д. Врло згодно место, да се још што шта занимљиво за децу спомене.

Ово се све да лако исправити и онда сам мишљења, да се дело може откупити и штампати у овом облику ради поклањања добрим ученицима основних школа почевши од III р. основне школе па на више.

Колико би награде требало дати писцу за труд, то ни сам не знам, с тога остављам ово питање Главном Просветном Савету, да он изводи решити питање о награди пишчевој.

Главном Просветном Савету
повизни

Мил. Марковић

По прочитању реферата одлучено је:

Да се дело откупи од писца и да се о државном трошку штампа за поменуту цел. Писац да буде дужан извршити ситније поправке које су у реферату споменуте. Награда писцу одређена је одсеком у суми од 360. динара.

VII

Пошто су сви наставни програми за средње школе израђени осем програма из Геологије, то је Главни Просветни Савет на овоме састанку изабрао г.г. *Бор. Тодоровића* и *Јов. Ђ. Докића* да их умоли да саставе програм из Геологије.

VIII

„Цртаћи прегледи“ за основне школе које је раније поднео књижар г. Н. Пурић пре

но што је наставни програм за цртање био прописан и утврђен, дати су на преглед и оцену г. *Лазу Обрадовићу* учитељу.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХС I

16. Октобра 1885. у Београду

Били су председник *Дим. Пецић*; редовни чланови: *Ј. Пецић Свет. Вуловић, архим. Н. Дучић*; *Б. Козаран, Драг. Плајел, Ј. Илић*; ванредни чланови: *Јевта Ђођевић, Јов. Борђевић, др. Војислав Бакић, Б. Тодоровић, Жив. Поповић, прота Никола Станевић, Лаз. Обрадовић.*

Пословођа: *Миленко Марковић,*

I

Прочитан је и примљен записник 290 састанка.

II

Наставни одбор реферовао је усмено о документима г. *Д-ра Симе Тројановића*, који су му још раније упућени да их прегледа и да оцени: има ли овај кандидат према поднетим сведоџбама прописану квалификацију за наставника средњих школа или нема.

После подужег објашњења и дебате са 7 противу 6 гласова.

Одлучено је: да кандидат нема довољну квалификацију за наставника средњих школа.

III

Саслушан је усмен реферат наставног одбора о питању: да ли би требало ученице I, II и III разреда више женске школе ослободити од полагања годишњег испита из ручног женског рада, слободноручног цртања и краснописа, као што је то питао г. министар просвете писмом од 30. Јула ов. год. ЦБр. 6937.

Пошто се сада израђује нов предлог за преуређење више женске школе, то је Главни Просветни Савет одлучио: да се ово питање сада не решава, већ да се сачека нов нацрт законског предлога за преуређење Више женске школе те да се види на који је начин узакоњено полагање испита у опште.

IV

Редовни члан Главног Просветног Савета г. *Свет. Вуловић* реферовао је усмено, да су

наставни програми за средње школе прегледани сви са стране језикословне осим програма из Опште историје, Немачког Језика и Геологије.

Одлучено је: да се и из ова три предмета наставни програми прегледају и поправе као што је и са осталим учињено.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХС II

23. Октобра 1885. у Београду

Били су: потпредседник *архимандрит Н. Дучић*; редовни чланови: *Ј. Пецић, Свет. Вуловић, Б. Козаран, Јеврем Илић*; ванредни чланови: *Јев. Борђевић, Јован Борђевић, др. В. Бакић, Бор. Тодоровић, Живко Поповић и Лазо Обрадовић*

Пословођа: *Мил. Марковић.*

I

Прочитан је и примљен записник 291. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 16. ов. мес. ЦБр. 1123, којим се извештава Главни Просветни Савет, да се не може примити за школску књигу дело г. *Фирмилијана* протосињела „православна хришћанска наука“ за средње школе.

III

Прочитан је наставни програм из Геологије за VII раз. гимназије, који су саставили г. г. *Бор. Тодоровић* проф. учитељске школе и *Јов. Ђ. Докић* професор београдске гимназије.

Одлучено: да се програм у начелу прими, као добар.

При специјалном претресу програма из Геологије усвојене су неколике омање примедбе о поправци истога.

Одлучено: да се терминологија у програму поправи приликом ревизије програма са стране језикословне и да при тој поправци учествује г. *Бор. Тодоровић*, коме су познате усмене примедбе из Савета о терминологији, по којима се има програм да поправи.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХСIII

www.unibg.ac.rs Октобра 1885. год. у Београду

Били су : председник Дим. Пешић; редовни чланови : Ј. Пешић, архим. Н. Дрчић, Драг. Плајел; ванредни чланови : Јев. Борђевић, др. Војислав Бакић, Бор. Тодоровић, Живко Поповић и Лаз. Обрадовић.

Пословођа : Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 292. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 29. ов. м. ПБр. 11788 којим се шаље Главном Просветном Савету на преглед и оцену дело „Предавања из јестаственице I део о Кичмењацима“ које је израдио и о своме трошку штампао г. Арсеније Шијаковић учитељ.

Одлучено : да се умоле г. г. Лаза Стефановић и Бор. Тодоровић, да ово дело прегледају и да савету о истој реферују.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 29. ов. мес. ПБр. 11770 којим се шаље Главном Просветном Савету на преглед и оцену дело у рукопису „Хемија“ за IV раз. наших средњих школа, које је по прописаноме програму израдио Витомир Младеновић испитани професор.

Одлучено : да се умоле г. г. С. Лозанић професор Вел. школе и Јов. Ђ. Докић професор београдске гимназије, да ово дело прегледају и оцене и да савету о истој реферују.

IV

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 25. о. м. ПБр. 11516 којим се тражи мишљење Главног Просветног Савета о томе : на који би начин ваљало решити питање о прелажењу ђака из гимназије у реалке и обратно ; пошто има случајева да ђаци у течају године или по свршеном једном разреду желе да пређу из једног завода у други, а међу тим су наставни програми и планови у обе школе различити — нарочито у вишим разредима — и то како по обиму тако и по каквоћи.

Одлучено : да се ово питање упути наставном одбору, с тим да се умоли и директор реалке г. Драг. Плајел, да се овоме одбору придружи, те да он питање проучи са свакоје стране и да Савету поднесе своје мишљење у коме ће бити предвиђени и решени сви случаји, који се дешавају при овом преласку ђака из једног завода у други.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХСIV

6. Новембра 1885 год. у Београду.

Били су : потпредседник Н. Дукић архимандрит ; редовни чланови : Ј. Пешић, Свет. Вуловић, Љуб. Ковачевић, Ђ. Козарић, Драг. Плајел, Јевр. Илић ; ванредни чланови : Јев. Борђевић, Јов. Борђевић, др В. Бакић, Бор. Тодоровић и Лаз. Обрадовић.

Пословођа Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 293. састанка.

II

Комисија, коју је Главни просветни Савет изабрао и поверио јој да проучи питање о избору и поклањању књига ученицима основних и средњих школа о свршетку школске године поднела је своје мишљење и то г. г. Свет. Вуловић проф. Велике школе и Дим. Јосић проф. учит. школе, који су се сложили у овоме питању поднели су Савету овако мишљење :

Главном Просветном Савету

Господин министар просвете и црквених послова писао је Главном Просветном Савету 14. Фебруара т. г. ПБр. 1706., „да је крајње време томе : да се промисли и удеси како ће се књиге поклањати ученицима у опште о годишњим испитима.“

Главни Просветни Савет одредио је на ово потписанога и г. г. Дим. Јосића и Ј. Миодраговића, да промисле о овоме питању и да саставе план, по ком би се од сад у овоме радило.

Потписани и г. Дим. Јосић, проф. сложили су се у мишљењу о овом питању, и то :

1. Да се, у начелу, ово поклањање може допустити само тако, ако се чини према свима

ученицима, који на чисто прелазе у старије

www.razredes

2. Да књиге за поклањање ученицима основних школа буду двојаке: а) из народне (у-смене) књижевности одабране и за век ученика ових школа удесне и разумљиве песме, приче, пословице и т. д., састављене у веће и мање зборнике према разредима; б., књиге белетристичне, а моралне и поучне садржине на прилику „Радована,“ који је пре 2. год. о држ. трошку издан — само би се имало назити да сви чланци буду оригинални. Поклањање и једних и других ових књига да се удеси тако, да једни исти ученици не добијају кроз 2—3, године једне исте књиге, као што бива сада.

3. За ученике средњих школа најбоље би било, да држава изда у добром издању дела најбољих наших писаца, као: Доситија, Вука, Његуша, Ј. С. Поповића и т. д. Пошто би така издања била поскупа, требало би од већег издања поклањати ученицима у сваком разреду само по једну или по две књиге које ипак чине целину, назећи да му се до године — ако и до године заслужи награду — да опет једна или две књиге од истог издања даље, тако: да добар ученик на пр.; кад сврши гимназију, има од државе поклоњено цело издање Доситијевих дела, или поред њега још и Његушевих и т. д. Рачун то томе како је књигу ученик које године добио лако је водити, јер разредни старшина може о том на крају школске године реферовати гимназ. савету. — Осим ових књига могле би се још ученицима средњих школа поклањати и књиге, у којима се у облику приповетке или у поучном и научном расправља како друштвено питање или у опште даје мудра поука и упутак ученику за неки правац његова будућег јавног рада и живота. Оваких књига и за ову цел има врло много у францеској, и немачкој и т. д. литературе. За њих би у нас требало расписати стечај и добро их платити. —

Г. проф. Ј. Миодраговић мисли другачије о овоме и његово одвојено мишљење прилаже се њ. овде.

26. Октобра 1885 год.

Београд.

Свет. Вуловић
професор.

Трећи члан комисије г. Ј. Миодраговић одвојно је своје мишљење у овом питању и поднео га најстаријем члану комисије засебно. То одвојено мишљење гласи овако:

Господине Вуловићу,

Жао ми је, што се ја не могу сложити с вама у мишљењу о овоме питању, на које имамо да одговоримо Просветном Савету. Велим, у питању, а управо немам право да тако речем, јер ми се чини, да нам ову ствар Просветни Савет и није послао да кажемо шта мислимо о њој, него да „саставимо програм.“ Бар тако стоји записано на акту. Изгледа, као да је Просветни Савет већ примио питање господина министра, бар у начелу, и нама само послао да саставимо програм. У том случају држим, да је Просветни Савет учинио једну малу некоректност према нама референтима што нам је сузио поље у овом питању, што нам није предао цело ово питање господина министра, да се о њему изразимо и у начелу; па тек ако га у начелу примимо, ми да саставимо и план у појединостима. Јер г. министар и за то пита у своме писму, а то није било ни пред ким на оцени и проучавању, сем ако нећемо узети да га је проучио сам Просветни Савет у једној седници.

Питање господина министра о овој ствари сасвим је умесно. Ова ствар треба да се регулише, да не иде више као до сада. Питање је само: како да се регулише? Нити имам дакле шта противу раздавања књига одличним ученицима у начелу, нити у опште, што противу овога питања, које је г. министар упутио Просветном Савету. Треба раздавати књиге и даље, и треба ово раздавање да се уреди. И у томе смо сви сагласни: и господин министар, и Просветни Савет, и ми као референти.

Сад настаје питање, које је на нас управљено: како да се уреди?

Господин министар у своме писму наглашује мисао, да се изради један општи нацрт, по коме би се имале писати *нарочите* књиге за ову потребу, па да се позову писци конкурсом да их израђују. Та се мисао мени чини сувише идеална. Она би могла створити једно ново поље за рад наших књижевника, изнела би и коју искру светлости више на

потребе наше и начин писања за децу, али би опет све, чини ми се, остало по старом. На ступњу образованом, на коме се ми налазимо, где се располаже с овако малим бројем писаца, а овако разноврсне спреме, веома је тешко овим путем доћи до овога. Министарство би расписало стечај, по плану који су 2—3 референта саставила и Просветни Савет допунио, поправио, одобрио и поднео министарству; али би ли се ко год јавно на тај прописани калуш? Ми видимо како се пролази с конкурсима за предмете, чија је садржина далеко општија од ове нове, и у којој би ваљало много пре да се сложимо, и да је пре удесимо према извесним захтевима. А ако би се ко и јавно, ту би од стране референата било толико примедба и цензурочења, да се опет налазимо у две опасности: или да примимо нешто скрпљено и дотерано, па да тиме потиснемо све новије и можда боље радове, пошто га министарство већ прими и уложи капитала, или да не примимо ништа. Сем тога ово би водило и у друге незгоде. Ако би се и примило неколико оваких књига, добијених на конкурс, оне би још у већој мери учиниле оно, што је сада већ учинила прва књига, коју је министарство за ову потребу штампало. То је „Радован.“ Њега је толико раздато за ове последње три године по нашим основним школама, да је препунио нашу земљу и школе, и при свој његовој приличној садржини, постао већ бљутав. Те би књижице онда монополисале школу, и ја сам уверен да би се кроз неколико година одступило и од њих и од овакога начина долажења до њих. Свакојако, овај се начин никако не би могао извести доследно, па да одговори ономе очекивању, које се иште од овога раздавања књига. А да се поред тога купују и друге књиге, то је онда ово што и данас постоји, без икакве нарочите регуле.

Не свиди ми се ни одредба да се дају књиге свима ученицима који само пачисто предазе. Тај захтев пао би већ и по томе, што би било апсолутно немогуће извести га, ни овде у месту а камо ли по унутрашњости. Министарство разашиле књиге на неколико недеља пре доласка изасланикова и пенита, и ко може знати унапред: колико ће у којој школи ђака прећи, те да то-

лико књига пошље? Па и кад би било могуће, а. пр. тражити и слати књиге после испита, опет, по моме мишљењу овај принцип не би био добар. Јер, прво, обавезивао би централну власт, да мора дати толико и толико комада књига, а друго, повредио би се тиме појам награде и принцип да се даје само најбољим ђацима.

Не свиди ми се у свему ни прештампавање старих писаца, па да се тиме награђују ученици. Стари писци и њине рукотворине, ма како да су честите, не смеју потиснути производе новије и најновије литературе. Вукова је деда, као понајбоља за овај посао држава већ откупила и прештампаће их. Нека тако учини и с Данчићевим, па онда нека и у будуће чини са свима бољим и одабранијим делима наше литературе, па ето довољно начина за ширење и познавање њено. Али само то да буде један део онога што се има раздавати ђацима. Ми ваља да идемо са садашњом литературом, а старом само да се *помажемо*. Шта ће се пак давати ђацима основних а шта средњих школа, шта за више шта за ниже разреде, држим да је апсолутно немогуће одредити напред.

Што господин министар у своме писму каже, да би се тиме стало на пут „досадним понудама непозваних књижара и писаца,“ томе се може стати на пут и простим непримањем. У осталом досадање нуђење би могло и да остане, без штете и утицаја на раздавање, које би одговарало својој цели.

У писму се даље каже са жаљењем: да је „министарство данас, поготову, принуђено да за своје драге новце купује и разашиле по народу књиге тек којекакве у недостатку ваљаних.“ Можда је у многоме данас и тако; али је то и неизбежно у свима земљама у почетку и на овоме ступњу културном, где се нема бољих. Све је релативно добро и релативно лоше. Зар се ми данас не чудимо много које чему, што је некада некима било добро? Зар и наше „добро“ садање неће се доцније, већ после неколико година, ценити друкчије? Али, што се даље иде, и што се гомила више књижевних производа у опште, цела је истина, да се и више добра умножава. По томе, ми се можемо овим тешити за садашњу и досадашњу, а са светлим и веселим очима гледати у будућност. Она ће

већ собом донети бољитага. Ваља само да се што више развијају збиљски радници и мислиоци, на ће све ићи својим редом.

Моје је мишљење, да се ова ствар регулише овако:

1. Да министарство просвете има право да прештампава сва старија боља дела и откупљује нова, на начин који је и до сад постојао.

2. Да се у почетку сваке школске године саставља комисија од што више стручних људи, која би одређивала, колико и које књиге имају те године да се раздају. Тој комисији би се стављало у дужност, да побележи све нове боље књиге, што су те године изишле, и да према целокупноме броју књига за награду одреди колико од прилике од које да се набави. Оне би имале да израђују дакле сваке године од прилике оно што се сад од нас тражи. Али не да састављају го напрт, но да чине фактички избор онога што ће се те године раздавати о испитима.

Све добро и зло у овоме зависило би онда од ових комисија. Њима се одиста много даје, али бих ја опет имао више вере у њима, које се сваке године могу састављати понова из најодабранијих лица, него у један прописани шаблон, програм, који би имали да саставе тројица референата, па и цео Просветни Савет, и који би за прво време можда и био нешто мало удешен, али би се одмах за тим показао неудесан и непрактичан.

Ако би сада слободно било утиснути на те комисије и прописивати им унапред какве захтеве, онда бих јој по моме мишљењу ваљало ставити само ова два захтева:

а. Да бира што је могуће разноврснијих књига, тако да заступи скоро све гране наше литературе и све стране нашега живота, наравно изузев оне производе, који не подносе ни за једну децу. Да се не искључују ни сами преводи. На овај бисмо начин највише допринели ширењу литературе наше у народ. Ваљало би удесити, да у сваку школу не оду скоро ни два комада од једне исте књиге.

б. Да имају на уму оне књиге, које је само министарство штампало, те или прво

да одреди колико ће њих раздати, па да се кукур набави, или прво да се набаве све друге, па овима да се понуђује недостатак, како би кад заповедали захтеви самога раздавања и финансијски интереси министарства просвете.

У регулисање овога поклањања књига одличним ђацима о испитима дошло би сем избора њипога, и начин раздавања. Ово би ваљало да се врши увек на што свечанији начин, јер та прилика тек и производи она осећања, која и сам г. министар помиње у своме писму као цел раздавања књига, а то је: да се подстагну ученици на бољи рад и да буду на углед и другима. То се већ и чини већином, само, колико ми је познато, не свуд и у оној мери која би се желела. Ваљало би дакле или каквим прописом или упутством поштрити и утврдити да се ово свуда врши и у потребној мери, и на начин, који највише подстиче и оне који их добијају за савршенији рад свој у школи и владање, и оне да се на њих угледају.

То је, у кратко, моје мишљење о овоме предмету, који нам је упутно Главни Просветни Савет, и молим вас да га, или у појединостима или у целини, доставите, поред свога, Главном Просветном Савету.

25. Октобра 1885 год.

Београд.

Примите уверење мога одличнога поштовања.

Ј. МИОДРАГОВИЋ

Главни Просветни Савет саслушав мишљење комисије у овом питању узео је исто и сам у претрес и после подуже дебате донео је о овом питању оваку одалку:

А. За основне школе:

Да књиге за поклањање ученицима основних школа буду двојаке:

а) Из народне (усмене) књижевности одабране и за век ученика удесне и разумљиве песме, приче, пословице и т. д. састављене у веће и мање зборнике према разредима с тим да се књиге ове врсте поклањају нарочито у три нижа разреда. Но док се овакве нарочите колекције не удесе могу се и друге књиге употребљавати, које би биле препоручене од Главног Просветног Савета и

б) да се — нарочито за више разреде — одбирају најбоље књиге из текуће књижевности и да се поред овога бирања још поручују јавним стечајем нарочито писање књиге поучне и моралне садржине за ову цел, које би се поклањањем заслужним ученицима растурале у народ.

Б. За средње школе.

За ученике средњих школа да држава изда у добром издању дела наших најбољих писаца као : Доситија, Вука, Његуша, Ј. С. Поповића и т. д. Пошто би оваква издања била скупа требало би од већег издања поклањати ученицима у сваком разреду само по једну или по две књиге, које тек чине целину; пажећи при томе да се таквим ђацима — тако и до године заслуже награду — дају опет једна или две књиге од истог издања даље, тако да добри ученици на пр. кад заврше гимназију имају од државе поклоњено цело издање Доситијевих или Вукових дела.

Сем оваких књига, могу се ученицима средњих школа поклањати и књиге научне, поучне и моралне садржине, које би у zgodном облику биле написате и које би се или бирале из текуће књижевности или би се нарочито поручивале путем јавног стечаја, да се за ову цел напишу. Но и при бирању и при поручивању пажећи да се по могућству подједнако потпомажу изврсни радови како српских књижевника тако и уметника и да се оригиналним српским радовима увек првенство даје.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХСВ

13. Новембра 1885. год, у Београду.

Били су : Председник Дим. Нешић ; редовни чланови : Ј. Пенџ, Н. Душић архим., Љуб. Ковачевић В. Козарић, Драг. Плајел ; ванредни чланови : Јев. Ђорђевић, д-р. В. Бакић, Лаз. Обрадовић.

Пословођа : Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник Главног Просветног Савета од прошлога 294. састанка.

II

Саслушан је усмени реферат наставног одбора о томе : на који би начин ваљало уре-

дити прелажење ђака из гимназије у реалку и обратно, нарочито у вишим разредима, као што је то тражио г. министар просвете писмом својим од 25. пр. м. ПБр. 11516.

Наставни одбор имајући пред собом мишљења професорског савета гимназије београдске о овоме питању налази и сам да у овом питању има три случаја, која би ваљало уредити и то :

1. Могу ли ученици виших разреда гимназије и реалке у току године прелазити из једног завода у други ?

2. Могу ли се ученици виших разреда гимназије и реалке по свршетку једног разреда без икаквог испита примити у други завод и

3. Може ли ученик, који је у којем разреду више гимназије пао из предмета, који се у реалци не уче и обратно, прећи у старији виши разред другог завода, с погледом на то, што се ти предмети не уче у заводу, у који жели да пређе.

Главни Просветни Савет саслушав мишљење наставног одбора о свему горњем усвојио га је и одлучио :

I Ученици VI и VII разреда гимназије или реалке не могу у току године прелазити никако из једног завода у други, с тога што се други предмети уче у реалци а други у гимназији и што се једни исти предмети уче у различном обиму у оба завода. Само ученицима V разреда гимназије или реалке може се дозволити прелазак из једне школе у другу у течају године и то само за прва два месеца од почетка школске године а после више не.

II. Ученици виших разреда гимназије или реалке, који су свој разред свршили са добрим успехом, могу се примити у догични виши разред другог завода само тако, ако претходно положе испите из оних предмета који се нису учили у заводу, из кога долазе а учили су се у заводу, у који желе да ступе.

III. Ученик виших разреда гимназије, који је пао из предмета, који се у реалци не уче не може, с обзиром на то, што се ти предмети у реалци не предају, бити примљен у старији разред реалке с тога што се у старији разред примају само они ученици, који су претходно нижи разред свршили с добрим успехом. Овакви ученици не могу се примити

ни да понављају исти разред у реалци, док не би претходно положили испите из предмета, који су се у млађим разредима предавали, а они их нису учили. Ово све више важи и обратно за ученике виших разреда реалке, кад би хтели прећи у гимназију.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХСУ

20. Новембра 1885. год. у Београду.

Били су: председник *Дим. Нешић*; редовни чланови: *Ј. Пешић*, *Н. Душић архим.*; ванредни чланови: *М. Валтровић*, *Д-р. В. Бакић*, *Ник. Стајевић* и *Лаз. Обрадовић*.

Пословођа: *Мил. Марковић*.

I

Прочитан је и примљен записник 295. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 20. окт. м. ПБр. 12384 којим се шаље Главном Просветном Савету на преглед и оцену и трећи (последњи) део француско-српскога речника од Q до Z, који је израдио г. *Настас Петровић* професор Велике школе.

Одлучено: да се умоле г. г. *Вл. Јовановић* и *Свет. Вудовић*, да дело прегледају и да савету своје мишљење о истој поднесу.

III

Прочитан је реферат г. *Дим. Нешића проф. Велике школе* и председника Главног Просветног Савета о Геометрији, коју је написао г. *Ст. Давидовић* професор за IV раз. гимназија и реалака.

Тај реферат гласи;

Главном Просветном Савету

Ја сам прегледао рукопис Господина Стеве Давидовића професора реалке, под насловом: Геометрија за 4-ти разред гимназија и реалака и имам о њему да кажем ово, што иде.

1) Писац је израдио само онај део планиметрије, који се предаје у 4-ом разреду реалке, у главном према програму, који је Главни Просветни Савет за реалке усвојио.

Но додајем, да нема одељака о сразмерама правих и о сличности праволинијских слика, који се одељци морају, према програму за реалке, прећи у 4-ом разреду реалке.

2. Теорија паралела у №-ма 34 до 40 закључно није како ваља изведена. Јер у №-ма 37 до 40 набрајају се истина случајеви, кад су две праве паралелне, али без икаквих доказа. Писац би могао ту теорију паралела извести на један од начина, које сам поменио у извештају о раду г. Срете Стојковића под 7). Али писац је могао баш и оним путем, којим је пошао у № 36, доћи до задовољавајуће теорије паралела.

3 У уводу под № 9 реч *подобан* треба заменити згоднијом речи *сличан*.

4. У §. 1. писац налази *зраком* неограничену праву, а међу тим под *зраком* се разумева права, која је с' једне стране ограничена.

Ово су примедбе, које сам имао учинити на рад г. Стеве Давидовића. Иначе тај је рад добар и пропраћен довољном множином примера и задатака, а и језик је махом добар и начин излагања разумљив.

Овај рад Г. Стеве Давидовића, који је удешен према програму за реалке, може се штампати по што писац поднесе Савету ту и другу — већу — половину планиметрије, пошто се ова прегледа и оцени и писац пристане на горње примедбе као и на оне, које ће се учинити на ту другу половину планиметрије.

20. Новембар 1885. год.

у Београду.

Дим. Нешић

За овим је прочитан реферат од истога референта о Геометрији за више разреде гимназија и реалака, коју је написао г. *Ср. Стојковић* професор београдске гимназије.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Просветни Савет одредио ме је да прегледам и оценим рад господина Срете Стојковића професора гимназије под насловом: Геометрија за више разреде гимназија и реалака. Ја сам тај рад прегледао и имам да кажем о њему ово што иде.

Писац је израдио први део геометрије: планиметрију у обиму, у ком се предаје у 4-ом

и 5-ом разреду гимнџије, тачно према програму, који је Просветни Савет за гимназије усвојио. Према томе мени остаје само да кажем, како су поједине партије обрађене. Ту ћу бити кратак, јер су све партије у главном добро израђене. Но имам неколико примедба да учиним.

1.) У другој алинеји № 1 требало би казати: један ма колики део празног простора зове се геометријско тело.

2.) У четвртој алинеји № 5 помиње реч „равнина“, пре него што је објашњен тај појам.

3.) Изрази: једнак, различан, исти положај у другој алинеји под с) у № 12 мислим да су излишни. Сама пак реч *положај* може се у највише прилика заменити згоднијом речи *правац*.

4.) у № 56 код дефиниције паралелограма треба изоставити и *једнака*, јер паралелност супротних страна повлачи за собом као нужну последницу једнакост истих.

5.) Цео говор о размери несамерљивих правих у № 145 могао би бити мало јаснији. Шта више могло би се при том проћи и без никаквих слова и опет за то показати, како се приближна вредност размере двеју несамерљивих правих добија до на 0.1, 0.01, 0.001 и т. д. тачно.

6.) Такође и оно о трансверсалама у № 148 под β) могло би бити јасније изложено.

7.) Да се писац није тачно придржавао и реда у програму, који је Главни Просветни Савет усвојио, теорија паралела испала би можда још згоднија, да је изложена после науке о подударности троуглова и да је основана на ставу: Кроз једну тачку могућа је само једна паралелна са дапом правом, или

пак на познатом евклидовом постулату. Та иста теорија паралела могла би се такође јасно изложити и кад би се пошло од дефиниције: једна права паралелна је са другом датом правом, кад су све тачке прве праве једнако далеко од друге праве.

8.) Писац треба на сваки начин да докаже она три обрнута става у № 38.

9.) У одељку „о луку и кругу“ приличније би било говорити најпре о кругу, па тек онда о луку, који је један део круговог обима.

Најзад имам прметити, да су сви главни одељци пропраћени прилично великом збирком примера, задатака и правила за доказивање.

Језик је свуда добар а начин излагања махом јасан и разумљив.

Према свему реченом ја мислим, да се овај рад г. Срете Стојковића, који је израђен према програму за гимназије, може штампати о државном трошку и то само тако, ако

1. Писац усвоји горње примедбе осим оне под 7.) и

2. Пошто он поднесе и остатак планиметрије и овај се оцени.

20. Новембар 1885.

у Београду.

Дим. ЂЕШИЋ

Главни Просветни Савет усвајајући мишљење г. референта одлучио је: да се оба дела врате писцима, да их поправе и дошуне по примедбама г. референта и да их за тим по ново поднесу на преглед

С тим је састанак закључен.

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈИ СТАРЕШИНА СРЕДЊИХ ШКОЛА

ЗА 1884-5. ШКОЛСКУ ГОДИНУ

VIII

Пожаревачке ниже гимназије

I

У течају школске 1884-85. године стање пожаревачке ниже гимназије било је овако:

1. У I разреду :	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
уписало се у почетку године	70	12	82
напустило школу у течају године	4	1	5
остало до краја год.	66	11	77

У II разреду:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
уписало се	47	9	56
напустило школу	2	1	3
остало до краја год.	45	8	53

У III разреду:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
уписало се	32	8	40
напустило школу	2	1	3
остало до краја год.	30	7	37

У IV разреду:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
уписало се	13	4	17
умр'о	1	—	1
остало до краја год.	12	4	16

2. Од њих прелазе у старији разред:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
из I разреда	21	5	26
из II „	17	4	21
из III „	13	3	16
из IV „	11	4	15
Свега	62	16	78

3. Понављају испите из појединих предмета:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
у I разреду	15	5	20
у II „	16	2	18
у III „	8	1	9
у IV „	—	—	—
Свега	39	8	47

4. Понављају разред:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
у I разреду	13	2	15
у II „	10	—	10
у III „	7	4	11
у IV „	1	—	1
Свега	31	6	37

5. Отпуштају се, јер су две године без успеха учили исти разред:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
у I разреду	4	—	4
у II „	—	1	1
у III и IV разреду	—	—	—
Свега	4	1	5

6. Награђени су, и то:

а) *књигама* (за одлично учење и примерно владање):

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
у I разреду	6	—	6
у II „	8	1	9
у III „	3	—	3
у IV „	2	2	4
Свега	19	3	22

б) *похвалним листом*:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
у I разреду	4	1	5
у III „	1	—	1
у II и IV разреду	—	—	—
Свега	5	1	6

II

Предмети су предавани по привременом програму, али нису сви на време савршени нити поновљени. Узрок је томе био тај, што су тројица наставника одређени били у *пописне комисије*, па се с тога много дангубило у школи из појединих предмета. Тако је било са *Српским Језиком* и *Српском Историјом*, коју, шта више, није могао наставник у III разреду ни довршити, већ је оставио да по програму настави до године у IV разреду.

Од научних предмета, који су предавани у овој школској години, најтеже је у овој школи ишло са *Минералогијом*, због *специјализања* саме науке, коју ученици у том облику не могу да схвате, а доста и не разумеју, с тога су се на овај предмет *највише и жалили*, због чега је у своје време обрађана пажња наставнику, да тешкоће по могућству отклања.

Са *Српским Језиком* такође иде доста тешко, због сувишног *филологисања*, тако да ова наука постаје за ученике сувопарна и рекао бих без утицаја на развиће говорног језика, што би управо и требало да му је задатак у средњим школама. Наравно, да у многоме од овога зависи и

успех ученика у *Немачком Језику*; јер свакојако изучавање туђег језика мора се ослањати на знање и правилност матерњег језика. С тога се и напредак ученика ове школе из Немачког Језика може испоредити са напретком из Српскога Језика, почем они један другог попуњују; а тако и јесте у ствари, јер су ученици подједнако пали на испитима из оба предмета, а више него из других, јер су оба они најтежи по природи самога изучавања и компаративног извођења.

Задатци су давани ученицима по прописаним правилима, али се најчешће налазило на тешкоће при израђивању и прегледању истих. О томе је још у Децембру прошле године (Бр. 179.) послат господину Министру просвете нарочити предлог од стране савета овдашњих професора, у коме је изнесен начин, како би се ова ствар могла боље регулисати. Шта је даље са овим предлогом учињено, до данас нам није ништа познато.

Остали предмети предавани су као обично и није се на тешкоће налазило, нити су се ученици за то жалили. Успех је, у опште узев, био довољан.

Овде ваља нарочито забележити успех ученика, ове године из *вештине цртања*, као *одличан*, јер и ако је ово тек прва година, како се они у томе вежбају, ипак су са својим радовима далеко измакли од обичних почетника у овоме послу. Наравно да већи део хвале за ово припада самоме учитељу вештине цртања, који је само својом заузимљивошћу и неуморним радом могао постићи жељени успех.

С предавањем Гимнастике или друкче: „телесног и војног вежбања“, ишло је у овој школској години *доста траљаво*. Наставник (официр) за ову вештину није ни *пет пути у месецу дана дошао у школу* да присуствује и надзирава рад свога помоћника (поднаредника), који је ову дужност

редовно вршио. А кад год сам упитао за узрок недолажењу наставника (официра), вагда сам добијао одговор, да г. ађутант (предавач) има и одвише посла у канцеларији команданта, па не може свагда да дође на часове у гимназију. О овоме јављено је, како у месечним извешћима, тако и иначе, с молбом, да се ова ствар рашчисти, те да се једном за свагда знаде: хоће ли се г. предавач (официр) гимнастике и од сада као и до сада „водити само на платноме списку“ ове гимназије, а његов помоћник (поднаредник) да ради за обојицу и како зна и уме, или ће се подесити тако, да онај, који је плаћен и позван да одговара за цео рад, редовно и на дужност долази, без сваких изговарања и ограда? Јер овако, како је сада, не постижава се циљ, и шта више, сама се ствар изиграва.

III

Школа без наставника и настава без потребних учила, не дају се ни замислити. Као што само онде може бити успеха у школи, где су наставници ваљани и спремни, тако се и наука може само онде одомаћити, где су јој стављена сва могућа научна средства, да њима располаже. Од како је ова нижа гимназија заснована, она зацело није имала овако потпун број наставника, као ово данас, кад су у њој сви научни предмети и све вештине заступљене. Међу тим поред све ваљаности и спреме наставничког особља, она ипак нема довољно научних *средстава* — нема потребних учила за научно образовање и напредовање у школској настави.

Ваљало би промислити и о томе, да се једном приступи издању *историјско-етнографске карте Србије и српских земаља*, како би предавање Историје Срба у школама добило, као и други предмети, свој научни облик. Иначе изучавање, не

само Историје српске, већ ма кога било народа у свету, без подесне за то карте, не одговара савременим захтевима науке и културе.

IV

Књижница школска умножена је ове год. са неколико свезака „Рада“ и „Гласника“ Српског Ученог Друштва и још две три школске књиге. Других важнијих приновака није било, него је све остало као и прошле године. Од повремених листова, који су долазили овоме заводу „Slovinac“ је пре- стао почетком ове године.

Заузимањем наставника ове ниже гим- назије основан је ове године „фонд за пот- помагање сиротних ученика и ученица по- жаревачке ниже гимназије.“ Основни је ка- питал 1371 динар, који је предат управи на руковање и старање о даљем унапре- ђењу фонда.

Бр. 80.

6. Јула 1885. године,
у Пожаревцу.

Директор
пожаревачке ниже гимназије
Свет. Ј. Њикетић

IX

Ниже гимназије параћинске

На основу расписа господина Министра просвете и црквених послова од 17. Маја 1880. године, ПБр. 2273., част ми је учтиво поднети извештај о стању школе за школску 1884-85. годину.

I У почетку школске 1884-85 године уписало се у сва четири разреда 115 уче- ника (97 мушкараца и 18 женскиња).

У појединим разредима било је: у I раз- реду 41 (38 мушк. и 3 жен.), у II раз- реду 30 (27 мушк. и 3 жен.), у III раз- реду 25 (20 мушк. и 5 жен.), и у IV разреду 19 (12 мушк. и 7 жен.).

Оставило је школу у току године због слабог издржавања, одласка у друге заводе и других узрока 10 ученика, и то: у I раз- реду 4, у II разреду 2, у III разреду 1 и у IV разреду 3.

Школу је редовно свршило и имало право на испит 105 ученика, и то: у I раз- реду 37 (34 мушк. и 3 жен.), у II раз- реду 28 (25 мушк. и 3 жен.), у III раз- реду 24 (19 мушк. и 5 женск.) и у IV разреду 16 (9 мушк. и 7 жен.). Један је ученик приватно учио други разред и по- лагао испит.

Од редовних ученика полагао је ис- пите 101, и то: у I разреду 36 (33 мушк. и 3 жен.), у II разреду 28 (25 мушк. и 3 жен.), у III разреду 21 (17 мушк. и 4 жен.) и у IV разреду 16 (9 мушк. и 7 жен.).

По свршеним испитима а с погледом на успех и владање награђено је књигама у сва четири разреда 16 ученика (14 мушк. и 2 жен.), и то: у I разреду 3, у II раз- реду 4, у III разреду 4 (3 мушк. и 1 жен.) и у IV разреду 5 (4 мушк. и 1 жен.).

По прочитању класификације, а по са- ветској одлуци прешло је у старије раз- реде 42 ученика, и то: у I разреду 17 (16 мушк. и 1 женск.), у II разреду 7, у III разреду 8 (5 мушк. и 3 жен.) и у IV разреду 10 (5 мушк. и 5 жен.).

Понављају испите 37 ученика (29 мушк. и 8 жен.), и то: у I разреду 10 (8 мушк. и 2 жен.), у II разреду 12 (9 мушк. и 3 жен.), у III разреду 9 (8 мушк. и 1 жен.) и у IV разреду 6 (4 мушк. и 2 жен.).

Понављају разреде 20 ученика, и то: у I разреду 7, у II разреду 9 и у III раз- реду 4.

Губе право на даље школовање на основу § 20. „Закона о устројству гимназија“ — 3 ученика (у I разреду 2 и у II разреду 1).

Нису полагали све испите 4 ученика (у I разреду 1, у III разреду 3).

II Настава у појединим предметима обрађена је овако:

1. *Наука Хришћанска*. — Библијске приче старог завета свршене у I разреду 13. Априла; библијске приче новог завета у II разреду свршене 24. Марта; Обредословље у III разреду свршено 15. Априла и Катихизисе у IV разреду свршен 8. Маја — све по програму.

Вредноћом вероучитеља и тумачењем онога, што се програмом веронауке имало изучити, ученици су врло добро појимали и с вољом изучавали предмет.

Празником и недељом тумачено је увек Еванђеље пред полазак у цркву.

2. *Српски Језик* свршен је у I разреду 12. Априла, у II разреду 25. Фебруара, у III разреду 6. Маја, у IV разреду крајем Априла.

Особитом вољом и спремом дотичног наставника научни материјал обрађен је по програму тако, да је и поред опширности програма (нарочито у I и III разреду), наставник био у стању постићи у опште довољан успех.

Примедбе односно несаразмерне поделе материјала по програму и разредима (нарочито за II, III и IV разред), остају у главном исте, које су и прошле године овим путем учињене. Ова несаразмерна подела односно опширности програма важи за II и III разред, која би требала да се доведе у склад са годинама дечијим, а у паралели са осталим предметима.

3. *Немачки Језик* свршен је у I и IV разреду 7. Јуна, а у II и III разреду 29. Маја.

Узроци, што је предмет тако доцно свршен, да га ученици нису могли ни поновити, у главном ово су:

а) што је наставник у невреме премештен (17. Новембра 1884.);

б) што је наставник морао у свима разредима све из почетка почињати, јер је

његов предходник диктирао правила, да би попунио празнину у знању Немачког Језика, која се увиђала код ученика невештим предавањем и неразумевањем наставника од прошле године, и

в) што је ове године први пут наставник предавао Немачки Језик, па му није било могуће да се оријентисе односно обима самога програма. Ово је и допринело те је неуспех у овоме предмету, па с тога многи и понављају испите.

А као општа махна изучавању тога језика могла би се узети и та, *што се исти не изучава бар ујоредо са Српским Језиком него му претходи.*

Предавало се по програму и прописаним учебницима.

4. *Географија* свршена је у I и III разреду крајем Маја, у II разреду почетком Априла, у IV разреду средином Маја. Предмет је предаван по програму и Карићевим књигама.

Главне примедбе које би се имале учинити ово су:

а) у I разреду Географија је тешко ишла деци у главу, јер је написана доста неразумљивим језиком, па је с тога морао наставник уложити доста труда ради објашњења извесних лекција. Сем овога и *оскудица у политичким картама* доприни ову тешкоћу;

б) у II разреду сем Карићеве Физичке Географије наставник се служио и Данијеловом, допуњујући многе празнине које се налазе у Карићевој књизи. Партија о „културном биљу“ у овој књизи, могла би због опширности и изостати, јер се пета специјалније изучава у Ботаници у овом разреду;

в) за III разред програм из Географије врло је опширан, и с тога би требало *смањити* га, јер су деца и иначе оптерећена у овоме разреду опширним програмима из Српског Језика, Немачког Језика и Рачунице.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Да би се Географија у овоме разреду обрадила са успехом и упоредо са Историјом појединих места, што је врло потребно и као што је наставник и радио, мњења сам да се програм из Географије за III разред још ове године *смањи* и тиме олакша изучавање овога предмета.

г) у IV разреду наставник се служио сав Карићеве књиге и Данијеловом Географијом, казујући деци уз поједина места и историјске знатности и културно стање, што је допринело, да је се овај предмет с вољом и разумевањем обрадио.

Да се овај предмет, који је веома важан по опште образовање, обдела како ваља, у многоме зависи од удесна учебника, написана лаким, појмљивим стилем, прикупљена и лепо систематисана материјала, који би поступно деци развијао памћење и од спреме и вредноће наставника, да таку прикупљену и систематисану грађу уз припомоћ карата, планиглоба, објасни ученицима.

Пратећи предавања дотичног наставника, могу се овде похвалити, да је г. наставник потпуно разумео дух образовања, правац науке и одговорио своме наставничком позиву. Желети је, да г. наставник као млад и енергичан, продужи и даље свој рад у интересу науке и дечијег образовања.

5. *Историја Срба* свршена је по програму: у III разреду почетком, а у IV разреду свршетком Маја. У III разреду наставник се служио Убавкићевом књигом, а Историју Босне до Стевана Твртка I диктовао је. Диктандо износило је 2 писана табака.

Узрок што се није служио Кретићевом књигом, лежи у томе, што се ни мало не слаже са програмом, нити је она ма у колико подесна за школу, јер од оног доба од када је она написана па до данас, испитивање наше Историје знатно је коракнуло, те се поред погрешних година и иначе налази и других грешака.

У IV разреду наставник се сав Кретићеве књиге служио још књигама: Ђурађ Бранковић, од Ч. Мијатовића, Отаџбином са чланком Стеван Лазаревић, од Љ. Ковачевића, *Radom Jugoslavenske Akademije*, Гласницима Српског Ученог Друштва, Историјом Срба, од Мајкова, Убавкића и Калаја, Историјом Црне Горе, од Медаковића, Србијом и Русијом, од Н. Попова и својим прибелешкама, те је тако диктандо изнело *15 писаних табака!*

Сав овај обилат материјал, тако је лепо удешен, да су ученици у самој ствари добили зрео поглед о развоју друштвеног стања и културном добу.

6. *Природне науке*: Познавање човека у I разреду свршено почетком Маја, Ботаника у II разреду свршена крајем Маја, Зоологија и Физика, обе у III разреду, свршене почетком Јуна, Минералологија и Хемија, обе у IV разреду, прва свршена почетком Априла а друга крајем Маја.

Настава у природници узела је ове године у опште реалан правац, од како је постављен стручан наставник и од како се почело очигледније предавати, експериментацијом физичких и хемијских појава. Оваквом очигледном наставом ученици су постигли сјајан успех и добили вољу изучавању природнице, позитивних наука, које су, докле не беше физичких и хемијских апарата, биле предмет махиналног учења. А остала научна средства са којима овај завод располаже, као: „костур, збирка зуба, Фидерове слике, страно биље, атласи животиња и биља, хербаријум и минералшки примерци“ припомогли су да се Познавање човека, Ботаника, Зоологија, Физика, Минералологија и Хемија обраде са одличним успехом. Нећу претерати ни у колико ако речем да су одговори ученика били одмерени, смишљени, прецизни и разумљиви тако, да се из свакога одговора опајало разумевање ствари. Ова метода и заузетост

служи на част наставнику, и желео би да се и у будуће наставник креће у овом правцу науке. Наставник је преко године изводио децу неколико пута у поље ради прикупљања и упознавања биља, а тако исто није пропустио ни једну прилику, а да деци не објасни физичке и хемијске доктрине апаратима, које је послало министарство просвете и црквених послова.

7. *Математичке науке.* Рачуница свршена у I разреду 22. Јануара, у II разреду 15. Фебруара, у III разреду крајем Марта, Алгебра свршена 15. Априла, а Геометрија 10. Маја — обе у IV разреду.

Предавало се по програму и прописаним учебницима.

О настави математичких наука потписани се уздржава да говори, јер их сам предаје. Али што се тиче учебника, имао би скромно ово да приметим: Рачуница од М. Мијајловића доста је добро удешена за I и II разред и лаким стилем написана, само би још требало да је пунија примера разноврсних, из којих би се ученици постепено навикивали самосталноме раду, што и јесте цел математичним наукама: *што се год каже, да се докаже.* Бар по један пример треба да има за сваки случај, и тек комплициране примере наставник да објасни ученицима на основу правила и протих примера.

За III разред требало би што пре *написати Рачуницу* према програму, а не кубурити са Мочниковом или морити децу са диктовањем. За овај разред писац Рачунице треба нарочиту пажњу да обрати на предњу напомену о примерима, јер се у овоме разреду по програму предају најпрактичнији рачуни из живота.

Алгебра г. Пејићева може се рећи да је *неупоотребљива* за нижу гимназију из два разлога:

а) због неспретног језика, и

б) због нејасних правила и задатака при којима ученик мора да претури по неколико листа у напред док нађе његове безбројне $\mathbb{N}$ на које се позива. Ова метода није ни у колико педагошка и њоме губи ученик сваку вољу и стрпљење; а ако се хтела да употреби за наставника, онда је слаба вајда, цел је промашена, новац утрошен. Ја сумњам да се икоји наставник служи њоме, који је слушао математику на нашој Великој школи или где на страном факултету. Ово нека не буде прекор референтима, који су уложили своје за; али да стоји ово што рекох, сложиће се са мном сви наставници који предају математику у нижим гимназијама, а сумњам да неће и они из виших гимназија (осим г. Пејића), па шта више и референти, ако би по њој предавали.

Геометрија за IV разред и не постоји. Садањи учебник са своје нејасности, апстрактних појмова и дефиниција о геометријским количинама *ништаван* је, а погрешних резултата и околишних извођења при показивању имаде и сувише, тако, да наставник мора у више прилика читаве партије да изостави и објасни ученицима по својој методи. Најзад садањи учебник не може се увретити ни у популарну ни у теоријску Геометрију, него у нешто средње што је скрпљено с брда с дола, што по реч, да је књига, и то: Геометрија!!

8. *Геометријско Цртање* предавано је у I, II и III разреду по књизи г. Ј. Дерока. Слободно Цртање и Краснопис по обрасцима који постоје за те вештине. За боље изучавање Геометријског Цртања требало би набавити геометријске облике од дрвета и дело *Фијалковског*, а за Слободно Цртање што више и *разноликих слика*.

9. *О Гимнастички и војном вежбању* поднеће стручан извештај надлежном господину Министру г. Милан Васић, потпуковник, који је одређен за надзорника тих

вештина. И ако су ученици били дуже време без наставника, ипак су за три месеца показали доста добар успех.

10. *Музика и нотно певање* предавано је по програму дотичног наставника.

Успех је *слаб*, а могао би бити бољи, да наставник није провео три месеца у пописној комисији, или бар да је се боље *потрудио* при повратку, те да накнади изгубљено време.

Писмени задаци давани су у смислу правила.

На испитима сваки је ученик говорио 5—10 минута. Посетилаца на испитима било је прилично из разних сталежа а највише наставника и наставница овдашњих основних школа.

Кабинети су од скоро снабдевени потребним апаратима.

Књижница је доста добра у филолошкој, историјској и природњачкој групи, само је

са *математичном групом траљаво*. Желети је да се и ова група снабде ваљаним књигама, на шта треба *надлежни* да обрате пажњу.

Зграда у којој је завод не одговара ни школиним ни хигијенским условима. Али како се сада зида нова зграда за гимназију, то не треба општини ништа помињати о набавци друге. Нова зграда биће готова најдаље до 1. Новембра ове године.

КБр. 157.

6. Јула 1885. године,
у Параћину.

г. Министру просвете и црквених послова
позиван
заступник директора
НОВАК САВИЋ
професор

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА

О ИСПИТИМА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

ЗА 1884—85 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

IV

ИЗВЕШТАЈ

Ивана Дамњановића о основним школама у округу крушевачком.

Господину министру просвете и цркв. послова.

У посебном делу мог извештаја налази се посебице обележен напредак наставе основних школа у округу крушевачком, као и све оно што се тражи и што треба да дође у овај одељак — по послатом ми упутству од 16. Маја 1885. године ПБр. 4775. После њега част ми је изложити још, господину министру, у овом општем делу извештаја, састављеног на основи својих прибележака, и ове своје примедбе :

I

О методи предавања појединих предмета

1. *Наука Хришћанска*. У опште узев разрађен је овај предмет онако како треба и предавање је извршено по програму, сем неколико изузетака наведених у посебном извештају. Тако је исто и сама метода предавања педагошка. Истина је, да се још по негде може наћи онај стари — сухопаран метод, и оно што се постигло, није никаква својина ђака, већ је сувишним напрезањем памћења само за испит припремљено.

Хришћанске се врлине не састоје само у изговору какве молитве, приче или словенског текста на памет; већ у осећању, разумвању и примени у животу свега онога,

што се у овој науци има да изучи, да савлада. Радујем се што ово мишљење преовлађује међу наставницима, што су одушевљени једром садашњом ове науке, што се старају, да је у животу свуда примене, да подсети ђаке том приликом и на какав познати им чланак из читанчице за I и II разред. Даље што се још труде, да све то доведу у неку целину; па отуда да изведу и по коју добру поуку или оно од чега се треба клонити и чувати. Обрађујући је овако не само да се долази до познавања хришћанских врлина, него се још много утиче и на моралну дечију страву и на начин њиховог међусобног живљења. По неки само још не уме, да оживи садржину, да је преради у zgodну причу или најзад доведе у везу са каквом већ познатом, у коју би се могао уплести цео живот. Место тога они је обично скуче, утегну и у неке празне форме доведу. Надати се да и они неће, да не треба а и не могу на томе остати. Док добрих путовођа не добију за то, имају и других начина да се помогну. Пословица наша вели: „човек се учи док је жив“ те с тога није никаква срамота питати и тражити од спремнијих њихове радове, већ узалудно тумарати и очекивати с неба.

2. *Српски Језик*. У колико се опомињем напретка из прошлих година у овом предмету, могу се сада и о њему похвално изразити. И то онако и у онолико ако не још више од казатога за науку хришћанску. И овде сам на неколико изузетних — места могао приметити ово.

Није било довољне изведбаности у говору и у исказивању у пуним реченицама онога што се питало, као ни правилног говора. У ономе нису чињене поправке ни при испиту нити су одучавани ђаци од њиховог месног говора, те су се могле чути и оваке речи: горкен, горкенаке, тамонаке, тунане, овденак, настране или по неку узречицу: оно има и т. д. Поред тога још се у говору сувише брзало и усиљено причало и одговарало, чега данас не сме бити у школи.

Оваке погрешке чињене су не само из Српског Језика, већ и из других предмета. Наставници треба да имају ово на уму, те да им прва брига и посао буде кад у школу уђу, да се с ђацима својим упознаду и да

их обуче да се умеју с њиме не само правилно разговарати већ и на питања одговорити и испричати неку причу од куће донету. На овоме се треба предходно све дотле задржати, док се не види повољан успех, па тек онда прећи на саму поуку како из овог тако и из других предмета.

И при читању могла се опазити једна неправилност на неколико места у I разреду и на 1—3 места у старијим разредима. Читало се не на основи познавања написаних слова на слокове, речи или реченица и разумевања онога што се чита, већ више по чувењу или на памет. Ово је јасан доказ, да ни само предавање није одговарало сувременој методи. При оваком се читању ђак обично стара да погоди само прву реч у чланку па пошто њу прочита, изговори за тим више речи без икаквог реда и везе, а често по неку и таку, које ту нема, или је бар нема у истом реду и не пазећи на интерпункцију. Ако се случајно није знало на памет оно што се чита, онда се и ту послужи само првим писменом у речи, па се изговори сасвим друга. У већини школа овога не само да није било, него су још поред читавака читане и оне књиге, које су слате на дар о испитима, као: „Невен“, „Српче“ а највише „Радован“. У свима школама опробано је читање и при испиту не само читанкама већ и са „Радованом“.

Овако исто стоји и са исказивањем или причањем онога што је читано, па и са самом науком о језику.

Писању је поклоњено доста пажње тако, да у томе немам шта да приметим нарочито за правилно писање. Напротив се заостало по негде у неговању лепоте писања, као спољњег огледала човечије душе. Нема узрока и не би требало ово да буде, нарочито приданашњим унутштвима и израженим прописима.

Писање писама нашао сам само у школи бруској. Ако га је још где било у току године на испиту више нигде није било приказано. Потреба овога као и свију других писмених састава, који би били од практичне примене у животу, довољно је јасна сама по себи. Кад ђак четвртог разреда не уме својима бар по нужди најкраће писмо да напише и да га склопи или да прочита добијено са стране — заиста је жалост. Жалост

је ова још већа у очима простијих људи. Они не све догле гледати на школе, као на нешто наметуто, штетно и бескорисно, док она ово пеизгледа. С тога штогод се може ма из које науке да пренесе у практичан живот и обрнуто, то се не сме да пропусти и да не учини; ако се жели и хоће, да основна школа одговори своје позиву и да се сваком омили. Па кад је тако, зашто онда не би било и овога по школама? За што се изгубило из вида и ово писање писама, кад га је требало да буде и по самом програму за IV разред? Зар се ђаци неби ништа користили пишући и читајући писма један другом? На први поглед има ли би они отуд две користи. Прва је што сваку реч, која није добро написана, не би је могли прочитати, па би се и сами сличних погрешака чували. А друга је и најглавнија та, што би се тиме навикавали и на читање туђих рукописа.

Из декламовања као поделџка овог предмета најмање сам задовољан, колико што није чињен баш понајбољи избор чланака, то још више што оно није ни предавано како треба. Само је у неколико између најбољих школа било при томе оне потребне живости декламаторске, покрета и афекта, што управо и чини декламовање и чиме се оно у главном разликује од обичног нагласног говора. Време је већ да се у томе успе више.

Успех из овог предмета може се за сада тврдити да је доста осигуран како програмом тако и новијим школским учебницима. Услед овога престаје у његовом предавању не само све оне досадање разнообразности, већ ће ишчезнути и сви они застарели термини и називи. Остаје још као најпотребније да се саставе и нове читанке бар за III и IV разред ако не и за други, које би још својом богатјом садржином и гдекојом илустрацијом помогле настави и из осталих предмета, као што то данас чини читанчица за I разред у неколико, а и самим ђацима постале би корисније и омиљеније. Садање су препуне погрешака, ђерманизмима, застарелих израза па и садржином својом ни уколико не одговарају садањој цели и времену.

2. *Словенски Језик*. У опште се само добро чита. О стварном разумевању не може ни бити говора пошто је он за ђаке сасвим стран и мртав. Само неколико понајспремнијих на-

ставника објашњавали су по гдекоји текст и познатије речи или по нешто лакше још и преводили. Из тога се да лако извести, да већина мало разуме словенски. Поред тога и досадањи учебник, по коме је он предаван, нимало није подесан и не вреди ништа.

3. *Рачун*. Важност овога предмета с формалне и материјалне стране па и његове примене у практичном животу позната је без разлике свакоме. Исто тако јасно је већ свакоме или бар онима, којих се тиче, да су Српски Језик и Рачун најважнији од свију предмета у основној настави. Даље и то, да све разноврсне рачунске радње јако још утичу на моћ развијања и памћења. Па опет за то од прилике у једној трећини школа није у њему био постигнут довољан успех, а у неколико и никакав. И оно што је било урађено, било је све површно и једнострано без практичних, сложених и мешовитих задаћа и лакости у усменом рачуњању. Из узрока тога нисам ни један разред пропустио, а да и ја не дам по неколико задатака, нарочито онде где је требало, и где сам посумњао у сигурност њиховог знања и разумевања. Узрок овоме неће сигурно бити до ђака нити у оскудици учила или ти ручних књига; већ или у неумесном раду и начину предавања или у избегавању великога труда. А може бити и једно и друго. И заиста и нема другог предмета око кога би требало више труда уложити но за рачун. С тога ако се жели и у њему да постигне и осигура довољан успех, онда поред добре методе, ваља још по издаље отпочети рад. Најпре треба утврдити по разредима све оно, што се из прошлих година донело, па за тим ићи даље лаганим а сталним кораком у напред. Од појединих задаћа не ићи даље, докле ил сви по разредима ђаци не узмогну да изговоре, да објасне и разумеју, и да кажу за што је то баш тако а не другаче, и за што се до тога долази баш тим и тим путем а не другим итд. Тек кад се овако узради онда неће бити никаквог чуђења на крају године за неуспех и неће бити узрока да се баца кривица на другога или друге какве неприлике.

Судећи по садржини и каквоћи самих задатака могао бих слободно рећи, да су ови наставници и заборавили на „Практичну рачуницу“ од господина Стевана Д. По-

повића, или ваљда мисле да се она преживела, па се више и не треба њоме служити или најзад да нису ни толико кадри да је проуче и да из ње бар прибележе неки број разноврсних задатака за поједине разреде своје школе, па то после још и сами да прошире. Овде се мора таким радницима пребацити. Јер кад наступи подобан случај код других предмета, онда се баш бране тиме, што немају бар какве подесне ручне књиге. А какав је сад узрок овде? Лако га може сваки изнаћи и погодити.

Метарске су мере свуда предаване са довољним успехом, сем малог броја изузетака, где се још није довољно знало ни о српским новцима. Код другог броја школа није опет ово у довољној мери примењивано у задатцима. Међутим сваки је за толико увиђаван, да треба и на ово обратити што већу пажњу нарочито за садање доба. Тако исто многи су изгубили из вида и претварање дуката у динаре у пореском течају, које је истина ситница, ама је опет врло ржна за садање прилике.

4. *Земљопис и Историја*. И ови су предмети пошав од општег гледишта разрађени и обрађени тако, да је напредак у њима био знатно јачи но прошлих година.

Земљописна настава није више учење на памет и читање мртве карте, већ се мање више материјал савлађивао путем поступним — цртањем, објашњавањем, поређењем итд. У самом цртању није још урађено онолико и онако колико се тражи у повећем броју школа. Но кад се узме, да се овај део почео да оживљава у школама тек од новог програма, онда се мора признати, да је и ту довољно урађено. Најразличније стоји настава у II разреду у коме се овој науци темељ полаже. У III разреду није опет у свему по програму предаван историјски материјал. Исто тако ни у IV разреду није све извршено по програму. Ради сигурнијег напретка за у будуће, требало би да се израде и бољи учебници са разним рељефима и сликама, који ће деци представити како поједине пределе, вароши, планине и реке, тако још и народе у њиховој ношњи, животиње, биљке и т. д.

Основа српској историји то су биографије у III разреду. Оне чине и учиниле су као

и неколико новијих учебника по овом предмету, те је и резултат успеха ионајбољи из онога, што је где и колико пређено по програму. Како је овог случаја било у више школа, то је јасан знак, да се од ђака из IV разреда много захтева. Како је програм сувише велики и опширан, то га је и не могуће савладати за годину дана, ако се хоће до ситница да изведе и педагошки да обради све оно што је у њему изложено. Треба да се скрати, и да се узме само оно, што поучава и челичи карактере; јер српској историји као правој науци и не може бити места у основној настави. Свагда је боље „мало па добро него много па рђаво.“

Исторјиске слике и учебници са сликама јако би ојачали и унапредили историјску наставу.

5. *Познавање Природе*. Нигде до сада нисам био задовољнији са обрађеношћу ове науке колико сам то сада нашао. Тако ретко су још где заостале оне грубе погрешке, којих је пре било доста у предавању ове науке. Као да се класифицира, дели, учи на памет и то све без очигледности и разумевања, или да се по нешто чује, што се већ давна преживело. Али још нема потпуне једнообразности, нити извесног плана, па ни онога правилног описивања, финог разликовања и што је најглавније упоређења са дотле пређеним предметима. Без чега нема и неће се нигда имати сигурне и постојане користи од наставе. Да би се једном и у овој науци постигао јачи и трајашнији напредак, потребно је ово двоје. Прво да се израде како сувремене ручне књиге за наставнике, тако и учебници за ђаке. И друго да се све школе попуне са потребним збиркама и сликама према програму.

Најглавнија замерка која би се овде имала оставити јесте та, што у већем броју школа није било све по програму обрађено, већ су по неки предмети у овом или у оном разреду изостављени. Изговор је прост. Није се могло све да постигне или нов програм, па се није имало подесних књига из којих би извадили што за предавање. Први изговор не може више имати места у школи. Све се може, само кад се хоће, кад се радник не напусти, кад се оно не остави за сутра, што може данас да се постигне и т. д. Ово потврђује

и та околност, што је неки број наставника провео по 2—3 месеца у пописној комисији без замене, па се опет у школи код добрих радника није опазио никакав недостатак. Онај други може се примити а може и не примити, кад је позната ствар, да свуда преовлађује број спремнијих људи, па се њиховим искуством могу и неспремнији да упуте и користе у своме раду. Та зар би такав изговор могао што вредити и код каквог другог радника, н. пр. занације. Ништа веће само да дође и да се створи, док се сваки не помучи и не састара за оно, у чему оскудева.

6. *Вештине*. Цртање је врло корисна вештина и свакоме потребна почињући од најнижих па до највиших редова, и за наше још прилике нарочито за занатлије. Довољно је само оно задовољство, које човек осећа, кад види и своју замисао оживљену или представљену, па да препоручи овај предмет. С тога и њу свака школа треба својски да пегује и да обрађује. С обзиром на то: да је ова вештина нова у основној настави, да је можда неки број наставника није ни учио, или је сасвим био напустио и да се није имало довољно помоћних средстава за предавање њено; онда се опет може тврдити да је постигнут неки напредак и у овој вештини и да ће и од сада све више напредовати. Само би требало израдити по примеру страних прегледалаца са цртањима за поједине разреде по програму, као што је то учињено са прописима, и упутство за предавање истих.

Певање. Програмом је такође прописано, шта се и колико у ком разреду има да савлада из ове вештине. С тога би требало да је и овде постигнут довољан успех. Но овога у главном није било, нарочито у световном певању. Још се оно у разним школама и певало на разне гласове. На неколико сам само места био задовољнији но обично. Међу тим не може се извести, да се на ову вештину није ни обрађала пажња, и да се за њу није ни заузимало. У колико се могло да оцени, овде су била два узрока: један до наставника, а други опет до самих ђака. До првих за то, што и сами нису знали како се која песма пева на који глас. А до самих ђака опет у толико што их је тешко одвикнути од оног њима тако рећи урођеног

гласа њихових месних песама. Из науке о потама није нигде ни предавано ништа.

Гимнастика је свуда предавана, сем једне школе. Но не свуда подједнако, већ негде више а негде мање, како је који од наставника и ценио ову вештину. По раду како је где она била обрађена у опште се може рећи, да је она у половини скоро школа још у повоју и да из ње није ни држато више од неколико предавања и то на крају године. На испиту су се често учила деца, како ваља да се поставе у ред, да образују две или више врста, да се окрену десно или лево, да маширају по такту, па сви још ни команду нису разумевали. С тога се и оно што је душа гимнастике, као: ред, тачност и кретање по такту и команди могло наћи само у мањем броју школа.

У неколико школа предаване су месне дечије игре и скакање преко конопца у месту у висину и у месту са обручем. По негде опет по нешто на премету, барнама, стубама и моткама, где је ових било. Па и то више је изгледало, да су сами ђаци међу собом изучили без настојавања и упута. Напротив са ђуладма није нигде рађено, јер их још нису ни набавили. — Да би и у овој вештини било сличности и једнообразности и да би се у исто време и неспремнијима помогло, треба после гимнастичких справа дати им и ручне књиге са свима потребним сликама и објашњењем.

Женског рада било је само у засебним женским школама. Резултат рада био је у опште повољан сем једне школе, у којој није било ни извршено све по програму. Где што се на место прописаних радова радили друкчији. Радови су свуда били угледни. Само се мису нигде видели испртвани прегледи ни изрезивани обрасци на хартији.

О успеху из наука о продужним школама не могу да кажем ништа поуздано. За то што ових школа не беше више од две и једна са V разредом. Судећи по незгодама, по оскудици у учебницима и другим неприликама било је нешто и у њима урађено, а нарочито из онога што је пређено у оном једном разреду при сеоској школи. Ни један скоро предмет у њима није био у свему рађен по програму, већ су поједине партије па и читави делови изостали. Главни је узрок

овоме велика опширност програма према одређеном времену за те школе, а у неколико и то, што су и сами наставници још почетници у предавању њихових предмета. Мњења сам, да се по могућству свуда место ових заведу више школе, а нарочито по варошима.

Што се тиче реда и чистоће, као другог дела квалификације, махом су били угледни и примерни. Но и овде није без изузетака нарочито што се реда тиче. Тако на неколико места морао сам и сам после неког времена опомињати ђаке на ред и пристojност поред самог наставника, који то или за олако сматраше, или га и сами ђаци много не слушаху. По овоме може се мислити, како су се они владали око и ван школе. Не могу да прећутим а да то изриком не споменем за школу трстеничку и у Јошаничкој бањи и обрнуто онег да не одам праведну хвалу наставници I разреда II одељења крушев. мушке школе. Она је са применом извесног кретања умеда да одржи мале своје ђаке, како за време испита, тако и за време рада гимнастичког и других дечијих игара у таком реду, како га ја до сада нисам нашао ни у једној не само варошкој но и сеоској школи.

У 2—3 школе седели су ђаци и на испиту са својим торбицама о врату. — Најбоља карактеристика за њих односно рада и другог међусобног ђачког живота. Жалосна је још и ова појава, коју сам на неколико места застао. А то је, да је по неки број ђака био на испиту не само бос и сиротињски одевен, већ још и неопран, неискрпљен и по целој спољности јадан и мучан.

II

О научној и стручној спреми наставничких снага

Пре садањег закона о основним школама много се друкчије радило но данас. Пређе је готово сваки наставник радио за свој рачун, како је могао или умео а врло често како је и кад хтео. Тада је рађено свуда без збора, договора и узајамног обавештавања. Отуда су и произлазиле све оне пређашње разноликости и мане у основној настави. Све се то за онда слабо и тичало појединих наставника и водила брига о томе, како ће знање и по количини и по каквоћи изнети ђак из школе. На кратко, беше тада

школа нешто споредно, те је и простији свет на ту не радо гледао. Данас свега овога нема или бар знатно ишчезава, а не сме га најзад ни бити. Једно што је свакој радној снази унапред осигурана награда за труд, а друго што се данас на више начина много јаче, брже и до ситница откривају и исправљају поједини недостатци. Тако се исто има данас прво у виду, да се све сметње, које би сметале настави и њеном подмлатку, отклоне и да се учине све могуће олакшице за њено напредовање. Остало стоји до наставника и њиховог труда. Не учине ли оно што су дужни, сваки сам себи нек упише у грех. Да су ово и они сами увидели, осетили па још гдекоји и искусили, лако је судити.

Ово је учинило те данас и у овом округу има велики број не само радних, но и спремних и ишчитаних наставника. И ако је ово питање доста тугаљиве природе и ако је тешко са прецизношћу о њему изнети свој суд; опет колико се може у опште о томе говорити и извести из оног кратког бављења с њима, могу се они разликовати на: најбоље, врло добре и средње спреме. У прве спадају сви они за које је у посебном делу напоменуто, да заслужују похвалу или одлику у сваком погледу. У треће опет они за које је примећено, да предмете нису довољно обрадили или да им начин предавања није сувремен и педагошки, а у друге сви остали.

Према наведеном мало ће бити изузетака где се ова стручност и спрема не би у исто време подударала са оним датим оценама за напредак школски. Још могу напоменути да у овоме крају нема ни једног радника, који не би био дорастао ни уколико за свој позив. Међу тим незнатан је број и оних, који се морају отимати, да иду за временом. А најређи су изузетци, који би у овоме противно поступали и сами се напуштали. Првима би се могло најбрже помоћи, а и школи за доста учинило, кад би се они постављали за један или два разреда и то у оним местима, где би се од бољих колега могли поучити у многоме и упутити у своје раду.

III

Школски учебници, учила и књижице.

О учебницима је у главном посебице напоменуто при говору о предавању појединих

наставних предмета. Тамо је узгред наглашено ва-које би предмете требало израдити што пре нове учебнике. Ово треба тим пре да се учини, што су наставници поред предавања и онако доста оптерећени другим школским пословима, као : великом администрацијом, руковођењем школскога одбора, радом у продужним школама и т. д. Тако да им скоро недостаје времена за прибирање разних података из појединих предмета према садањем програму. Нарочито ово вреди за оне, који још ни данас не показују довољно уметности у свом раду, па не знаду куда пре да се окрену.

Ако се и даље остане при данашњем начину издавања школских књига, сумњам да ће се ова потреба моћи што скорије подмити. Од разних начина ја ћу бити слободан да наведем овде један, који се данас налази у свима оним земљама, које су у таким књигама најбогатије. А то је овај. Треба оставити појединим писцима слободно штампање и растурање школских књига, а просветни савет имао би претходно о свакој такој књизи да изрече свој суд, да ли се и она сме и може уврстити у ред школских учебника. Књига тим путем одобрена носиће и то одобрење просветног савета на насловном листу за разлику од оних неодобрених. Па онда оставити на вољу и избор којом ће се ко у раду служити. У овом случају све спремније снаге латиле би се овог посла и надметале, ко ће које дело методичније да изведе и да изради према савременим захтевима и потребама.

Школска учила у опште не може се рећи да задовољавају садању потребу. Напротив може се тврдити, да школе и у томе стоје много боље но прошлих година. Где се данас још осећа оскудица у њима такође је напоменуто при говору о наставним предметима. Најосетнија је она при предавању из „Познавања природе“. Ту се сем шрајберових слика и негде по неколико примерака или још боље рећи комадића из минералогije, које су наставници прикупили, не налази ништа друго.

Школске су књижнице по стању, броју и каквоћи дела код разних школа врло неједнаке. У опште може се узети, да су и оне у неколико попуњаване у оним местима, где

се налазе увиђавније и спремније снаге и ваљани одборници, или где су они умели бар да задобију наклоност и поверење ових. Где овога није било, ту се ни најпотребнија дела не налазе. Међу тим јасно је колику важност имају школске књижнице и учила за саму наставу. — Књига је најмилији друг и нераздвојни пријатељ сваком наставнику, ако не жели да се преживи и да га само време за то грозно казни.

Школе ће се најбрже снабдети са добрим и потребним књигама, а тако исто и са училима, ако се преко просветног савета израде спискови једних и других и разашљу школама с наредбом : да се све изложено у њима купи у року од године дана, сем онога што би која школа већ имала. У противном да ће одбори и учитељи одговарати, бити и повчано кажњени и опет да морају набавити. Тако би после овог рока школе имале све оно, што би према садашњим приликама и потребама требале од овога да имају, па ма се то набављало и са стране преко књижара и др. лица. Да се не би на овоме застало треба и за у будуће наредити, да све школе непремено набављају и заводе у своје инвентаре све оне књиге и учила, што се буду од стране министарства препоручивале у „Просветном Гласнику“ или ком другом школском листу под неком извесном рубриком; и да ће за сваку неуредност и у томе одговарати и учитељ и одбор. Контрола над овим вршила би се по досадањој пракци на крају сваке године извештајима ревизорским.

Напоследку ради општег прегледа и интереса изнећу овде још и ово из посебног статистичког дела.

У целом округу било је 16 сеоских и 3 варошке — свега 19 школа. Од њих две су у јошаничком срезу биле затворене. У свима је другим извршена ревизија и раздате књиге по разредима, које је министарство послало најбољим ђацима за награду. Све су школе биле са четири разреда, сем ђуниске у којој су била два нижа разреда.

У свима овим школама укупно са продужним било је уписано 1754 ђака, (мушк. 1493. жен. 261); походило је школу до краја године 1640 ђака. (м. 1391 и 249 ж.); било

је на испиту 1587 ђ. (м. 1368 и ж. 219); прешли су у старије разреде 1355 ђ. (м. 1274 и ж. 181); остало је да понови разреде 211 ђак (м. 174 и ж. 37).

У свима школама радило је 34 наставника (учитеља 26 и учитељица 8). Сваки од њих просечно спремио је по 40 ђака за прелазак у старије разреде. Од њих су 11 оцењени са одличан; 3 са добар; 2 пису хтели да приме оцену, а осталих 18 са врло добар.

Захваљујући на поверењу, господину министру просвете и цркв. послова.

28. Јула 1885. год.

у Београду.

понизан

Иван Ј. Дамњановић
професор и овогод. ревизор
за округ крушевачки.

У

ИЗВЕШТАЈ

Јеврема М. Илића о основним школама у округу крајинском

Господине Министре!

По наредби Вашој од 15. Маја ове године, ПБр. 4649., прегледао сам основне школе у округу крајинском, и част ми је поднети Вам општи део извештаја као што иде.

І Настава

Кад се узме у обзир: 1. да је ове године био нов програм, по коме су наставници основних школа сада први пут радили; 2. да није било учебника ни одређених помоћних књига за многе предмете, па су наставници морали пабирчити наставни материјал са разних страна; 3. да школски одбори нису у довољној мери потпомагали рад у школи; 4. да у источним крајевима Србије и у најредовнијим приликама има много тегоба за наставника, и 5. да су пописне комисије сметале раду школском, негде више, а негде мање, било захватањем зграде школске, било узимањем наставника за рад у комисији — онда се с пуним правом може рећи да је ове школске године у основним школама округа крајинског постигнут врло добар успех у настави.

У понеким школама опазио сам неке недостатке у настави, које ћу овде навести:

1. *Наука Хришћанска* предавана је без обзира на религијско-моралну цел, те је промашено оно, што је најважније код тога предмета.

2. *Српски Језик* предаван је само на часовима одређеним за језик, а не обраћа се пажња на говор ван тих часова, те се врло неправилно говори у школи. И неки наставници греше у говору. На испитима су неки од њих стављали оваква питања: „Кажи ми ти мени, кад је дошла Богородица у Витлејему?“ — „Колико је пилета свега?“ — „Кад је божићња а кад велика пост?“ — „Шта има преко дећима?“ — „На једну грану стоји 12 врабаца?“ — „Кад тебе купи отац 8 јабуке и 8 пилета...?“ — „Овде су два дрваца...?“ — Илијо! Кажи ми кроз којих места пролази поречка река?“ и т. д.

Читање и писање није свуд предавано по упутству, па се онажа велика оскудица у елементарној спреми. О разумевању каквом ту не може бити ни говора.

Декламације су махом млтаве и врло досадне, јер се у њима огледа само неразумљиво бубање на памет. Ово је велика штета, јер би декламација у овом крају била од велике важности, кад би јој се већа пажња поклонила. Вредно би било одредити за сваки разред декламације, како се не би могло чути једно исто и у I и у IV разреду, као што сам ја то на више места имао прилике чути.

У предавању граматике опазио сам различне граматичне термине код наставника.

Писмени састави ретко где нису занемарени.

3. *Словенски Језик* предаван је с великом муком и без сваког успеха. Ретко где ученици знају словенски читати. Главни је узрок био у оскудици добра учебника, а лако може бити и у томе, што се овај Словенски Језик предаје само у Богословији и основној школи на многи наставници нису ни спремни за предавање овога предмета.

4. *Рачун* је предаван у неким школама без обзира на елементарну спремност ученика, и ту се, наравно, деца муче код сваког задатка, ослањајући се више на случај, него на знање.

У програму овога предмета за неподељене школе опажа се велика празнина у том, што метарске мере и десетни разломци нису заступљени у довољној мери.

5. *Земљиште* није предаван свуд подједнако, ни у свези са Цртањем. На многим местима изостављене су поједине партије из програма због опширности програма.

6. *Историја Срба* предавана је различно. На једном месту заступљена је стара Историја јаче, а нова слабије; на другом пак месту рађено је са свим обратно. У неким школама изостављене су многе партије, јер учитељи, узевши широке размере, нису стигли да сврше све по програму, а за нека места нису могли нигде материјал наћи, као што је барска архијепскопија и т. д.

7. *Познавање природе* предавано је такође различно. Неки су учитељи узели најшире, а неки најуже размере. На многим местима није сав програм исцрпен.

8. И *вештине* су предаване врло различно. За *Цртање* није било згодне артије, па је на једном месту рађено овако, а на другом овако. Државни књијар у Неготину набављао је артију за цртање најпре из Мађарске са прегледаоницама, а после је сам издавао под својим именом књијнице за цртање. *Певање* је добро предавано, где год учитељ зна певати, а где учитељ не зна певати, не знају ни ученици. У неким школама певају деца у два и три гласа, и то врло добро. *Гимнастика* је на многим местима без правилнога држања тела. У двома женским школама (доњо-милановачкој и кобишничкој) предаване су *дечије игре*, у којима има и лепога певања и врло занимљивих сцена. Дечије игре кобишничке женске деце учиниле су најпријатнији утисак на мене, и мишљења сам да би овакве дечије игре биле од врло велике важности за све наше школе, а нарочито у овом крају.

II Наставници

Наставници основних школа округа крајинскога нису сви једнаке спреме, али код свију њих познао сам једну општу црту — вољу за рад, а то је, без сумње, драгоцен црта, о којој ваља водити рачун. Најбољи су учитељи спремљени или редовним учењем у Учитељској школи и Богословији, или на

практичним учитељским предавањима. Кад би се практична учитељска предавања држала сваке године, уверен сам, да би се колико толико изједначила спрема свију наставника основних школа у погледу школскога рада. Исто тако, кад би било каквог школског листа, којим би се одржавала веза између наставника основних школа и стручних радника на пољу Педагогије, наставници би се непрекидно кретали напред, и не би били остављени самима себи. За сада је једини *Просветни Гласник*, који у том погледу највећу услугу чини школи. Да није још ни *Просветнога Гласника*, учитељи би били потпуно усамљени.

Код двојице тројице наставника опазио сам вољу за мешање у туђе послове и значајно је, да код таквих наставника нити је било сјајна успеха у школи, нити су они уважени код својих суграђана. Најбоље би било да гледа сваки свој посао.

III Учебници, књијнице, наставна средства и намештај школски

Ове школске године било је *учебника* само за три предмета: *Науку Хришћанску*, *Српски Језик* и *Рачун*. Ако се вредност учебника цени по успеху у школи, довољно је поменути само то, да је онде био најбољи успех, где је по учебницима рађено. Ово ме је уверило, да су учебници врло потребни за све предмете, јер код неједнаке спреме наставника само се учебницима може доћи до приближно једнаког успеха у настави. Још би требало израдити, поред учебника, унутства за наставнике, па би се успех основне школе потпуно обезбедио. Овде ће најзгодније бити да напоменем и то, да сам приметно у читанци за II разр, у чланцима: „Свиlena лептирица“, „Штедите птице“, „Писмо“ и т. д. бројеве 500, 600, 700 и т. д., а међу тим ученици II разреда не знају бројати више од 100.

Књијнице су неједнаке и по књијама и по уређењу. Преко је потребно наредити какве књије мора имати свака школа и како мора бити уређена свака књијница.

Наста на средства такође нису једнака. И ту би требало прописати шта мора имати свака школа.

И *намештај* је школски различан. Негде има више ствари него што треба, а негде нема *ни* најпотребнијих ствари. У неким школама нема мастионице, у неким иконе, а у неким ни једне целе столице. На многим местима деца пију воду из отворених судова, и у којима је вода нечиста. По мом схватању требало би прописати, шта свака школа у том погледу мора имати и како се све то има чувати.

Но како се учебници, књиге за књижнице и наставна средства добијају преко државних књижара врло је важно и то, да ли државни књижари врше своју дужност према школи. Мени су се жалили многи учитељи на државног књижара у Неготину, да није имао учебника и да не извршује наруџбине уредно ни онда, кад новац напред узме. Од многих тужаба да наведем само једну. Одбор школски у Метрину заједно с учитељем жале се на књижара Димића, да су му у првој половини школске године дали 16 динара за карту Балканског полуострва, и да им је он тек при крају школске године једва послао ту карту, и то без штапова. Да не би сметали школи и државни књижари, који имају доста повластица и користи, вредно би било контролисати и њих у току год. као и школе.

IV Чистоћа, ред и администрација у школи

Односно *чистоће* приметио сам, да се на умивање, купање, чешљање и у опште чисто држање ученика не обраћа скоро никаква пажња. Отуда је и здравље код деце свакојако. Ретко сам налазио на школу, где није било никакве болести, и врло је редак ученик, који не би био блед или крастав, или грозничав, или шугав, или заражен каквом гором болешћу. Човечност захтева, да се у овом погледу обрати велика пажња на школе овога краја.

Што се *реда* тиче, приметио сам ове недостатке:

1. Неки учитељи уче ученике да сваком говоре „*ти*“, а ником „*ви*“, па тако су ученици и научили.

2. На неким местима чита молитву један ученик, на неким читају сви ученици, а на неким чита најпре један, па после сви. Осим тога, негде се чита: *Оче наш*, негде *Царју небесни*, негде *Всеблаги Господи* и *Благо-*

дарим тја Господи, и то негде на српском, а негде на словенском језику. Мислим да би требало прописати једну молитву за све школе.

3. Код кажњивања ученика нема поступности и саме казне нису једнаке по свима школама. Клечања има највише, а има и затвора на цео дан *без хране*.

4. У неким школама раде наставници преко прописаног времена и дуго задржавају децу у школи.

5. Не води се довољна брига о том, да деца заражена болешћу заразном немају додира са здравом децом, па је било школа у којима су сва деца била заражена једном болешћу.

6. Не води се довољна брига ни о том, да деца у учионици буду заштићена од промаје. На многим местима нашао сам школе, у којима је премаја тукла децу као из пушке.

7. Ретко где деца не скачу преко клупа, кад излазе са свога места.

У *администрацији* школској нашао сам још више недостатака.

Уписни протоколи нису једнаки. Код неких има рубрика за испитне оцене из појединих предмета; код неких има рубрика само за опште оцене успеха и владања, а код неких нема никаквих рубрика за оцене. Многи наставници, који су имали уписне протоколе с рубрикама за оцене, понунили су те рубрике пре мога доласка, па где се нисам сложио с учитељем у оцени, морала се учитељева опена кварити и по протоколу брљати. За попуњавање ових рубрика, чини ми се нема никаквих прописа. Потребно је увести једнаке уписне протоколе по свима школама, и прописати детаљна правила за вођење истих. У уписним протоколима треба да буде рубрика за године старости ученика (од рођења) и за године понављања једнога разреда, како би надзорник могао поступити по распису о отпуштању старих и неспособних ученика.

На неким местима нису ученици у своје време записани у уписном протоколу, него тек при крају године. Да не би било у том каквих злоупотреба, добро би било наредити, да школски одбор утврди упис ученика у почетку школске године.

Неки су учитељи мењали имена и презимена деци, па сам се дуго мучио, док сам нашао старе ученике са новим именима. Овакви учитељи запишу ученике једне године по имену деда, друге године по имену оца, а треће по имену матере. Има уписних протокола и таквих, где су ученици записани без правога презимена, и место тога стоје неколико имена — оца, деда, прадеда и т. д.

Неки учитељи имају обичај да пишу умањена имена, па једне године зову ученика *Ђорђе*, а друге године *Ђока*, или *Ђивко* — *Ђика*, *Ђован* — *Ђон*, *Ђон* — *Ђован* и т. д.

Још сам опазио да се не пази на азбучни ред при записивању деце.

У вођењу школскога дневника има још више неправилности.

Многи учитељи не бележе одсуства по распису знаком —, него или словом *о* или знаком „ и т. д. Осим тога ретка је школа, у којој се одсуства рачунају по распису, него се махом на дане рачуна. Извињена одсуства бележе се различно.

У дневнику школском нема рубрика за годишње резултате из појединих предмета, него је једна општа оцена из свију предмета, те има ученика, који у општем годишњем резултату имају *добру оцену*, а међу тим морају понављати разред због слабе оцене из Српскога Језика или Рачуна. За извођење годишње опште оцене нема сада јасног прописа, јер се правила о превођењу ученика у старије разреде не слажу с расписом о вођењу дневника. Школски дневник није свуд вођен мастилом. Учитељи веде да пису знали да тако треба.

Спискови књижица и намештаја на неким местима мењају се по вољи наставника, па се стари уништавају, а место њих праве нови, по којима се не може знати, да ли су све ствари школске очуване. На сваки начин овоме треба стати на пут.

Школски *деловодни протоколи* и *записници школског одбора* воде се различно и ретко где правилно.

У Школски одбори

Од школских одбора, без сумње, много зависи напредак школе. Али школе округа крајинскога не могу да се похвале радом

својих одбора, јер је редак одбор, који је вршио своју дужност по закону. Има овде и таквих школских одбора, у којима је само учитељ писмен, а остали чланови нити су писмени, нити говоре српски. Школске касе ретко где има. Исто тако ретко где има рачуна о првмљеним новцима од кажњених родитеља неуредне деце. Ваљало би најстрожије казнити све кривце за ову неуредност, те да не сметају школи они, који су законом позвани да ју потпомажу.

У Текији и Кобишници држао сам два испита пред позваним грађанима, јер школски одбор није дошао. Ја сам о том направио протоколарне извештаје, које су потписали позвани грађани и предао сам те извештаје најближој полицијској власти (начелницима среза кључког и крајинског), према датом ми упутству, да кривци буду кажњени. У спроводном писму молио сам г.г. начелнике, да Вас, господине Министре известе о извршеној казни.

VI Продужне школе

У округу крајинском биле су две продужне школе, једна у Јабучковцу, а друга у Доњем Милановцу. На испитима сам познао да су се наставници много трудили око ове школе, али ми се учинило, да од продужне школе нема велике користи, и да је ова корист ништавна према штети, коју трпи основна школа, јер по један дан у недељи учитељ ради у продужној школи, а основна школа тада не ради.

VII надзор

Да би се изједначила настава у основним школама и да би се закон у свему вршио, нужно би било, по мом схватању, да сваки округ има свога сталнога надзорника, који би преко целе године ишао од једне школе до друге и давао нужна упутства наставницима и школским одборима. Овим би се олакшао и посао министарству, које би у таквом случају стајало у преписци само са окружним надзорницима. За овакве надзорнике могли би се узети учитељи, који су свршили учитељску школу и који су се одликовали у школском раду. На крају школске године могло би бити опет овакве ревизије, каква се сада чини.

Подносећи Вам, господине Министре овај извештај, част ми је назвати се
28. Јула 1885. године,
у Ореовици.

Ваш покорни слуга
ЈЕВРЕМ А. ИЛИЋ
професор Богословије
и овогодишњи надзорник школа у окр.
крајинском.

VI ИЗВЕШТАЈ

**Илије Миљковића о основним школама у
окр. алексиначком и књажевачком**

*Господину министру просвете и црквених
послова.*

Захваљујући господину министру на поверењу, које ми је указао одредив ме својим писмом од 15. Маја ове год. ПБр. 4649 за овогодишњег надзорника основних школа у окрузима: алексиначком и књажевачком, част ми је поднети му извешће у овоме:

У поменутих окрузима оценио сам 42 наставника и наставнице. Резултат успеха изнео је „врло добар“; дакле, успех је довољан и према овоме изгледа као да се нема шта приметити на наставу и учитељство, али није тако. Што је овакав успех изашао, поред правог успеха било је околности које су утицале на бољу оцену као што су велики број ђака и разреда, јер су у поменутих окрузима школе ретке, а скоро су све, сем варошких, четвороразредне, даље, неправилан говор у околини и др. а то су већином околности, које иду у олакшицу учитеља и које се морају узимати у обзир при оцењивању. Какав је ред и начин владао код појединих наставних предмета и шта има да се каже у опште о наставницима, школским књижицама, училима, школским одборима и администрацији, — видеће се из овога што иде.

I

Наставни предмети

1. *Наука Хришћанска.* Настава из овога предмета у I и II разреду услед ручне књиге о празницима одведена је у безразложну опширност; свуда се обично почиње рођењем

Христовим, па вас дан говори о јаслима и ту се обично и остане. Ту се много трипају стране а нарочито јеврејске речи, као: Ахав, Бајрут, Лије и др. Ова књижица о празницима попунила је једну празнину школске литературе; али као што напоменух већина наставника ову је књижицу употребила као учебник. У трећем и четвртном разреду предаје се Наука Хришћанска скоро у свима школама подједнако. Овој подједнакости много су допринели учебници, које је за ову потребу израдио г. Јев. Илић професор и који су по моме мишљењу, а нарочито учебник трећег разреда, само у овоме погледу и користили; али суштини наставе више су били од штете него од користи; јер већина учитеља, давши деци учебник у руке, задовољила се тиме, што ће им деца умети да испричају из књиге све приче и беседе. А извођење поуке из њих, једва сам нашао у две три школе обрађено као што треба.

У обичном разговору па и у школи често се чују ови изрази: Милостив, благодаран, побожан, скроман, поштен, човек доброг срца, злобан, пакостан, притворан и т. д. а ретко ко и да зна, шта који израз значи. Ја мислим, да нема згоднијег места и начина, да се овакви изрази објасне него што су предавања из Науке Хришћанске нарочито из Христових прича и беседа; јер н. пр. из приче о „милостивом самарјанину“ може лако да се објасни: ко је милостив; ко је доброг срца, и т. д. Из приче о „најамницима“ може да се објасни: ко је злобан; ко поштен, и т. д. Али овако обрађивање Науке Хришћанске, као што рекох, нашао сам само у 2—3 школе. По моме мишљењу ови би учебници пре могли да послуже као ручне књиге за учитеља него као учебници.

Молитве, које су одређене да се уче у основној школи, изучене су скоро свуда добро; јер их деца добро знају и на српском и црквеном језику.

Овде ми је згодно да прогово им о једној, истина, ситној ствари, али која некако квари једнообразност школску, а то је о читању [молитве пре и после учења. Скоро у свима школама говоре се друге и друге молитве. Тако, у неким школама говори се и пре и после учења „оче наш“ и то негде на српском а негде на црквеном језику; у

некима се говори „богородице дево;“ у некима и једно и друго; у некима се говори пре учења „всблаги господи“ а после учења „благодарим тја,“ и то негде на српском а негде на црквеном језику, и на послетку у неким школама се говори „царју небесни.“ И у овоме треба да има једнакости, а она би се постигла, кад би се у свакој школи говориле оне молитве које су одређене за учење.

2. *Српски Језик.* Број писмених људи одређује се по томе како ко чита и пише, а ово се постиже учењем језика. По томе овај је предмет најважнији у основној школи од свих наставних предмета; с тога на њега наставници и треба да обрате највећу пажњу, ну, разуме се не на штету осталих предмета. Пошто се у поменутих крајевима говори неправилно, то се није ни могао постићи довољан успех из овог предмета. Механичном читању смета строго дељење речи на гласове и слоге при учењу читања; јер већина наставника држи се овог начина. Овај начин учења читања у понеким школама тако је накарадио читање, да је неспосно слушати кад ђак чита. Естетичком читању смета неправилан говор околине, а логичко читање је само код млађих и заузимљивијих наставника изведено као што треба. Причање је у пола школа забатаљено а на ово би требали наставници највећу пажњу да обрате. У нижим разредима већином нису деца у стању, да испричају оно што прочитају, или ако што и испричају, то је тако везано за књигу, да чим се дете скрене с реда, којим је почело да прича одмах се изгуби и стане.

Граматика је обрађена како где. Где је наставник човек од напретка, ту је и познавање врста речи и облика обрађено као што ваља; али у многим школама именице и заменице деле се по старој подели. У 2—3 школе нема још седмог падежа и још се чују: „местоименија,“ „бројително“ и т. д. У опште граматичко знање је и правилније и сигурније у нижим разредима, што су без сумње много овоме допринели нови учебници, који су за ове („Граматичица“ за I и за II разр.) разреде израђени. За старије разреде треба да се израде опширнији учебници. Тако исто преко је потребно да се за старије разреде израде

боље читанке, које би обухватиле целокупан обим наставе.

Декламовање у опште више личи на просто изговарање извесних песама или прича. У једној школи нашао сам, где је могао ђак да издекламује цео чланак, Глигорије Терлајић из треће читанке, који износи око три листа. Сва разлика између декламовања и читања била је у томе, што се при декламовању жестоко виче. У 5—6 школа нашао сам декламовање добро обрађено, а у једној су деца декламовала са афектом и правилним мицањем руку очију и др.

3. *Словенски Језик.* Овај предмет предаје се скоро свуда по старом начину, само с том разликом, што је садањи успех много лошији од оног старог успеха. Истина у 3—4 школе предаван је овај предмет мало рационалније; јер су деца могла да преводe на српски језик и могла су да растумаче по неки текст, али и у њима није постигнут довољан успех у читању. Новим учебником за овај предмет олакшаће се у неколико рад у овом предмету.

4. *Рачун.* Ко је год имао и има посла са основном школом увидео је да је рачунска настава у српској основној школи у опште преображена. Докле су се до скоро у основној школи учила сама правила и формуле, дотле сада деца израчунавају и усмено и писмено врло заплетене задатке. Слободан сам мислити, да је довољно од оне основне школе, у којој ђак првог разреда може без затезања да израчуна на пр. оваке задатке; један кафеџија купи 5. кг. кафе по 3½ дин. па да одмах један дукат, колико још има да да? Или кад Петар рекне имам 6 ораха а Павле веди: да имам још три имао бих три пута колико ти; колико је имао Павле? Или, кад ученици IV разреда могу да израчунају овакве и овима подобне задатке: на пример 4 човека су ишла пољем па пађу у пољу једно стадо оваца, па ће рећи први: ја имам два пут онолико мање 25, други вели ја имам три пут онолико мање 17, трећи рече: ја имам четири пута онолико мање 20 и четврти рече: ја имам пет пута онолико више 5. Сва четворица умају 1345 брава оваца колико има сваки и колико је било у пољу? Или, кад један трговац купи 15 пари волова за 450 д. Колико ће дати за 50 волова? Но на жалост

и код оваког прогреса у рачунској настави, има још наставника, који сами воде, поправљајући ученика, да у 7 дук. има 95 динара; или који задајући продају брашно на метре и литре. Има их који не знају друге задатке да задају, до крушке, јабуке, орахе и јаја. Има их који гледају да им само изађе округао број на пр. 800 па ма то биле и гуске, и ако нико није видео 800 гусака на једном месту! Наилазио сам и на такве школе у којима ни један ученик трећег разреда не зна да израчуна 16 товара кукуруза по 8 динара.

У већини школа приметио сам један општи недостатак у рачунској настави, а тај је: што се деца мало вежбају у растварању бројева на саставне делове т. ј. на јединице, десетице и т. д., који се недостатак јако опажа нарочито у рачуну код старијих разреда. Нове мере нису још у свима школама заступљене; задаци правила тројног у већини школа решавају се помоћу сразмера и то помоћу спољних и унутарњих чланова, па и то у неким школама помоћу тачака и знака =, а у неким школама помоћу једне одвесне линије, пишући равнородне количине с једне стране линије, а друге равнородне количине с друге стране. А међу тим програмом се хоће, да се овакви задаци решавају свођењем на јединицу или на који други број, који је заједнички и за множењика и поделноца. Код писменог сабирања са разноименим бројевима свуда се меће знак + између већег и мањег имена на пр. 8 мет. + 6 дм. + 5 см. Ово сам опазио скоро у свима школама, што је свакако погрешка; јер по оваквом постављењу задатака значи да треба сабирати метре са десиметрима и сантиметрима. Ну, у опште је у свима школама обрађен писмени део рачуна боље од усменог.

Учебници за овај предмет су по моме мишљењу добри: само што не треба да се наставници ограничавају једино на оне задатке што су у њима.

5. *Земљопис.* У другом разреду предаје се земљопис у свима школама друкчије. Неки наставници се изгубе у опширности и ситуацијама; код њих се највише говори о кречу малтеру циглама и др. а међу тим деци се не даје никакав појам о реци, брду, равници и т. д. Други наставници омет предају овај

предмет тако скучено, да се не умеју даље отиснути од школске собе. Ну, у многим школама предаје се земљопис у другом разреду рационално; ту деца, цртајући своје место и околину, добијају добре и правилне појмове о брду, реци, странама света и т. д. У трећем и четвртном разреду предаје се земљопис округ по округ и област по област у свези са историјским материјалом. Некако узев у опште, из овога предмета у овим разредима је свуда успех најбољи од свих других предмета.

6. *Српска Историја.* Историји је задаћа у основној школи да бистри ум, облагорођава срце и челичи вољу и карактер код омладине. Ово она чини у основној школи саопштавањем спољних светских догађаја, из којих деца треба да схвате унутарњи дух човештва који га је покретао да чини ово или оно. Схватање овога унутарњег духа за децу је доста тешко, али ипак могу га приближно схватати тек онда, ако о догађајима и личностима добро упамте, што им се говори, ако историјским знањем тако владају, као да је и права њихова својина. Међу тим ја сам наишао на мален број школа, у којима су деца могла сама без запиткивања и помоћи учитељеве да испричају о каквој личности или догађају; већ се мора ђак да пита 2—3 пута докле каже какво место или име у каквом догађају. Ако се икоји предмет не сме предавати и испитивати катихетички, то је зацело историја први, а међу тим она се, као што рекох у већини предаје у питањима.

Учебник за историју треба или нови написати или и овај што постоји (за IV раз.) укинути, па да никаквог и нема; јер је рђав нарочито због краткоће, пошто многи невешти наставници, предајући по њему још по нешто изоставе и они, и онда се материјал и знање из историје сведе на вулу. Поред осталих узрока ваљда је и овај те је један учитељ предавао само оволико о Душану. „Душан је био слави цар српски, он да би био на миру од Бугара оженио се Бугарком“!

7. *Јестаственица* се предаје у свима школама подједнако. У већини школа наставници предају Јестаственицу по извесном плану описујући јединку прво по спољњем изгледу, па затим говоре о њеном животу и користи

коју има човек од ње. У неким школама више се обраћа пажња на опште карактере извесних класа, а у другим, наставници се далеко пуштају у научну поделу. Ту се на пр. прво подели природа на царства, па онда животиње, биљке и минерали на кола, класе и родове, па се тек онда рече по нешто о самој животињи или биљци.

Велики број наставника не зна ни најобичније ствари из јестаственице. Тако, један вели да је у јеле лишће јајасто-рецасто, други омет вели да се све змије рађају живе. Можда би мање незгоде у овом погледу било, кад би за овај предмет имала добро израђена ручна књига за учитеља. По моме мишљењу за овај предмет не треба никаквих учебника, већ учебник треба да је сама природа.

8. *Краснопис.* Новим монописаним прописима учињено је то, да је писање у великим школама подједнако. Сад већ не присвајају ђаци рукопис свога учитеља, већ примају форму оних угледних слова. Али у опште нема оне лепоте у писању, којом се одликовала српска школа пре 10—15 година; већином су слова чупава и боцкаста, а црте којима се вежу слова обично су вругљичаве што не би било кад би наставници на ово обратили мало већу пажњу; на што су ми обично кад год сам им ово приметно, одговарали, да немају времена због других предмета да обрађају пажњу на писање. Нашао сам у две школе такав краснопис, да се човек мора дивити лепоти; просто нема никакве разлике између онога што пишу деца и онога што је на прописима за углед литографисана и то не само код појединих ученика или разреда тих школа него код свих ученика. У истим школама пишу ученици реченице на табли — великој — тако читко и лепо као каква исписана рука. Ово је доказ, да су поменути прописи удесни за наставу писања, само треба да се обрати већа пажња од стране наставника.

9. *Цртање.* Ово је новозаведена вештина у основној школи и стављена је у наставни програм, без детаљног објашњења како је треба предавати и обрађивати у основној школи; па с тога је цртање и заведено на странпутице. Тако неки од наставника читајући у програму углови, троуглови и т. д. почели су исте још у другом разреду цртати

цирклама по извесним формулама т. ј. правилима како се цртају углови, троуглови, тупи углови и др. Ну, има велики број школа у којима је цртање заступљено као што треба нарочито цртање мапе.

Ради једнообразности, а и у интересу саме државне касе, требало би државна штампарија да израђује и цртање прегледе и цртанке за основну школу по једној форми: јер их сада има од више сорти.

10. *Певање* и световно и црквено предавано је са малим изузетком у свима школама по програму, али успех је свуда зависио од тога како сам наставник пева. У две школе умеју ђаци да певају у два гласа са изванредном лепотом.

11. *Гимнастика.* Из гимнастике учено је је обично из војног и трелесног вежбања, а радње на справама слабо су гдо практиковане, јер само кад неколико школа има гимнастичких справа. У три школе нашао сам војничко четно учење заступљено у потпуном смислу. Деца се окрећу и марширају као какви старорслужени војници.

12. *Женски рад* нашао сам у свима женским школама на испиту у добром и чистом стању, само што се у опште примећује, да се у нижим разредима прелази с радом преко програма.

II

Наставници и наставнице.

Изложивши овако у опште код сваког наставног предмета метод предавања, свуда сам готово проговорио и о учебницима и спреми наставника, о којима имам да напоменем још то, да су преко половине тих људи, који воде рачуна о послу за који их држава плаћа. У овом погледу учитељска школа чини доста од своје стране. Ко је имао и ко има посла са основном школом, тај може одмах после четврт сахата испитивања и рада у школи да позна да ли је наставник из учитељске школе или је са другом спремом. Разуме се, да и од ових има повећи број, који с правом заслужују да се назову народни учитељи. И садања виша женска школа даје већином ваљане наставнице. — У остали део наставника, долазе већином старији учитељи и учитељице, које је време прескочило, или млађи учитељи, којима је школа споредан

рад, а трговина и пискарање главнији посао; или, на послетку млађе учитељице, којима је каћиперство и удадба била главнија него школа, читање и своје лично усавршавање.

III

Школске књижнице

Школске књижнице су у овим окрузима јадне и жалосне. И том је било у школи по која књига, то је услед ратова пропало. У већини школа нема ни по 10—12 књига, а у једној школи није било ни једне, па ни наставног програма. У мозговској и књажевацкој школи нашао сам најуређеније књижнице.

По моме мишљењу нема згоднијег начина да свака школа дође до извесног броја књига потребних за школу него што је тај, да министарство просвете састави списак свих књига потребних за школу па да се тај списак пошаље полицији, а она да заповеди одборима, да по њему набаве све књиге. Доцније тај списак да стоји код месне полицијске власти, па чим се која нова књига препоручи за школу, да је власт заведе у свој списак и одмах заповеди одборима да исту књигу набаве. Овај начин дао би довољно гаранције и за чување и за набављање школских књига; јер би полицијска власт могла у свако доба да контролише и учитеље и одборе. А овако долазе књиге за школе обично преко среске канцеларије па или пропадну још ту или какав сељак уз пут упропасти или их најпосле учитељ присаједини својој књижници: јер нико није дао потпис да је исту примио. Сећам се да су слике: Ђуре Јакшића и Даничића послане из министарства свима школама а ја сам их нашао само у 4—5 школа.

Уређење школских књижница зависи у многоме и од месних поткњижара. Овде ми је угодно, да поменем то, да је једна поткњижара у овим окрузима рђаво вршила своју дужност према школи, и због тога су деца у неким школама писала прописе на немонополитсаној артији, а тако исто због њене неуредности неке школе су добиле читанчицу за први разред тек у почетку месеца Јула.

IV

Учила.

Сви нерадни и невешти наставници обично се туже да немају ових или оних учила и за-

помажу да без њих не може ништа учинити. На против вредан и вешт наставник сам себи прибави сва средства за сваки предмет. У прегледаним школама само у три школе није било метарских мера и у једној мапе краљевине Србије. Осталих средстава, за које зна данашња настава, има свих, сем рачуналке за разломке.

V

Одбори, њихов рад и школска администрација

1. *Састанци.* Од како су установљени одбори има се већа гаранција и за спољашње и унутрашње уређење школе. Одбори су већином свуда конституисани, а само сам на једну школу наишао, где одбор није држао ни један састанак. У опште узев одбори нису држали довољан број састанака према закону и осталим наређењима.

2. *Упис ђака.* Према закону одбор је дужан да преда учитељу првог разреда ђаке по списку, а не го списак. У многим школама је ово одбор вршио неправилно; он је само предао учитељу списак и неводећи рачуна да ли се та деца налазе у школској општини. И учитељ је из тога списка завео све ђаке у протокол уписни, па после кад их затражи, а општински суд му издаје уверење, да се то и то дете не налази у месту. Ово сам приметио скоро у свима варошима и варошицама, у којима сам прегледао школе. Ради увере шаљем господину министру на увиђај један такав рад једног одбора.

3. *Казне.* Од кад је законом наређено да одбор изриче казне, многи одбори јако греше у изрицању исте, а највише у томе, што само изреку казну, а не воде рачуна, да ли се та казна на време саопштава ономе коме треба и да ли се казне извршују. Отуда и долази то да се један родитељ казни са 50 или 100 дни. за неколико месеци. Моје је коренито убеђење да се ово највише догађа из преднаведеног узрока. Јер зацело ни један ђачки родитељ није толико толерантан према казни, па да чека, да се она попне на 100 динара, већ скоро сваки хоће још на првој казни од 1—3 динара да тражи лека; па с тога обично доводи дете у школу одмах после прве казне. Кад се погледа на суму изречене новчане казне, онда изгледа да од-

бори врше тачно своју дужност у овоме погледу, али у правом смислу они је врше незналачки.

У три школе нашао сам неправилно израцање повчане казни, а ево како: није удвајана последња казна од 10 дин. већ је удвајана свака последња казна, н. пр. кад се удвоје 10 дин. изаћиће 20 дин. кад се ових 20 дин. удвоје изађе 40 динара и т. д. те тако је неким родитељима изнела казна на 320 дин. за неколико месеци; што се, разуме се, не може ни наплатити; јер је незаконито изречена.

4. *Школска каса.* Само неколико школа имају своју касу уређену као што треба; већином или је каса спојена са општинском касом или и не постоји. Многи одбори и не знају предрачуи школског примања и издавања, већ само знају, да свака цореска глава плаћа за школу толико и толико пара. Државна штампарија требала би да изради „дневник касе,“ на министарство да заповеди свима одборима, да набаве потребан број табака, јер овако води се дневник касе негде на табаку, а негде на по табака.

5. *Администрација остала.* Почем учитељи воде администрацију и у одбору, то сам често школску и одборску администрацију обухватио уједно.

Школски дневници вођени су свуда изумимајући 2—3 школе, чисто и уредно. Овај школски дневник је некако незгодан; јер

нема рубрике за опште оцене из појединих предмета као што је додним расписом наређено. У 2—3 школе нашао сам уписне протоколе, где се учитељи нису потписали. Списак кажњених ученика вођен је свуда, сем 2—3 школе уредно. У једној школи beleжене су и „пацке“ у поменути списак!

Записници састанака и деловодни протоколи воде се у многим школама или на табаку или на сашивеној књижици и то у кратко. У једној школи није ни један записник потписао одбор.

И за ове записнике требало би прописати одређена правила.

На крају овога извешћа узимам слободу још напоменути и то, да у окрузима, у којима сам ове године прегледао основне школе, има много села, која ни једној школи не припадају, нити пак дају где децу да се школују. Поред искључиве штете ово још рђаво упливише на оне општине, које припадају којој школи и које децу одвајају од кућевног посла, те их дају у школу и трошкове школске носе.

30. Јула 1885 год.

у Петровцу.

Покорни
изасланик министарства просвете
за прегледање основ. школа у
окрузима: алексиначком
и књажевачком

Ил. Миљковић
учитељ.

КАРАКТЕРНЕ СЛИКЕ ИЗ ОПШТЕ ИСТОРИЈЕ

(по А. В. ГРУВЕ-У)

(Наставак)

ДАЉА ОТКРИЋА У АМЕРИЦИ. ПУТ ОНО СВЕТА

1. Алварец Кабраљ

После овога чињена су готово сваке године нова открића у Америци. Још док је био жив Колумб, португалски краљ Емануил послао је једну флоту у Источну Индију. Адмиралу *Алварецу Кабраљу* заповедио је да се у путу на предгорје Добре

Наде држи колико је могуће западније. Он је то и учинио и нашао је Бразилију у Јужној Америци и заузео је за свога краља. Он посла једну од својих 13 лађа у *Лисабон* да јави радосну вест краљу.

Са осталих 12 лађа крену се Кабраљ 5. Маја 1500. год. из Бразилије и врати се на предгорје Добре Наде. На овоме

путу ухвати га жестока бура, која му је прогутала најбољу лађу, а с њоме и славнога откривача предгорја Капа, Вартоломеја Дијаца. После великих опасности дође он у Мелинду, а одатле у пристаниште Калкуте. У име свога краља предаде Заморину (владаоцу) поклоне и понуди га да направи трговачки уговор. Осем тога замоли да направи једну тврђавицу у његовој држави, у коју би се могли смештати португалски еспани. Заморин је био у почетку пристао, али га завидљиви Мухамеданци подбунеше да то не чини, и он заповеди да се Португалци отерају. Кабраљ не имајући снаге да се брани, остави Калкуту претећи, да ће опет доћи. За тим отплови на Малабар, где је лепо примљен, а за тим се врати у Лисабон (31. Јула 1501. год.)

Португалци су мало ценили велику земљу Бразилију. Они у овој земљи нађоше плодно земљиште, али нити нађоше сребрени злата, нити других zgodних ствари за трговину. Тек у години 1695. открише они богате руднике злата, а 1730. нађоше дијаманат, који је био већи и лепши него игде на земљи.

2. Лас Казас

Шпанци нису никако могли пронаћи златну земљу. С тога су мучили несрећне Индијанце на островима и терали их да им обрађују плодно земљиште. Они су сад хтели да се обогате радом дивљака. Нарочито су сејали шећерну трску, која је још и сад највеће богатство западноиндијских острова. Но Индијанци су били слаби и на рад ненавикнути. Под притиском њихових сурових господара умирали су тако брзо, да је од једног милиона на Хишпаноли после 15 година остало једва *шездесет хиљада*. Најнечовечије су поступали према онима, који су покушавали да се испод господарства Шпанаца извуку. Они су туткали кучиће на њих, ударали

су их мачевима и убијали из пушака. Ради застрашивања осталих пекли су њихове кациге (старешине) поред тихе ватре. Све ове свирелости гледали су свештеници науке Христове не само мирно, него су још одушевљавали Шпанце, ако се Црнци нису хтели клањати пред њиховим распећем.

Но и међу свештеницима налазило се благородних људи. Највише је викао на нечовечно поступање са Индијанцима честити калуђер *Вартоломеј Лас Казас*. Он ослободи све своје робове, али његове опомене нико не хте слушати. С тога је више пута путовао у Шпанију, да би задобио краља и његове саветнике за ослобођење јадних Црнаца. Али грабљиви Европљани умели су удесити код краља све тако, да остане како је и било. Најтеже је питање било, ко ће радити кад Индијанци буду ослобођени. Благородни Казас дође на мисао, да је боље да се за рад употребе снажни и навикнути на рад афрички Црнци место слабих Индијанаца. Та је се мисао сматрала као корисна и сваке године довођено је из Африке у Америку по 80.000 црних робова. Но овим је скинут терет једној раси, али је натоварен другој. У осталом још и пре њега продавати су и куповати Црнци као робови.

3. Васко Нунец Балба

Балба је био прост човек из обичне породице. Али на једном путовању показао је тако изванредну кураж и храброст, да су га сви другови једногласно изабрали за свога вођу место управника лађе, који је био један врло себичан човек. Он стече њихово поверење и основа колонију на тврдој земљи, *Санта Марији*.

Највећа његова жеља била је сада да га краљ шпански потврди за старешину нове колоније. Ово је могао најлакше тако постићи, ако би краљу однео богате поклоце. С тога се старао, да од дивљака

задобије што год више може злата. Својим понашањем према њима задобио их је тако, да су му они своје злато врло радо давали. Једном кад је он као обично жељно распитивао за злато, рече му један млади кацига: „Шта хоћете ви са тим некорисним беспослицама! Ако сте тога тако јако жељни, онда треба да идете у ону земљу која лежи тамо преко океана, шест дана хода одавде.“

Каква вест! Он је мислио Перу, а други океан шест дана хода с оне стране, беше јужно море, које је Колумб увек помињао. Балба посла новог посланика на Хишнаџоду, да јави за ово откриће, а намеснику посла велике поклоне, да би га за себе задобио. Одмах је отуда добио нове војнике, који су приспели да тамо иду на дајући се великом богатству. Они нису ни мислили на муке и невоље са којима је био скопчан пролазак кроз непроходне дивљачи, кроз шуме, блата и планине.

Сто деветнаест дрских особењака кренуше се на пут, да за шпанског краља освоје земљу, у којој су биле насељене дивље народности. Балба је био врло даровит човек и умео је да задобије дивљачке старешине (кациге) за себе. Он им се показивао пријатељ и више од хиљаду Индијанаца пошли су с њим добровољно, да преносе Шпанцима пртљаг. Топле и влажне низине у овом јако нездравом пределу Америке, широке реке, густе шуме, уз то још змије и друге животиње, оскудица у свежој води и здравој храни, све је ово чинило пут тежим, него што га је икад ко год предузео. Балбини су другови мумлали против таког пута, но он их је умео утишати тиме, што је и он трпео све што и његови војници. Кад је требало да се прелази какво блато или да се прокрчи прт кроз какав дивљи шибљак, увек је он био први. Никад његово ведро лице није помутило ни један знак срдње.

Међу тим место шест дана било је протекло 25 дана и још се не нађе никакав океан. Природно! По неки дан при свем напрезању једва се могло прећи по два сахата даљине. На послетку дођоше на један велики брег. Ту казаше Индијанци да ће видети океан, чим се на брдо пону. Ово је морао најпре видети одушевљени Балба. Он остави своје људе доле, а сам се попе горе. И гле! ту лежаше широко светско море пред његовим очима и ваљаше своје тамне таласе из невидљиве даљине од крајњег хоризонта. Он рашири руке, паде на колена и благодарио је Богу, што га је овде довео. Његови сапутници нису се могли дуже уздржати, већ појурише на брег и придружише се молитви и осећањима свога вође. По том Балба сиђе на обалу и са мачем и шлемом загази до прсију у море и заузео ово светско море за краља шпанског.

Ово је био онај део јужнога мора, који источно од Панаме лежи. Балба му надену име море светог Михаила, које и сад носи. И овде је Балба умео задобити својим понашањем Индијанце. Они му донеше довољно хране, а кациге му донеше на поклон бисера и злата. Свуда се потврђивало казивање о богатој западној земљи, која лежи на југу. Али говорило се и о томе како тамо влада некакав силан краљ. Ово намора Балбу да се врати натраг и да најпре добије још војске. И тако у почетку 1514. године дође он у своју насеобину св. Марију са великом славом и још већим богатством.

Одавде посла он краљу Фердинанду поклон у злату, какав он још није из своје нове земље добио. Краља је молио да му да намесништво у новој земљи и да му пошаље још војске. Може се мислити како се краљ радовао. Али краљ је увек о томе мислио, да једнога тако срећног и ваљаног човека не треба сувише поди-

зати. И тако он не даде Балби намесништво, већ једном лошијем човеку по имену *Давила*. Овај отпутова у Средњу Америку са петнаест ваљаних лађа и 1200 људи. К њему се придружи још 1500 племића драговољно. Глас о богатству оне земље тако је увећан, да је се у Шпанији говорило, да тамо само треба бацити мрежу у море, па да се извуче небројено злато.

Честити Балба, у једном пренику од платна и у простом оделу, покривао је са Индијанцима своју колибу са трском, кад му дође велика дружина шпанских племића, а међу њима и Давила, који му се са поноситим речима представи као нови намесник. Балба, који тако јако осећаше увреду, коју му је краљ нанео и који је имао тако верну војску, покори се својој новоме заповеднику.

У осталом Давила није могао наћи ту пребогату земљу. На против он је трпео ту страшну оскудицу у свему, а нездрава клима покоси му за кратко време преко 600 људи. Остали са којима он није умео управљати, пројуреше преко земље Индијанаца, опљачкаше дивљаке и покварише своје пријатељство, које је Балба са кацитама утврдио.

Балба као и Колумб није могао довршити своје започето дело. Он покуша преко својих људи у Шпанији те изразише код краља да и он добије „поднамесништво“ над земљама на јужном мору. Давила му је морао дати четири лађе, са којима је хитао да изврши свој омиљени план, откриће Перу. Али ипак он није уграбио да избегне насиље свога завидљивог намесника. Пре него што је добио поднамесништво, његов намесник Давила окривио га је као преступника и осудио га на смрт. Цела колонија молила је за њега једногласно, али све је било узалуд. Шпанци су са дивљењем и болом гледали како гине један човек, кога су они држали за најспособнијег и

највештијег од свију заповедника, да велике планове не само разуме него и да их изврши.

4, Фердинанд Кортес (1485—1547.)

Открића су се продужавала непрестано. Најдаље на југ дошао је *Жуан Дијац*, који је био изаслан (1515.) да открије пут у јужно море. Он је већ мислио, да је пронашао тај пут, али при бољем посматрању он примети, да је то река *Ла-Плата*, која има страховиту ширину од 30 миља. Једном је хтео да путује по овом пределу, али непажљиве вође навукосе га, те га дивљаци ухватише са више његових људи, па га испекосе и поједосе. Остали људи побегосе натраг кућама.

Други један Шпанац испитао је обале великог мексиканског царства и донео је врло повољне вести о уређењу и богатству ове државе. Ово је покренуло намесника Кубе, *Дон Беласквеца*, да пошаље тамо једног вредног човека, који би отуда донео не довољно злата, већ који би и њему части и славе задобио, а моћ шпанског краља увећао. По својој плашљивости он је желео да узме једног ваљаног, али не разумног и самосталног човека, који би се примио да ради, а намеснику да остави и част и добит. Њему за то предложише једног сиротног али храброг официра, по имену *Кортеса*. Ово је био један ватрен човек, који је у *Саламанци* учио права, па је то као сиромаш напустио и прихватио се ратништва. Најпосле је потражио своју срећу у Америци. Ма да Кортес није никад био заповедник, ипак се при самом навожењу на море показао тако сталан и разуман, да се Беласквец зачудио и већ се био спремио, да му место одузме. Кад то Кортес примети, он одмах са својих једанаест лађа отпутова даље. На једном удаљеном месту острова задржа се мало да се снабде нужним потребама. Беласквец га је гонио и само

највећа приврженост и верност његових људи избавила га је од судбе Балбине.

Дванаестог Фебруара 1519. остави флота Кубу и отплови у Мексику. Религиозност није ни овде заборављена и на свима заставима треперио је крст. У име Христово уздали су се 917 људи са 13 пушака, 16 коња и 14 малих топова, да освоје једну земљу у којој је било више милијуна људи.

5. Улазак у Мексику

Кортец је изашао на обалу код тадашње варошице *Св. Жуан*, 2. Априла. Кад су изашли на суво нашли су земљу насељену, а народ доста образован. Особита је срећа било то, што је један Индијанац врло брзо био научио шпански, па су се са становницима могли врло брзо споразумети. У почетку Шпанци су са својим изгледом, својим брадама и оделом заваљали неки страх, и дивљаци су дуго сумњали да ли су то неки људи или богови. Они су изјавили да су све народности у околини потчињене једном силном краљу, по имену *Монтезуми*, и да он станује око двадесет дана од њих у једној великој вароши, у којој има један прекрасан дворца. Монтезума је држао у свима крајевима свога царства брзојавнике, који су морали трчати да му јаве за сваки знатан случај. Ови брзојавници јавили су му о доласку чудноватах странаца. За кратко време дођоше његови посланици Кортецу са богатим поклонима. Они су га питали шта он жели. Кортец одговори да је он посланик великог краља шпанског и да је послат да донесе једну важну поруку мексиканском краљу. Посланици се вратеше отуда. Али на скоро дођоше опет и казаше, да њихов господар моли Кортеца да иде из његовог царства. Као знак царске милости предадоше му још богатије поклоне. Али Кортец остаде при томе, да он мора сâм видети краља и пође даље. Посланици стигоше и по трећи пут и донеше још бо-

гатије поклоне. Но баш тиме су они и намамљивали Шпанце, који никако нису мислили на повратак. Да би Кортец са свим задржао своје људе уза се, он је са ретком речитошћу распалио јунаштво у њима те решише да све своје лађе сагоре. Тиме је он спречио да његови људи не могу никакo побећи.

У даљем путовању Кортец наиђе на две врло насељене варошице, од којих се једна звала *Тласкала*. Добар зашт међу људима, који је он држао, достојанство са којим су Шпанци напред ишли, коњаници, који су изгледали као да су за коње прирасли, а нарочито згодно поређани топови, — све ово тако је плашило и онако плашљиве Индијанце, да су они мислили, да је најнаметније предати се странцима. Они су веровали да се само тако могу избавити, ако се цело мексиканско царство преда. С тога су Шпанцима доносили хране и сувише. Кортец је опет умео да задобије њихове старешине са малим поклонима. При том је употребио сваку згодну прилику да им покаже каква судба чека онога, који би се неверан показао. Само што је сумњао да има нека тајна завера наредио је, да се петнаесторица Тласкаланаца осеку руке.

Па ипак ово беше само почетак једног великог жалосног догађаја. У једној оближњој варошици *Колули*, где су били приспели, потучено је све становништво само да би остали живи 500—600 Шпанаца. Кортец је преко свога тумача дознао да су се Колуланци показали искрено и лепо их дочекали само за то, да би их ноћу сигурније напали и једног по једног поубијали. Одмах је заповедио те су старешине похватане, држате су под стражом и на један знак његов отпочета је сеча становника, а њихове куће су попаљене. У овој прилици побијено је шест хиљада људи, а остали су побегли. Сад Кортец пусти њихове поглавице из затвора, покара их

и издаде им заповест, да оне бегунце позове натраг и колибе опет сазидају. Они су сматрали себе као правично кажњену децу и после су били покорни.

Али ни једно од ових племена није остало верно Кортecu као Тласканери. Хиљадама од њих пристали су уз њега и објавили су да су готови да се боре и против самог *Монтезуме*. Они и нису били одани краљу, јер их је он скоро пре тога био оружаном руком покорио. То је била велика добит за Шпанце. Њихова војска била је тиме тако појачана, да Кортец није ни мало премишљао да иде право на главну варош.

На послетку угледаше главну варош са белим кућама и храмовима, тако да су се чудили да такву варош има народ, који нити има гвожђа, нити је неговао домаће животиње. Шпанци су рачунали да у њој има на 60.000 становника. Варош је лежала на једном острову у једном језеру и до ње се могло доћи само дугим насипима. Кортец пажљиво заузео један насип и са целом војском уђе у варош, пре него што је Монтезума био на чисто, да ли ће странце као пријатеље или као непријатеље сматрати.

На послетку појави се он сам на једним носилима, окружен од својих великаша, који су били огрнути са огртачима искићеним златом, што је Шпанце јако обрадовало. Монтезума се чудно ретким, белим и брадатим гостима. По том поздрави Кортеча врло љубазно, који сиђе с коња и каза му поздрав од шпанског краља. Монтезуми се то учини сумњиво. Он се опомену једне скаске, да су његови претци дошли са истока, али да се њихов вођа вратио натраг, с обећањем, да ће некад опет доћи и законце земље поправити. Кортец га утврђиваше у веровању, да се сад прича испунила, а са својима заузео једно здање, да ту неприметно направи једну тврђавицу.

Топови и добра стража осигураше га од сваког напада.

Тако су 500 неустрашивих Шпанаца (100 њих остало је у тврђавици Веракруц) срећно продрли до у средину једног великог царства, у коме су морали или постати господари или сви до једнога изгинути.

6. Монтезума ухваћен (1519 год.)

Кад је неко дело дрско започето, оно се само помоћу дрскости могло довршити. Кортец је био човек, који је све радио опрезно и поуздано. Ако је хтео постати господар овога царства, то је морао извршити нешто одлучно. Сам краљ морао му је уступити своје достојанство, а да га на то намора морао га је ухватити на очиглед његовом народу.

Само кураж једнога Кортеча могла је срећно план извршити. Краљ је више пута долазио њему, а он је више пута одлазио краљу. Једног дана, после договора са својим војницима, оде Кортец са својим најбољим официрима у краљев двор. Разговор се отпоче о томе, о чему се пронео глас, а то је да је један мексикански војсковођа напао на Шпанце, који су остали у насеобини Веракруц. Он је једног од њих убио, а његову главу послао у престоницу, да се сви Мексиканци увере, да су ови странци смртни као и други људи. Кортец представи овај случај као страшну увреду свога господара, краља шпанског, и начини тако озбиљно лице, да је сиротог Монтезуму спопао страх и ужас. Он објасни даље, да ту сумњу тајног непријатељства, у коју је сада дошао, може утишати само необичним доказом поверења и преданости. Монтезума дрктећи обећа да ће он онога вођу одмах дозвати и предати га Шпанцима да га казне. Кортец одговори, да се то по себи разуме, али да се он тиме не би могао задовољити. Нема никаква друга средства, да он опет задобије поверење

Шпанаца, него да се он сам добровољно реши, да неко време међу њима пробави. Монтезума пребледи, али се опет прибра и одговори као човек, који познаје своје достојанство. Кортес постаде озбиљнији. Три сахата говорило се узајамно. На послетку викну један шпански официр: „На што су та окодишења! Напред с њиме или га убите!“ Краљ се уплаши од гласа и од натмурености овога човека и запита тумача шта је он казао! Кад је дознао, он је још горе дретао и после дугог оклевања предаде се. Кад је изведен на поље народ потрча у гомили чудећи се. Али он махаше рукама и показивао се весео, да би његови поданици мислили, да то све бива по његовој вољи. У осталом Кортес је учинио све, што би огорченом монарху олакшало његово несносно стање и предузретао га је са особитом учтивошћу. Његови пређашњи саветници могли су му у затвор слободно долазити. На скоро по том био је онај мексикански војсковођа са најотменијим официрима, на ужас свију Мексиканаца, спаљен, и то на спалишту, које је направљено од мексиканског оружја.

Да би себи господарство још више осигурао, Кортес принуди краља да збаци најмудрије своје саветнике, а да узме слабије. Под изговором да краља упозна са европском вештином лађарства, заповеди он да се направе две лађе и да се спусте у мексиканско море, а тиме је осигурао сву воду око вароши. На послетку пошто је краља на разне начине понижавао, наговори га да се прогласи за вазала шпанског краља и да му плаћа данак. При овом захтевању облише несрећног краља сузе. Али шта је могао сада чинити? Потчињавање које је Кортес по могућству свечано уде-сио, извршено је пред очима целог народа, који је после тога у дубоку жалост пао.

При овој несрећи Монтезума се непре-стано надао, да ће се својих немих го-

стију што пре опростити, по што је уговор испунио. Кортес га пусти да то верује и рече да он сада мора пре свега направити потребне лађе. Међу тим он је очекивао потпору из Шпаније, куда је пре девет месеци отпратио вест. Наравно он се бојао, да његове веснике није ухватио његов непријатељ Беласквез, или да их није упропастила каква бура, а то би једним ударом поништило све његове трудове и добитке, које је својом храброшћу и мудрошћу задобио.

7. Намфило Нарваец

Беласквез је послао флоту од 18 лађа са 800 пешака, 80 коњаника, 12 топова и много пушака под командом Нарваеца, и дао му заповест, да Кортеса окује у ланце и пошаље на Кубу, а место њега да продужи освајања.

Кортес најпре покуша да задобије Нарваеца на своју страну. Али овај млади јунак сањао је, да ће побрати много веће лаворике, ако сам ратује у Мексици, него ако га Кортес поткуну. Дакле морало је бити борбе на смрт и живот. Кортес уреди своју кућу у Мексици, остави знатну посаду у њој, а Монтезума каза да он путује пред своје пријатеље, да се с њима договори. И тако са шаком људи упути се он на сусрет једној пет пута јачој сили.

Али то је била једина срећа што је Нарваец био неразуман и глуп човек, који није умео задобити поверење ни код својих војника ни код Индијанаца. Кад су се сад још тајни посланици Кортесови провукли у логор Нарваецов и поделили злато Кортесово, то је већ половина војника прешла на страну Кортесову, пре него што је била једна одсудна битка. Али и сад је ствар решила мудрост. Једним брзим маршом на-пао је Кортес своје непријатеље пре него што су се и надали. Једне мрачне ноћи пређоше реку, која их је раздвајала и на-

падоше на непријатеље, па их доведоше у забуну тако, да нису знали ко их напада и колико је непријатеља. За неколико тренутака били су сви тежи топови у рукама Кортеевим, а беху противу Нарваедове војске управљени. Он сам јурну са неопи-саном храброшћу на непријатеље, али је на скоро био смртно рањен. Кортеец обећа свима милост, који су се хтели предати, и тако је рат свршен пре него што се зора појавила. Тако добро поткрепљен новом војском и добрим топовима Кортеец је размишљао да ли да се врати у главну варош, пре него што би се кренуо да чини даља открића.

8. Монтезумаина смрт (1. Јуна 1520)

Официр, који је остао у Мексици хтео је да подражава Кортеецу и ако није био мудар као он, а тиме је учинио врло рђаво. Тако је он због неке сумње при једној светковини напао и побио више знатних људи. По том у целој вароши наста узбуна, тако да и сам долазак Кортеецов није могао повратити ред. Око 60.000 Индијанаца спремило се за битку, и онда како је се могло одбранили 500 Шпанаца! Кортеец се повуче у своја утврђења, учини неколико напада, али изгуби неколико Шпанаца и сам буде у леву руку рањен. У овој невољи хтео је он своје спасење потражити код Монтезуме. Он га принуди, те се у краљевом украсу појави на зидовима. Али чим се краљ појавио повика на њега гомила бесног народа са презрењем и обореше кишу од камења и стрела. Тешко у главу рањен паде несрећник доле и умре после неколико дана.

Мексиканци су из дана у дан довлачили све више народа у варош из околних предела. Шпанска утврђења рушена су сваки дан са ужасним беснилом. Поред куће од камена стајала је једва висока кула, са које су Индијанци непрестано бацали ка-

мење на Шпанце. Узалуд су били сви покушаји да се они са ове куле отерају. Нај-последе сам Кортеец, у пркос томе што је рањен, јурну са својим најхрабријим људима против њих. Два мексиканска младића, желећи јуначке смрти, зграбише га, кад је дошао до куле, и хтедоше са собом да га одвуку. Само његова ужасна снага избавила га је. Он се борво с њима јуначки, док се није отео. После дугог напрезања испало је Шпанцима за руком да западе кулу и да непријатеље за неко време одбију.

Али на дуже утврђивање на оном месту није Кортеец ни мислио више. Он издаде заповест да се цела трупа његова око ноћи повлачи. Честити Траскаланци заклањали су отетупање. Они су били наишли на узани насип, кад са свију страна осу на њих кроз мрачну ноћ киша од камења и стрела. Море се таласаше од чамаца. Ова нагомиланост људи сметала је Шпанцима да избеаве своје благо. Страх и очајање спопаде и оне, који су били најхрабрији. Непрестано љускајући се морало се ићи. Изјутра после ове страшне ноћи нађе Кортеец само половину својих људи, и он се не могаше уздржати од суза. Многи од најбољих официра били су од чести потучени, а од чести подављени. Тласкалера је било пропало око 2000, од којих су многе Мексиканци живе похватили и принели их боговима на жртву. Сви топови и барут пропали су, готово сви коњни пропали су, а од големог блага беше нешто мало изабављено.

Кортеец је и у овој невољи био једина утеха и пример његовим ожалосћеним војницима. Он је делио све невоље и тегобе са њима и храбрио их је својом мирноћом и самопоуздањем. Али још не беше прошло оно што је најгоре. Још они нису свој повратак у Тласкалу ни продужили, кад од један пут са једне висине угледаше читаву равницу покривену са Мексиканцима. Овде

је морала следовати смрт или живот. — Кортес не остави својим војницима ни мало времена за размишљање, већ их одведе олушевљено у битку. Они су се тукли као очајници, али њихов мали број изгуби се у небројеним гомилама, од којих су опкољени и скоро угушени били. У том Кортес угледа велику царску заставу и нападе на њу изненада, јер је он један пут у Мексици слушао, да од судбине ове заставе зависи исход сваке битке. Он у тренутку гаракну коња и са најхрабријим друговима нападе на ову знаменитост. Онога који је заставу носио обори он са копљем доле, други Шпанци растераше остале дивљаке и Кортес изнесе заставу у триумфу одатле. Кад су ово видели Мексиканци побегше сви до једнога. Помоћ дође Шпанцима изненада тако, да они исту приписиваху светињи. Другога дана вратише се у верну Тласкалу.

9. Нов напад на Мексику

Да ли се може воровати, да је тако уморен и од смрти избављени човек још на то могао мислити, да једну огромну гомилу непријатеља покори и да једно огромно царство освоји. Он је то доиста смишљао. Његово одступање није га ни мало збунило и смело да своју велику циљ достигне.

Такво постојање нема сваки човек. Многи његови војници сматрали су га за продржљивца, који и свој живот ништа не цени. Највише њих било је незадовољно са његовим новим плановима. Многе опет савладао је он тиме, што их је на освету противу оне „незнабожачке пашчади“ распахивао. Другима опет дао је занимања, јер их је одредио у тласкалске шуме да секу грађу за лађе; треће је опет куражио гонећи и плачкајући поједине непријатељске гомиле, које су се још у пределу виђале. Још по одавно био је послао једног повереника на Хишпањолу да купи барута и

оружја, и да задобије и доведе разне скитаче. Али на срећу њему дође потпора изненада.

Из Кубе стигше две лађе које су Нарваецу донеле хране и оружја. Кортес је својом вештином и речитошћу лако задобио људе на своју страну. Њему испале за руком да задобије још једну лађу, која је била натоварена еспаном за трговину. На скоро појавише се још три лађе, које је намесник Јамајке изаслао ради даљих открића, но оне нису могле ништа пронаћи. Кортес олако задоби њих те и они ступише у његову службу.

Он одвоји све незадовољнике из Нарваецеве војске и посла их у Веракруз. Са осталима (500 људи, 40 коња, 80 пушака и стрела и 9 топова) крену се он весело 28. Децембра опет у Мексику. Њега је пратило 10.000 Тласкаланаца, који су носили израђене даске и греде, из којих ће на обали мексиканског мора направити своје нове лађе.

Овај посао задржа га неколико месеци. У овом времену са великом мудрошћу и пријатељством задобио је он околне варошице. По том заповеди да се разруше сви водоводи, који иду у варош. Да би сигурније напредовао опколи он варош са три стране и ишао је лагано и пажљиво. Он је тако поступио за то, што му је нови краљ *Гватимозин*, синовац Монтезумин, био познат као врло разуман и јуначан човек. На послетку учини он на варош главни јуриш 3. Јула. План је био направљен са великим размишљањем. Сваки официр добио је своје место тако, да у најгорем случају може имати сигуран повратак. Један од нових официра добио је заповест да брани мост на насипу. Али овај лакоумслени човек, који је био уобразио, да ће брзо доћи до богате плачке, ако изађе изван моста, заборави на покорност и умеша се међу борце. Гватемозин брзо опазива ову

погрешку и заповеди да се мост поруши. Међу тим Шпанци, који су се до саме ноћи борили, али су пред силом морали одступити, потражише спасења у бегству. Али ах! како су могли побећи? Навала беше тако велика, да су предњи падали гомилама један преко другог у провалу и тако својим телесима мост направили. За време овог гурања нападоше Мексиканци стражње који напред нису могли. Четрдесет од њих ухватише живих и одведоше у храм, распорише их, извадише им срца и принеше боговима на жртву. Избављени Шпанци гледали су са ужасом ову ђаволску светковину. Они су видели, како радошћу опижени Мексиканци кличући играху у осветљеном храму и мишљаху да се побијене жртве по гласовима познају. Коса им се жежила на глави, али Кортец помишљаше на нов план.

10. Мексика освојена (1521., 13. Августа)

Шпанци су изгубили шездесет људи. Кортец се утврди и стајаше неко време мирно, да би тиме доказао, да је лажно пророчанство незнабожачких свештеника, да ће Шпанце за осам дана уништити. Оскудица у гвозденом оружју, за које Мексиканци нису ни знали, глад у вароши, у којој су три четвртине кућа погореле, и неверство околних племена, — све ово учинило је те је 500 европских скитача могло освојити једно велико царство, које је, може бити, вековима било страх и ужас својим суседима. Кад Гватемозин виде да нема спасења, он побеже. Али њега су ухватили и довели пред Кортеча. „Ја сам учинио — рече он достојанствено — што једном краљу доликује. Ја сам мој народ до последњег часа заштићавао. Сад ми не остаје ништа друго него смрт. Узми овај мач и забоди ми га у срце.“

Он остаде заробљен. Одмах по том предаде се и варош. Војници, који су се на-

дали неизмерном пљену, видеше да су се преварили. Они су мислили да су побеђени из освете своје благо у море бацили. Зато су многе племиће на муке бацали, да покажу место где су благо бацили. Прича се да је и честити Гватемозин свучен, окван и поред својих верних на ватру бачен. Он се није бранио и ћутао је, док су његови слабији другови, јаучући називали себе најнесрећнијим људима. Прекоревајући их Гватемозин са шпартанском сигурношћу рече: „Ја лежим на ружама.“ У том дође Кортец, застиде се од недостојног призора и ослободи несрећне.

11. Кортцова смрт (2. Децембра 1547.)

Тако је велики освајач Мексике срећно достигао своју цел. Али његов непријатељ *Беласквез* у Куби није ништа пропустио што би озлоједило краља (Карла V) против њега. И доиста кад је освојење царства било потпуно свршено, стиже краљев комесар (*Дон Тахија*) снабдеен овлашћењем, да ухвати Кортеча, да му одузме имање и да испита сва његова зла дела.

Краљев комесар беше прост човек, кога је Кортец на први поглед скроз познао. Он се понашао према њему врло учтиво, а о краљу је говорио са најдубљим страхопоштовањем. Тиме је доброга човека тако забунио, да он управо није знао шта му ваља радити и науми да иде одатле. Кортец му исприча сва његова дела и посла богате поклоне краљу, молећи да му се да намесништво, које је потпуно заслужио. Карло V, и сам један велики ратник, чудно се великим и јуначким његовим делима и испуни му његову молбу.

Кортец заповеди да се Мексика опет утврди, да се земља подели и рудокони истражују. Индијанци су подељени међу Шпанце као ствари, и морали су као робови да раде у рудоконима. Пред уласком сваког рудокоба лежале су стотинама ле-

пина умрлих Мексиканаца и тровале ваздуха. Из далека земља је изгледала као чојом покривена од грдног броја орлушина, које су се на тим местима скупљале. Свака побуна, којом су се Инђијанци покушали ослободити кажњена је најстрожије. У једној јединој области било је 60 кацिका и 400 благородника спаљено, а њихове жене и деца наморани су да гледају ово паклено дело. Због неке мале сумње обешен је благородни *Гватемозин*, а с њим и верне кациге од Тадеука и Табука, који су Кортecu помогли освојити Мексику.

Међу тим Кортecu није остављено да сам уреди освојену земљу. Њему је из Шпаније била послата једна комисија, али се овај изванредни човек није могао с њоме сложити. Тужбе и пањкања појавише се опет у двору, те с тога отпоставише новог посланика, пред кога је намесник морао изаћи. Кортец је радије пристао да изађе пред краља, него да се подвргне срамном

испиту у земљи, коју је он сам освојио. Године 1528. јави се он у Шпанији у свој сјајности, која је доликовала његовом достојанству, а у пратњи његовој беше више мексиканских благородника. Карло га прими са почастима и сувише му указа поштовања. Али ипак не смеде га пустити као неограничена господара. Он састави нарочиту владу за Мексику, а Кортecu повери само војску и бригу за даља освајања.

Зловољан врати се Кортец натраг и умири се новим освојењима. После тешких трудова откри он 1536. године *Калифорнију*. Године 1540. оде он опет у Шпанију, али тамо нађе на двору све предругојачено. Краљ Филип није хтео ништа да зна о његовим заслугама. Љубимци дворски и министри заваравали су га празним обећањима. И тако умре он као и Колумб у тузи и бризи, и озлојеђен на неблагодарност свога господара. Био је стар 62 године.

(Наставиће се)

УЧИТЕЉСКИ ИСПИТИ УЧЕНИЦА ВИШЕ ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ У БЕОГРАДУ

од 1879-80. до 1884-85. године

(Свршетак)

Велики проценат слабих и рђавих оцена на писменом испиту доказ је, да је већина ученица изнела из школе недовољно знање Српског језика, и ако се исти у Вишој женској школи предаје кроз све разреде. Општи резултат бележака свију ученица износи у опште 3·5; посебнице на испиту писменом 2·7 и 4 на усменом испиту.

Из педагогике добило је на испиту

оцену:	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
одличну . .	9	11	11
врло добру	6	9	9
добру . . .	12	11	11
слабу . . .	4	—	—
Свега . .	31	31	31

Од сто ученица добило је на испиту

оцену:	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
5 или 4 . .	48·39	64·52	64·62
3	38·71	35·48	35·48
2	12·90	—	—

Општи резултат успеха из педагогике био је *врло добар*. Резултат свију бележака из писменог испита изнео је 3·6, а из усменог 4.

Из рачуна добило је на испиту

оцену:	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
одличну . .	10	13	11
врло добру	6	6	9
добру . . .	8	10	9
слабу . . .	5	2	2
рђаву . . .	2	—	—
Свега . .	31	31	31

Од сто ученица добило је на испиту

ОЦЕНУ :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
5 или 4	51·61	61·29	64·52
3	25·81	32·26	29·03
2 или 1	22·58	6·45	6·45

Из рачуна био је општи резултат успеха такође *врло добар* (3·9). Резултат усменог испита укупно за све ученице износио је 4, а испита писменог 3·5.

Општи резултат успеха износио је дакле

	ИСПИТУ		
	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	УКУПНО
из српског језика	2·7	4·0	3·5
„ педагогике	3·6	4·0	4·0
„ рачунице	3·5	4·0	3·9
Свега	3·3	4·0	3·8

Какве су биле оцене из осталих пет група наука, из којих се полагао само усмен испит, види се из овог прегледа.

и добиле оцену	БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ ПОЛАГАЛЕ ИСПИТ				
	из науке хришћанске	из српске и оп. историје	из земљо-писа	из јестаственице	из женског рада
	С	В	Е	Г	А
Одличну	17	7	8	15	15
Врло добру	9	5	4	11	10
Добру	5	9	13	5	3
Слабу	—	10	2	—	3
Рђаву	—	—	4	—	—
	П Р О Ц Е Н А Т				
Одличних и врло добрих	83·87	33·71	38·71	83·87	80·64
Добрих	16·13	29·03	41·94	16·13	9·68
Слабих и рђавих	—	32·26	19·35	—	9·68

Општи резултат оцена свију ученица износи за : Науку хришћанску . . . . . 4·4
 Јестаственицу . . . . . 4·3
 Женски рад . . . . . 4·2
 Историју . . . . . 3·3
 Земљопис . . . . . 3·2
у опште . . . . . 3·9

У главноме дакле овде је резултат за једну десетину већи него ли код горње три групе, из којих се подлагали и писмени испит.

Интересан је распоред ученица по броју одличних оцена, које су оне добиле на овоме испиту.

Тако добило је одличну оцену из

свију осам предмета	3	ученице
седам	5	ученица
пет	1	„
четири	2	ученице
три	2	„
два	3	„
једног	8	ученица

Свега . . . . . 24 ученице; осталих седам ученица није имало ни једну одличну оцену.

Као што смо напред већ казали, једна је од ових ученица, које су се јавиле за полагање учитељског испита, свршила Вишу женску школу 1878. године, а била је у служби као помоћница Више женске школе. Од осталих тридесет ученица само четири нису добиле учитељску службу, и то или за то што је нису тражиле, или пак с тога што није било упражњених места која су оне тражиле. Три су постављене за помоћнице при Вишој женској школи а 23 добиле су учитељска места у основним школама.

Од 27 ученица које су примљене у службу, до данас

2 су класне учитељице Више женске школе;

21 раде као учитељице основних школа;
 2 су дале оставку, и

2 су умрле. По томе дакле од сто ученица, које су положили учитељски испит 1880. год. налазе се 74 још и данас у учитељској служби.

Од њих има годишње плате	
1750 динара	1
1500	1
1050	2
800	17

1880—81. година.

У почетку ове школске године биле су у Вишој женској школи свега 283 ученице, од којих је остала до краја године 251 у школи.

Од овог броја ученица долазило је на пети разред

	СВЕГА	ОД СТО
	У Ч Е Н И Ц А	
у почетку године	21	7·42
на крају године	20	7·97

За полагање учитељског испита пријавила се 21 ученица; међу овима била је једна која је у прошлој години свршила пети разред Више женске школе.

Испити почели су 20. Августа а свршени су 3. Септембра.

У испитној комисији био је г. *Димитрије Јосиф*, професор Учитељске школе, као изасланик министарства просвете и црквених послова.

Од ученица положило је учитељски испит с успехом (у општем резултату)

	СВЕГА	ПРОЦЕНАТ
одличним	4	19·05
врло добари	5	23·81
добрим	8	38·10
слабим	2	9·52
одустало од испита	2	9·52
у опште	21	100·00

Општи резултат оцена свију ученица изнео је 3·6.

Односна размера између ученица, које су испит положили с успехом одличним и врло добрим, и оних које су га положили само с добрим успехом, јест као 100 : 89.

Из појединих група наука био је у општем резултату оцена свију ученица, овај успех :

Из српског језика	2·9	} = 3·3
„ педагогике	3·7	
„ рачунице	3·4	
„ науке хришћанске	4·0	
„ јестаственице	3·6	} = 3·5
„ историје	3·3	
„ земљописа	3·1	
„ женског рада	3·4	
„ школског рада	3·4	} = 3·4
у опште	3·4	

Од 19. ученица¹ добило је из *Српског језика* на испиту

оцену :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
одличну	1	5	3
врло добру	3	4	5
добру	4	6	2
слабу	4	4	9
рђаву	7	—	—
Свега	19	19	19

¹ Оне две ученице које су одустале од полагања испита не узимамо овде у рачун.

Од сто ученица добило је на испиту

оцену :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
5 или 4	21·05	47·37	42·10
3	21·05	31·58	10·53
2 или 1	57·90	21·05	47·37

И у овој години био је код већине ученица недовољан успех из српског језика нарочито на писменом испиту.

Општи резултат успеха из бележака свију ученица на писменом испиту износи 2·3 а на испиту усменом 3·5. Из *педагогике* добило је на испиту

оцену :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
одличну	9	6	10
врло добру	1	4	—
добру	6	7	7
слабу	1	2	2
рђаву	2	—	—
Свега	19	19	19

Процент ученица које су добиле на испиту

оцену :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
	ИЗНОСИЈЕ		
5 или 4	51·63	52·63	52·63
3	31·58	36·84	36·84
2 или 1	15·79	10·53	10·53

Општи резултат успеха износио је како на писменом тако и на усменом испиту 3·7.

Из треће групе наука, *рачунице*, из које се полаже поред усменог испита и писмени испит, добило је на испиту

оцену :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
	У Ч Е Н И Ц А		
одличну	4	3	4
врло добру	3	8	5
добру	8	4	8
слабу	3	4	2
рђаву	1	—	—
Свега	19	19	19

Од сто ученица добило је на испиту

оцену :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
5 или 4	36·84	57·90	47·37
3	42·11	21·05	42·10
2 или 1	21·05	21·05	10·52

И овде био је на усменом испиту успех бољи него ли на испиту писменом; јер у општем резултату овога испита износи белешка 3·3, докле код усменог испита износи 3·5,

При поређењу главнога успеха из ове три групе наука, налазимо да је био општи резултат

	И С П И Т У		
	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
из српског језика	2·3	3·5	2·9
„ педагогике . . .	3·7	3·7	3·7
„ рачунице . . .	3·3	3·5	3·4
Саега	3·1	3·6	3·3

У главноме разлика у општем резултату између испита писменог и усменог износи само 0·5.

О оценама из осталих шест група наука, из којих је полагаан само усмени испит, имамо овај преглед.

и добиле оцену	БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ ПОЛОЖИЛЕ ИСПИТ					
	из науке хришћанске	из српске и оп. историје	из землописа	из јестастивнице	из женског	из школског
	С	В	Е	Г	А	РАДА
Одличну	8	5	3	3	3	2
Врло добру	5	3	5	8	6	4
Добру	6	4	3	5	6	10
Слабу	—	7	6	3	4	1
Рђаву	—	—	2	—	—	—

	ПРОЦЕНАТ					
	С	В	Е	Г	А	РАДА
Одличних и врло добрих	68·42	42·11	42·11	57·89	47·37	35·30
Добрих	31·58	21·05	15·78	26·32	31·58	58·82
Слабих и рђавих	—	36·84	42·11	15·79	21·05	5·88

Највише слабих и рђавих оцена дато је из землописа и историје, дакле из лакших предмета.

Кад поделимо ученице по броју одличних оцена, које су оне добиле на овоме испиту, онда налазимо, да је од 19 ученица добило ову оцену, и то:

из седам предмета	2 ученице
„ шест „	2 „
„ пет „	1 ученица
„ три „	3 ученице
„ једног „	2 „
Свега	10 ученица

Осталих девет ученица није имало ни једну одличну оцену.

Од ученица, које су положили учитељски испит, добило је њих *тринаест* учитељску службу, и то: једанаест их раде у основним

школама, а две као помоћнице у Вишој женској школи.

Од њих имају годишње плате

1050 динара	4
800 „	8
500 „	1 ¹

Шест ученица није се до сад примило учитељске службе, и то понајвише с тога, што нису могле добити она места која су тражиле.

1881-82. година.

У почетку ове школске године било је у свих пет разреда Више женске школе 358 уписаних ученица, од којих је остало у школи до краја исте године њих 289. Од сто уписаних напустило је школу 19 ученица у течају године.

Од укупног броја додизило је на пети разред

	СВЕГА	ОД СТО
	УЧЕНИЦА	
у почетку године	29	8·10
на крају године	6	9·00

За полагање учитељског испита пријавило се 26 ученица, од којих је једна понављала тај испит, а 25 их је те године свршило пети разред Више женске школе.

Испити су почели 23. Августа, а свршени су 20. Септембра.

У испитној комисији био је као изасланик министарства просвете и црквених послова г. *Јован Борфевић*, професор Учитељске школе.

Испит учитељски положило је с успехом (у општем резултату):

	СВЕГА	ПРОЦЕНАТ
	УЧЕНИЦА	
одличним	6	23·08
врло добрим	13	50·00
добрим	7	26·92
у опште	26	100·00

Општи резултат оцена свију ученица изнео је 4; испит је дакле свршен у главноме с *врло добрим* успехом.

На сто ученица које су положили учитељски испит с успехом *одличним* или *врло*

¹ Ова је положила учитељски испит са *слабим* успехом и тек пре кратког времена добила је учитељску службу.

добрим, било је 37 ученица које су га по-ложили с добрим успехом. Ово је врло повољна размера.

Из поједних група наука показале су ученице оваки успех.

Из српског језика положило је испит.

С УСПЕХОМ :	ПИСМЕНИ	УСМЕНИ	У ОПШТЕ
одличним	7	10	9
врло добрим	6	9	10
добрим	8	5	5
слабим	4	1	2
рђавим	1	1	—
Свега	26	26	26

Од сто ученица добило је

ОЦЕНУ :	НА ИСПИТУ		
	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
5 или 4	50·00	73·08	72·08
3	30·77	19·23	19·23
2 или 1	19·23	7·69	8·69

Општи резултат свију бележака износи за писмени испит 3·5, а за усмени 4.

Из педагогике добило је на испиту

ОЦЕНУ :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
одличну	11	9	11
врло добру	9	9	10
добру	3	8	5
слабу	3	—	—
Свега	26	26	26

Према томе износио је проценат ученица које су добиле на испиту

ОЦЕНУ :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
5 или 4	76·92	69·23	80·77
3	11·54	30·77	19·23
2	11·54	—	—

За писмени испит излази у општем резултату белешка 4·1, а за усмени равно 4.

Из рачунице положило је испит

С УСПЕХОМ :	ПИСМЕНИ	УСМЕНИ	У ОПШТЕ
одличним	6	12	11
врло добрим	5	7	6
добрим	9	5	8
слабим	6	2	1
Свега	26	26	26

Од сто ученица добило је на испиту

ОЦЕНУ :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
5 или 4	42·31	73·08	85·38
3	34·62	19·23	30·77
2	23·07	7·89	3·85

Према горњим оценама излази у општем резултату писменог испита белешка 3·7, а 4·1 износи резултат испита усменог.

Из до сад наведеног види се, да је општи резултат успеха био

	НА ИСПИТУ		
	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
из српског језика	3·5	4·0	3·8
„ педагогике	4·1	4·0	4·1
„ рачунице	3·7	4·1	3·8
Свега	3·8	4·0	3·9

Из осталих шест група наука, из којих су полагани само усмени испити, имамо у овом прегледу број ученица по белешкама, које су оне добиле на испиту.

И ДОБИЛЕ ОЦЕНУ	БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ ПОЛОЖИЛЕ ИСПИТ						
	из науке хришћанске	из српске и оп. историје	из земљописа	из јестаственице	из женског	из школског	
	С	В	Е	Г	А	РАДА	
Одличну	15	13	6	12	13	2	2
Врло добру	4	4	7	7	9	5	5
Добру	7	6	9	7	3	17	17
Слабу	—	3	4	—	1	2	2
ПРОЦЕНАТ							
Одличних и							
Врло добрих	73·08	65·38	50·00	73·08	84·61	34·62	
Добрих	26·92	23·08	34·61	26·92	11·54	57·69	
Слабих	—	11·54	15·39	—	3·85	7·69	

И у овој години било је највише слабих оцена из земљописа и историје.

У општем резултату оцене свију ученица био је овај успех из поједних предмета, и то:

Из науке хришћанске	4·3
„ женског рада	4·3
„ јестаственице	4·2
„ историје	4·0
„ земљописа	3·9
„ школског рада	3·3
у опште	4·0

Из ових шест група наука био је дакле успех за једну десетину бољи од онога, који је показан из наука из којих се поред усменог испита полагао и писмени испит.

Интересно је поређење ученица по броју одличних оцена.

Тако добило је од 26 испитаних ученица одличну оцену њих 20, и то:

1	из	свију	предмета,
2	"	осам	"
3	"	седам	"
3	"	шест	"
3	"	пет	"
1	"	четири	"
3	"	три	"
2	"	два	"
2	"	једног предмета ; а шест ученица није добило ни једну одличну оцену.	

Од 26 ученица које су положили учитељски испит, добило је учитељску службу њих *седамнаест*, и то: 16 у основним школама а једна као помоћница у Вишој женској школи. Осим једне, која је због удаје дала оставку на службу, све су оне и данас у служби. Једна само има 600 а остале по 800 динара годишње плате.

1882-83 година.

Ове године било је у свих пет разреда Више женске школе уписано 398 ученица, а до краја исте године походило је школу свега њих 366. Дефицит износи дакле 8·04 процената.

У петом разреду било је ученица

	СВЕГА	ОД СТО
у почетку године . . .	48	12·06
на крају године . . .	45	12·29

За полагање учитељског испита пријавило се 40 ученица, дакле 89 од сто свршивших пети разред. Од њих пало је на испиту, т. ј. добило је из два предмета слабе оцене, *шеснаест*. Од ових на поновљеном испиту није поправило оцену њих шест.

Испити су почели 22. Августа а свршени су 19. Септембра. Ученице које су имале да понове испит, полагале су га 1. и 3. Новембра

У испитној комисији био је као изасланик министарства просвете и црквених послова г. *Јован Борђевић* професор Учитељске школе.

Од ученица положило је учитељски испит с успехом (у општем резултату)

	СВЕГА	ПРОЦЕНАТ
одличним	8	20·00
врло добрим	22	55·00
добрим	4	10·00
слабим	6	15·00
у опште	40	100 00

Односна размера између ученица, које су положили испит с успехом одличним или врло добрим, и оних које су га положили с успехом добрим, јесте као 100 : 13

У општем резултату оцена свију ученица излази белешка 3·9; ови су испити дакле положени у главноме с успехом *врло добрим*.

Пошто су ове године први пут примењена нова правила о полагању учитељских испита у Вишој женској школи, то је писмени испит полаган само из једног предмета, и то из *педагогике*.

Број ученица које су из тога предмета добиле на испиту

ОЦЕНУ :	ПИСМЕНОМ УСМЕНОМ У ОПШТЕ		
	И	З	О С И О Ј Е
одличну	11	20	16
врло добру	11	13	17
добру	18	7	7
Свега	40	40	40

Према томе од сто ученица добило је на испиту

ОЦЕНУ :	ПИСМЕНОМ	УСМЕНОМ	У ОПШТЕ
5 или 4	55·00	82·50	82·50
3 и	45·00	17·50	17·50

Општи резултат оцена свију ученица износи у главноме 4·2, а посебице из писменог испита 3·8, а из усменог 4·3.

Из осталих група наука полагани су само усмени испити. Из следећег прегледа види се број ученица по оценама, које су оне добиле из појединих наука.

ПРЕДМЕТ	БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ ДОБИЛЕ НА ИСПИТУ ОЦЕНУ			
	одличну	врло добру	добру	слабу
	С	В	Е	Г А
Наука хришћанска	18	8	14	—
Српски језик	12	9	17	2
Рачуница	17	11	12	—
Историја српска са земљописом	10	19	10	1
Историја општа са земљописом	9	11	16	4
Јестаственица	8	21	11	—
Женски рад	21	10	8	1
Школског рада	8	13	15	4

ПРЕДМЕТ	БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ ДОБИЛЕ НА ИСПИТУ ОЦЕНУ			
	одличну	врло добру	добру	слабу
	ПРОЦЕНАТ			
Наука хришћанска	45·00	20·00	35·00	—
Српски језик	30·00	22·50	42·50	5·00
Рачуница	42·50	27·50	30·00	—
Историја српска са земљописом	25·00	47·50	25·00	2·50
Историја општа са земљописом	22·50	27·50	40·00	10·00
Јестаственица	20·00	52·50	27·50	—
Женски рад	52·50	25·00	20·00	2·50
Школски рад	20·00	32·50	37·50	10·00

Највише слабих оцена дато је из школскога рада и опште историја са општим земљописом, за тим и из српског језика.

Одличних и врло добрих оцена било је највише из женског рада, јестаственице и српске историје.

У општем резултату оцена свију ученица био је овај успех из појединих наука, и то:

Из женског рада	4·3
„ науке хришћанске	4·1
„ рачунице	4·1
„ педагогике	4·0
„ српске историје	4·0
„ јестаственице	3·9
„ српског језика	3·8
„ опште историје	3·6
„ школског рада	3·6
у опште	3·9

Од 40 ученица, које су учитељски испит положили, добило је одличну оцену:

3 из свију предмета
1 „ осам „
2 „ седам „
1 „ шест „
3 „ пет „
5 „ четири „
5 „ три „
4 „ два „

11 „ једног предмета; свега дакле њих 35 или 87·50 процената. Пет ученица није добило ни једну одличну оцену.

Учитељску службу добиле су двадесет и две ученице. Од ових једна је постављена за помоћницу при Вишој женској школи, а

остале као учитељице основних школа; све с платом од 800 динара годишње.

И сад још налазе се у учитељској служби њих деветнаест; јер су две својевољно оставиле службу, а једна је умрла.

1883—84. година.

У почетку ове године било је у свих пет разреда Више женске школе 466 ученица, а до краја школске године остало их је у школи 438. Према томе од сто уписаних ученица свршиле су 94 ову школу.

У петом разреду било је

СВЕГА ОД СТО
УЧЕНИЦА

у почетку године	72	15·45
на крају године	68	15·53

Од сто уписаних у пети разред ученица свршило га је њих 94.

Учитељски испити почели су 20. Августа а свршени су 20. Септембра.

Као изасланик министарства просвете и црквених послова присуствовао је овим испитима г. *Димитрије Јосиф*, професор Учитељске школе.

За полагање учитељског испита пријавиле су се 64 ученице. Од ових три су понављале учитељски испит, јер су га у прошлој години положили са три слабе оцене. Њих нећемо овде узимати у рачун.

Исто тако изоставићемо из нашег пргледа шест ученица, које су на писменом испиту добиле слабу или рђаву оцену¹⁾, те им је по члану 6. *Правила о полагању учитељског испита* забрањено даље полагање учитељског испита.

Напослетку не ћемо узимати у рачун оне ученице, које су писмени испит положили с добрим успехом али на усменом испиту добиле слабе оцене из три групе наука, то су по члану 12. *Правила* одбијене од даљег полагања тога испита и упућене на испит у идућој години.

Према томе остаје на чисто сам 50 ученица, које су положили цео учитељски испит. Од ових ученица положило је испит

¹⁾ Слабу оцену добиле су 4 а рђаву 2 ученице

С УСПЕХОМ	СВЕГА	ОД СТО
одличним	6	12:00
врло добрим	31	62:00
добрим	13	26:00
у опште	50	100:00

Кад број одличних и врло добрих ученица поредимо с бројем ових, које су у општем резултату имале само добру оцену, онда излази, да је на сто првих долазило ових других само тридесет и пет.

Општи резултат оцена свију ученица, које су учитељски испит положили, износи 3:9; и по томе испит је у главноме положен с *врло добрим* успехом.

Из појединих група наука излази у општем резултату оцена свију ученица, и то :

Из науке хришћанске	4:2
„ српске историје	4:2
„ рачунице	4:2
„ српског језика	3:9
„ опште историје	3:9
„ јестаственице	3:8
„ педагогике	3:7
„ школског рада	3:7
„ женског рада	3:4
у опште	3:9

За сваку групу наука имамо ове податке о оценама, које су дате ученицама на испиту.

Из *педагогике* положило је испит

С УСПЕХОМ :	ПИСМЕНИ	УСМЕНИ	У ОПШТЕ
одличним	7	17	13
врло добрим	14	20	28
добрим	29	11	9
слабим	—	2	—
Свега	50	50	50

Од сто ученица положило је испит

С УСПЕХОМ :	ПИСМЕНИ	УСМЕНИ	У ОПШТЕ
5 или 4	42:00	74:00	82:00
3	58:00	22:00	18:00
2	—	4:00	—

У општем резултату оцена свију ученица излази за писмени испит белешка 3:6, а за усмени испит 4.

У даљем прегледу имамо број ученица по оценама, које су оне добиле из осталих група наука, из којих се полаже само усмени испит.

ПРЕДМЕТ

БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ ДОБИЛЕ НА ИСПИТУ ОЦЕНУ

Одлич-ну | врло добру | до-бру | сла-бу

	С	В	Е	Г	А
Наука хришћанска	17	24	9	—	
Српски језик	15	21	9	5	
Рачуница	22	17	9	2	
Историја српска са земљописом	22	18	9	1	
Историја општа са земљописом	20	10	14	6	
Јестаственица	14	17	16	3	
Женски рад	7	12	26	5	
Школски рад	17	7	20	6	

П Р О Ц Е Н А Т

Наука хришћанска	34:00	48:00	18:00	—
Српски језик	30:00	42:00	18:00	10:00
Рачуница	44:00	34:00	18:00	4:00
Историја српска са земљописом	44:00	36:00	18:00	2:00
Историја општа са земљописом	40:00	20:00	28:00	12:00
Јестаственица	28:00	34:00	32:00	6:00
Женски рад	14:00	24:00	52:00	10:00
Школски рад	34:00	14:00	40:00	12:00

Највише слабих оцена дато је из опште историје и из школског рада, за тим из српског језика и женског рада.

Напротив одличних и врло добрих оцена било је највише из српске историје и рачунице.

Интересан је преглед ученица по броју одличних оцена које су оне добиле на испиту.

Тако добиле су одличну оцену

2 ученице из свију предмета :
3 „ „ осам „
1 ученица „ седам „
2 ученице „ шест „
4 „ „ пет „
8 „ „ четири „
4 „ „ три „
9 ученица „ две „
10 „ „ једног „ ; свега

су дакле имале 43 ученице одличне оцене, а седам их није имало ни једну таку оцену.

Од ових ученица које су положили учитељски испит, добило је учитељску службу свега њих 27, и то : 26 с годишњом платом од 800 а једна, која није поправила слабу оцену, с платом од 500 динара. Од ових

раде још и сад: 2 као помоћнице у Вишој женској школи, 23 у основним школама а две су оставиле учитељску службу.

Пошто су се од оних једанаест ученица, које су на писменом испиту или доцније на усменом добиле слабе оцене, пријавиле за поновни испит у 1885. години, само две ученице, а од осталих девет ученица шест је постављено за учитељске заступнице с годишњом платом од 500 динара, то ћемо на крају овога чланка и ове ученице уврстити у ред учитељица.

1884-85. година.

У почетку ове школске године биле су у свих пет разреда Више женске школе 542 ученице, а до краја исте године остало их је 511 у школи. Према томе од сто уписаних ученица свршило је школу 94·26.

У петом разреду било је

	СВЕГА	ОД СТО
	У Ч Е Н И Ц А	
у почетку године	67	12·36
на крају године	65	12·72

Кад број уписаних у пети разред ученица поредимо с бројем оних које су тај разред походиле до краја године, онда излази да је тај разред свршило 97 процената ученица.

Учитељски испити почели су 20. Августа а свршени су 17. Септембра.

Полагање испита ишло је овим редом:

- 20. Августа, писмени испит из педагогике;
- 23. и 24. Августа, из рачунице;
- 27. и 28. Августа, из српског језика и литературе;
- 30. и 31. Августа из педагогике;
- 2. и 3. Септембра, из историје српске са земљописом српских земаља;
- 4. и 5. Септембра, из опште историје са општим земљописом;
- 6. и 7. Септембра, из јестаственице;
- 9. и 10. Септембра, из женског рада;
- 11. и 12. Септембра, из науке хришћанске; и
- 13. 16. и 17. Септембра, из школског рада.

У испитној комисији био је, као изасланик министарства просвете и црквених послова, г. Живојин П. Симић, секретар I класе истог министарства.

За полагање учитељског испита пријавило се 65 ученица; од ових било их је 57 које

су 1884—85. године свршиле пети разред Више женске школе; 5 које су понављале учитељски испит а пет су свршиле тај разред прошле 1883—84. године. Напоследку три ученице које су још раније свршиле Вишу женску школу, и од којих је једна такође још 1881. године полагала учитељски испит.

Према томе полагало је учитељски испит од сто ученица, које су свршиле пети разред у истој години, само њих 87·69, а 12·31 процената долазило је на ученице које су раније свршиле тај разред.

На писменом испиту из педагогике дошло је седам ученица слабу, а три рђаву оцену; оне нису ни пуштене на даљи испит и ми их с тога нећемо ни узимати овде у рачун.

Од осталих 55 ученица 23 положили су на чисто учитељски испит; но како је међу овима једна ученица, која је испит понављала и коју смо ми узели у преглед за прошлу 1884. годину, то ћемо и њу овде изоставити.

За тим је 18 ученица имало да понове испит после шест недеља, пошто су из једног или два предмета имале слабу оцену; а 14 их је упућено на полагање испита на другу годину, пошто су имале из три предмета слабе оцене.

Према томе остају нам свега 54 ученице. Од њих је у општем резултату имало

ОЦЕНУ:	СВЕГА	ОД СТО
одличну	1	1·85
врло добру	22	40·74
добру	22	40·74
слабу	9	16·67
у опште	54	100·00

Број одличних и врло добрих ученица мањи је у овој години него ли прошлих година, и то с тога, што су овде узете у рачун све ученице, дакле и оне које слабе оцене нису поправиле. На сто одличних и врло добрих ученица долазило је 95 добрих.

Општи резултат оцена свију ученица износи једва 3·5, и по томе учитељски испити положени су само с добрим успехом.

Из појединих група наука показује се у општем резултату оцена свију оних ученица, које су из тих група испите положили, овај успех, и то:

Из науке хришћанске	4·0
Школског рада	3·6
„ женског рада	3·6
„ српске историје	3·5
„ рачунице	3·4
„ педагогике	3·4
„ опште историје	3·3
„ јестаственице	3·3
„ српског језика	3·2
у опште	3·5

Посебице за сваку групу наука имамо ове податке о оценама, које су дате ученицама на испиту.

Из педагогике, из које се полаже писмени и усмени испит, положило је испит

С УСПЕХОМ:	ПИСМЕНИ		УСМЕНИ		У ОПШТЕ	
	У Ч Е Н И Ц А					
одличним	6	4	5			
врло добрим	13	15	21			
добрим	35	22	19			
слабим	—	13	9			
Свега	54	54	54			

Од сто ученица положило је испит

С УСПЕХОМ:	ПИСМЕНИ		УСМЕНИ		У ОПШТЕ	
	5 или 4	35·15	35·18	48·15		
3	64·82	40·74	35·18			
2	—	24·08	16·67			

У општем резултату оцена свију ученица излази за писмени испит белешка 3·5, а за усмени 3·2.

О оценама за остале групе наука имамо овај преглед.

ПРЕДМЕТ	БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ ДОБИЛЕ НА ИСПИТУ ОЦЕНУ				
	одличну	врло добру	добру	слабу	рђаву
Наука хришћанска	10	21	9	—	—
Српски језик	3	18	18	15	—
Рачуница	13	9	17	15	—
Историја српска са земљописом	7	20	19	4	2
Историја општа са земљописом	6	11	22	7	—
Јестаственица	2	17	19	7	—
Женски рад	5	18	16	4	—
Школски рад	7	10	22	1	1

ПРЕДМЕТ	БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ ДОБИЛЕ НА ИСПИТУ ОЦЕНУ						
	одличну	врло добру	добру	слабу	рђаву		
						П	Р
Наука хришћанска	25·00	52·50	22·50	—	—		
Српски језик	5·56	33·33	33·33	27·78	—		
Рачуница	24·07	16·67	31·48	27·78	—		
Историја српска са земљописом	13·46	38·46	36·54	7·69	3·85		
Историја општа са земљописом	13·04	23·91	47·83	15·22	—		
Јестаственица	4·44	37·78	42·22	15·56	—		
Женски рад	11·63	41·86	37·21	9·30	—		
Школски рад	17·07	24·39	53·66	2·44	2·14		

У овом прегледу немамо подједнак број ученица за сваки предмет. Само из српског језика и рачунице полагаале су испит све 54 ученице, а из осталих предмета нису. Тако није полагало испит из:

Српске историје са земљописом	2	ученице,
Опште историје са земљописом	8	ученица,
Јестаственице	9	„
Женског рада	11	„
Школског рада	12	„
Науке хришћанске	14	„

Као што се види из горњег прегледа, највише слабих оцена дато је из српског језика и рачунице.

Напротив највише одличних и врло добрих оцена било је из науке хришћанске и женског рада.

Одличних оцена дато је на овим испитима релативно врло мало. Тако добило је одличну оцену из:

6 предмета	1	ученица
5 „	1	„
4 „	4	ученице
3 „	1	ученица
2 „	10	ученица
1 „	9	„

Свега дакле . . . . . 26 ученица имало је одличних оцена, а 28 их није имало ни једну таку оцену.

Од ученица које су коначно положили учитељски испит с добрим успехом, није ни једна добила учитељску службу, и то због наступившег у земљи ратног стања. А од оних ученица, које су због слабих оцена упу-

ћене да до године полажу поновни учитељски испит, или су понављајући изгубиле право на полагање тога испита, добило је учитељску службу само њих пет, с годишњом платом од 500 динара.

* * *

Из свега до сад изложеног види се, да је у свих пет разреда Више женске школе било ученица

ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ	У ПОЧЕТКУ НА КРАЈУ		КОЈЕ СУ ШКОЛУ ОСТАВИЛЕ
	У ПОЧЕТКУ	НА КРАЈУ	
1879—80 . . .	300	259	41
1880—81 . . .	283	251	32
1881—82 . . .	358	289	69
1882—83 . . .	398	366	32
1883—84 . . .	466	438	28
1884—85 . . .	542	511	31
Свега . . .	391	352	39

Само у петом разреду било је ученица

ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ	У ПОЧЕТКУ НА КРАЈУ		КОЈЕ СУ РАЗРЕД НАПУСТИЛЕ
	У ПОЧЕТКУ	НА КРАЈУ	
1879—80 . . .	37	37	—
1880—81 . . .	21	20	1
1881—82 . . .	29	26	3
1882—83 . . .	48	45	3
1883—84 . . .	72	68	4
1884—85 . . .	67	65	2
Средина . . .	45	43	2

За ових шест година од сто уписаних у Вишу женску школу ученица, напустило је школу у опште њих 9·93 а пети разред на по се тек у пола толико.

У појединим годинама овога периода било је овако :

Процент ученица, које су напустиле Вишу женску школу износио је

У ШКОЛСКОЈ ГОДИНИ	У ОПШТЕ	У V РАЗРЕДУ
1879—80 . . .	13·67	0·00
1880—81 . . .	11·31	4·76
1881—82 . . .	19·27	10·34
1882—83 . . .	8·04	6·25
1883—84 . . .	6·01	5·56
1884—85 . . .	5·72	2·99
Средина . . .	9·93	4·74

Интересна је односна размера између ових процената. Тако долазило је на сто ученица, које су у опште у течају године оставиле Вишу женску школу, у петом разреду

ГОДИНЕ	УЧЕНИЦА
1879—80	0
1880—81	42
1881—82	54
1882—83	78
1883—84	93
1884—85	52
Средина	48

Из горњих процената види се да је напуштање Више женске школе у опште и петог разреда на по се било најаче у 1881—82 школској години, а најслабије у години 1884—85. У обе ове године односна размера готово је подједнака, дакле у остале три године разлика у томе много је већа.

О броју ученица које су се пријавиле за полагање учитељског испита, имамо овај прелед.

Школске године :	Број ученица које су се јавиле за полагање испита	Од ученица које су се јавиле за полагање учит. испита		
		свршило је V. разред Више женске школе	понављало је тај испит	
			исте године	ра-није
1879—80	31	30	1	—
1880—81	21	20	1	—
1881—82	26	25	—	1
1882—83	40	40	—	—
1883—84	64	61	—	3
1884—85	65	57	3	5
Свега	247	233	5	9
Годишње од 1880—85	41	39	1	1

Према томе износио је проценат ученица, које су свршиле пети разред Више женске школе а нису полагале учитељски испит, и то у години :

1879—80	18·92
1880—81	0·00
1881—82	4·62
1882—83	11·11
1883—84	10·29
1884—85	12·31
у опште	10·73
Годишње	10·30

Дакле само 1881. године полагале су учитељски испит све ученице које су те године свршиле пети разред Више женске школе.

Од пријављених на испит ученица положило га је

У ГОДИНИ	У С П Е Х О М			
	ОДЛИЧНИМ	ВРЛО ДОБРИМ	ДОБРИМ	СЛАБИМ
	С	В	Е	Г
1879—80	9	7	15	—
1880—81 ¹⁾	4	5	8	2
1881—82	6	13	7	—
1882—83	8	22	4	6
1883—84	6	31	13	14
1884—85	1	22	22	20
у опште	34	100	69	42
Годишње	6	16	11	7
	У П Р О Ц Е Н Т У			
1879—80	29·03	22·58	48·39	—
1880—81	19·05	23·81	38·10	9·52
1881—82	23·08	50·00	26·22	—
1882—83	20·00	55·00	10·00	15·00
1883—84	9·37	48·44	20·31	21·88
1884—85	1·54	33·85	33·85	30·76
у опште	13·88	40·82	28·16	17·14

Кад одличне и врло добре ученице поредимо с ученицама које су учитељски испит положили с успехом dobrим или slabим, онда налазимо, да је на сто првих долазило

У ГОДИНИ :	У Ч Е Н И Ц А	
	ДОБРИХ	СЛАБИХ
1879—80	94	—
1880—81	89	22
1881—82	37	—
1882—83	13	20
1883—84	35	38
1884—85	96	87
у опште	51	31

Најнеповољнији резултат налазимо у последњој години, а најповољнији у години 1881—82.

У општем резултату оцена свију ученица из свију група наука, излази овај успех

у 1879—80 години	3·85
„ 1880—81 „	3·42
„ 1881—82 „	3·97
„ 1882—83 „	3·93
„ 1883—84 „	3·89
„ 1884—85 „	3·48

О успеху из појединих предмета имамо ове упоредне прегледе.

¹⁾ Две су одустале од полагања испита.

Из науке хришћанске положило је испит.

У ГОДИНИ	У С П Е Х О М		
	5 или 4	3	2 или 1
	С В Е Г А У Ч Е Н И Ц А		
1879—80	26	5	—
1880—81	13	6	—
1881—82	19	7	—
1882—83	26	14	—
1883—84	41	9	—
1884—85	31	9	—
Годишње	26	8	—
	О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А		
1879—80	83·87	16·13	—
1880—81	68·42	31·58	—
1881—82	73·08	26·92	—
1882—83	65·00	35·00	—
1883—84	82·00	18·00	—
1884—85	77·50	22·50	—
Годишње	76·47	23·53	—

Из овог предмета није у овом периоду ни једна ученица добила слабу оцелу. Највише одличних и врло добрих оцелу дато је у 1880. и 1884. години, а најмање у години 1883.

Из српског језика добило је на испиту оцелу

У ГОДИНИ	У С П Е Х О М		
	5 или 4	3	2 или 1
	С В Е Г А У Ч Е Н И Ц А		
1879—80	15	10	6
1880—81	8	2	9
1881—82	19	5	2
1882—83	21	17	2
1883—84	36	9	5
1884—85	21	18	15
Годишње	20	10	6
	О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А		
1879—80	48·39	32·26	19·35
1880—81	42·10	10·53	47·37
1881—82	72·08	19·23	7·69
1882—83	52·50	42·50	5·00
1883—84	72·00	18·00	10·00
1884—85	38·89	33·33	27·78
Годишње	55·56	27·78	16·66

И код овог предмета видимо најповољнији успех у 1884. и 1882. години. Интересна је да у свих шест година има ученица са slabим успехом и то врло много у 1881 и 1885. години. Ова је појава врло непријатна тим више кад се зна, да се српски језик предаје у свима разредима Више женске

школе са три часа (у III. разреду, и са 4)

недељно.

Из рачуна добило је на испиту оцену

у години	5 или 4	3	2 или 1
1879—80	20	9	2
1880—81	9	8	2
1881—82	17	8	1
1882—83	28	12	—
1883—84	39	9	2
1884—85	22	17	15
Годишње	22	10	4

О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А

1879—80	64·52	19·03	6·45
1880—81	47·37	42·10	10·53
1881—82	65·38	30·77	3·85
1882—83	70·00	30·00	—
1883—84	78·00	18·00	4·00
1884—85	40·74	31·48	27·78
Годишње	61·11	27·78	11·11

У рачуну било је највише одличних и врло добрих ученица 1883. и 1884. године а најмање у 1881. и 1885. години. У овој години дато је из рачуна највише слабих оцена, којих је међутим било и у осталим годинама изузимајућу годину 1883.

Из српске историје са земљописом српских земаља положило је испит с оценом

у години	5 или 4	3	2 или 1
1879—80	12	9	10
1880—81	8	4	7
1881—82	17	6	3
1882—83	29	10	1
1883—84	40	9	1
1884—85	27	19	6
Годишње	22	9	5

О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А

1879—80	38·71	29·03	23·26
1880—81	42·11	21·05	36·84
1881—82	65·38	23·08	11·54
1882—83	72·50	25·00	2·50
1883—84	50·00	18·00	2·00
1884—85	51·92	36·54	11·54
Годишње	61·11	25·00	13·89

Овде имамо напоменути, да је у прве три године општа историја сачињавала једну групу са српском историјом, а земљопис српских

земаља био је опет спојен са општим земљописом.

Из ове групе наука било је највише одличних и врло добрих оцена у 1883. и 1884. години.

Из опште историје са општим земљописом положило је испит с оценом.

у години	5 или 4	3	2 или 1
1879—80	12	13	6
1880—81	8	3	8
1881—82	13	9	4
1882—83	20	16	4
1883—84	30	14	6
1884—85	17	22	7
Годишње	17	13	6

О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А

1879—80	38·71	41·94	19·35
1880—81	42·11	15·78	42·11
1881—82	50·00	34·61	15·39
1882—83	50·00	40·00	10·00
1883—84	60·00	28·00	12·00
1884—85	36·95	47·83	15·22
Годишње	47·22	36·11	16·67

И код ове групе наука налазимо највише одличних и врло добрих ученица у 1883. и 1884. години. Највише слабих оцена дато је из ове групе у 1881. години.

Из јегаственице добило је оцену

у години	5 или 4	3	2 или 1
1879—80	26	5	—
1880—81	11	5	3
1881—82	19	7	—
1882—83	29	11	—
1883—84	31	16	3
1884—85	19	19	7
Годишње	23	11	2

О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А

1879—80	83·87	16·13	—
1880—81	57·89	26·32	15·79
1881—82	73·08	26·92	—
1882—83	72·50	27·50	—
1883—84	62·00	32·00	6·00
1884—85	42·22	42·22	15·56
Годишње	63·89	30·56	5·55

Из ове науке дато је највише одличних и врло добрих оцена у години 1880. и 1882. Слабих ученица било је највише у 1881. и 1885. години.

Из педагогике и школског рада добило је

на испиту оцену.

WWW.UNILIB.RS

у години	5 или 4	3	2 или 1
1879—80	20	11	—
1880—81	8	9	2
1881—82	15	10	1
1882—83	27	11	2
1883—84	33	14	3
1884—85	22	20	6
Годишње	21	13	2

О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А

у години	64·52	35·48	—
1879—80	64·52	35·48	—
1880—81	42·11	47·37	10·52
1881—82	57·69	38·46	3·85
1882—83	67·50	27·50	5·00
1883—84	66·00	28·00	6·00
1884—85	45·83	41·67	12·50
Годишње	58·33	36·11	5·56

Из ове две групе дато је највише одличних и врло добрих оцена у години 1883. и 1884. а најмање у години 1881. и 1885.

Остаје нам још *женски рад*, из кога је добило на испиту оцену.

у години	5 или 4	3	2 или 1
1879—80	25	3	3
1880—81	9	6	4
1881—82	22	3	1
1882—83	31	8	1
1883—84	19	26	5
1884—85	23	16	4
Годишње	22	10	3

О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А

у години	80·64	9·68	9·68
1879—80	80·64	9·68	9·68
1880—81	47·37	31·58	21·05
1881—82	84·61	11·54	3·85
1882—83	77·50	20·00	2·50
1883—84	38·00	52·00	10·00
1884—85	53·49	37·21	9·30
Годишње	62·86	28·57	8·57

Из овога предмета дато је највише одличних и врло добрих оцена у години 1882. и 1880. Године 1881 а 1884 показују напротив врло неповољан резултат, јер је у тим годинама дато највише слабих оцена.

Интересан је овај преглед о успеху из појединих наука а груписан по годинама.

у години	СРЕДЊА БЕЛЕШКА У ОПШТЕМ РЕЗУЛТАТУ									
	и			з						
	науке хришћанске	српског језика	рачунице	историје		јестаственице	педагогике	школског рада	женског	за све групе наука
				српске са земљописом	опште са					
1879—80	4·4	3·5	3·9	3·3	3·2	4·3	4·0	—	4·2	3·85
1880—81	4·0	2·9	3·4	3·3	3·1	3·6	3·7	3·4	3·4	3·42
1881—82	4·3	3·8	3·8	4·0	3·9	4·2	4·1	3·3	4·3	3·97
1882—83	4·1	3·8	4·1	4·0	3·6	3·9	4·0	3·6	4·3	3·93
1883—84	4·2	3·9	4·2	4·2	3·9	3·8	3·7	3·7	3·4	3·89
1884—85	4·0	3·2	3·4	3·5	3·3	3·3	3·4	3·6	3·6	3·48
Годишње	4·2	3·5	3·8	3·7	3·5	3·9	3·8	3·7	3·9	3·76

Из овог прегледа видимо да је резултат положеног учитељског испита у Вишој женској школи био најповољнији 1881—82. године, а у потоње три године успех је постепено опадао.

За ових шест година износи средња белешка само из два предмета 3·5, а из осталих предмета она је и боља.

Од 1881—82. до 1884—85. године стоји ова средња белешка у вези с бројем испитаних ученица. Тако износио је

у години	БРОЈ УЧЕНИЦА		РЕЗУЛТАТ РЕЗУЛТАТА
	ИСПИТАНИХ	СЛАБИХ	
1881—82	26	—	3·97
1882—83	40	6	3·93
1883—84	64	14	3·89
1884—85	65	20	3·48

Не можемо улазити у тумачење ове везе, и испитивати околности које су је могле изазвати; довољно је што овде константујемо да она постоји.

Напред показали смо за сваки предмет посебно колико је из њега дато за посматраних овде шест година оцена и каквих. Кад број одличних и врло добрих оцена поделимо с оценом добром и slabом, онда излази, да је на сто ученица које су на испиту добиле прве две оцене долазило ученица с оценом

из предмета :	ДОБРОМ	СЛАБОМ
Наука хришћанска	31	—
Српски језик	49	30
Рачуница	45	18
Историја српска са земљописом	41	23
Историја општа са земљописом	74	35
Јестаственица	48	9
Педагогика са школским радом	62	10
Женски рад	45	14

Интересно је поређење ученица, које су добиле на испиту из појединих предмета одличне оцене, са ученицама, које нису имале ни једну таку оцену.

Тако било је ученица

У ГОДИНИ	КОЈЕ СУ ИМАЛЕ ИЗ НЕКИХ ПРЕДМЕТА	КОЈЕ НИСУ ИМАЛЕ НИ ЈЕДНУ
	О Д Л И Ч Н У	О Ц Е Н У
1879—80	24	7
1880—81	10	9
1881—82	20	6
1882—83	35	5
1883—84	43	7
1884—85	26	28
Годишње	26	10

Односна размера између првих и других ученица била је у години

1879—80	као 100 : 29
1880—81	" 100 : 90
1881—82	" 100 : 30
1882—83	" 130 : 14
1883—84	" 100 : 16
1884—85	" 100 : 108

у опште . . . . . као 100 : 77

Најповољније размере имамо у 1883. и 1884. години.

По броју предмета, из којих су неким ученицама дате одличне оцене, имамо овај преглед.

ИЗ КОЛИКО ПРЕДМЕТА	БРОЈ УЧЕНИЦА КОЈЕ СУ НА ИСПИТУ ДОБИЛЕ ОДЛИЧНУ ОЦЕНУ						ОД 1880. ДО 1885.
	Г	О	Д	И	Н	Е	
	1880.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	
	С	В	Е	Г	А		
Из девет	—	—	1	3	2	—	1
" осам	3	—	2	1	3	—	1
" седам	5	2	3	2	1	—	2
" шест	—	2	3	1	2	1	2
" пет	1	1	3	3	4	1	2
" четири	2	—	1	5	8	4	3
" три	2	3	3	5	4	1	3
" два	3	—	2	4	9	10	5
" једног	8	2	2	11	10	9	7
ни из једног	7	9	6	5	7	28	10
	О Д С Т О У Ч Е Н И Ц А						
Из девет	—	—	3·84	7·50	4·00	—	2·77
" осам	9·68	—	7·69	2·50	6·00	—	2·77
" седам	16·13	10·53	11·54	5·00	2·00	—	5·56
" шест	—	10·53	11·54	2·50	4·00	1·85	5·56
" пет	3·22	5·26	11·54	7·50	8·00	1·85	5·56
" четири	6·45	—	3·84	12·50	16·00	7·41	8·33
" три	6·45	15·79	11·54	12·50	8·00	1·85	8·33
" два	9·62	—	7·69	10·00	18·00	18·52	13·90
" једног	25·81	10·53	7·69	27·50	20·00	26·67	19·44
ни из једног	22·58	47·36	23·09	12·50	14·00	51·85	17·78
Свега	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00

Остаје да видимо колико је од испитаних ученица примило се учитељске службе. Тако је од испитаних ученица

у години	добило службе
1879—80	27
1880—81	13
1881—82	17
1882—83	22
1883—84	33
1884—85	5
Свега	117

Од ових 117 ученица постављено је 8 за помоћнице при Вишој женској школи а 109 за учитељице основних школа.

До сад је од овог броја

	СВЕГА	ОД СТО
још у служби	108	92·31
дало је оставку	7	5·98
умрле су	2	1·71

По плати ове су учитељице овако распоредене. Годишње плате имају

ДИНАРА	СВЕГА	ОД СТО
УЧИТЕЉИЦА		
1750	1	0·92
1500	1	0·92
1050	6	5·56
800	86	79·64
600	1	0·92
500	13	12·04

ИСТОРИЈА СВЕТА*)

ПРВО ВРЕМЕ

СЕОВА НАРОДА

(376 — 751)

(Наставак)

I

Сеоба Ђерманаца.

а) *Кимври и Тевтони*. На сто и више година пре рођења Христовог *Кимври* и *Тевтони*: становници северне Ђерманије, пођоше на југ у жељи, да потраже згоднијег земљишта у римској држави. Кимври продреше до данашње Крањске у којој одржаше победу код *Кореје* над римском војском под консулом *Паширијем Корбом* (113 пр. Хр.). После променише пут и нападеше не на Италију, но на Галију, и по други пут потукоше Римљане код *Араузија* (Оранжа

105 пр. Хр.). То, и што у то доба и Тевтони упадоше у Галију, изазва Римљане да управу над војском повере консулу *Марију*. Кимври и Тевтони у место да се здруже, засебно гледаху да продру у Италију. Марије прво одби, а после потуче Тевтоне у *Провансу*, (102 пр. Хр.). На другој страни Кимври пређоше преко источних Алпа у Италију али их консул *Лугације Катул* потисну, а после пристиже Марије, те их савршено разбише код *Вероне* (101 пр. Хр.). Ђерманске жене убијаху себе и децу, да не допадну римскога ропства.

1) У свесци XX при штампању овог списа због печатког рукописа погрешно су штампане неколике речи и ваља читати: на стр. 647, у првом ступцу, у врсти 20 озго: 313 место 330; у другом ступцу: у врсти 4. озго: *владалица* место *владаоца*; у врсти 12. озго: *римског* место *јонског*; у врсти 1. озго: *Скандинавији* место *Саксонској*; на страни 648. у првом ступцу, у врсти 9. озго: *Херта* место *Хера*; у другом ступцу: у врсти 12 озго: *Гали* место *Готи*; у врсти 21. озго: *Дњестра* место *Дњепра*; на страни 649. у првом ступцу, у врсти 3. озго: *његова* место *њихова*; у другом ступцу, у врсти 9. озго: *примеру* место *прилици*.

Борбе Ђерманаца под Јулијем Цезаром и Августом. — Много година после тога беху на миру Ђерманци и Римљани. У време *Јулија Цезара* неколика ђерманска племена пређоше Рајну и опет упадоше у Галију. Гали позваше Римљане у помоћ. Ђерманци под вођем *Ариовистом* беху потучени и приморани да се поврате (58 пр. Хр.). После неколико година Цезар пређе у Ђерманију; али како земља бејаше пушта и дивља, не хтеле настављати ратовање.

Под Августом Римљани покушаше да потраже Берманце у њиховој отаџбини. Они освојише северозападну Немачку до Везера и ту утврдише своју власт; али кад римски чиновници отпочеше рђаво да поступају са народом, незадовољство јави се као права буна. Народни покрет изазва млади Берманцац *Арминије* (Херман), који беше васпитан на двору римском и својим јунаштвом дође до високог положаја, али се тога одрече у корист отаџбине. По његовој жељи плану буна у околини Везера. Тадашњи римски управник *Квинтилије Вар* похита да је угуши ма да га немачки кнез *Сегест* напред бејаше известио о томе шта га очекује. Немци опколише Вара у *Тевтобуришкој* шуми и он, изгубивши војску, прободе се мачем, да не падне непријатељу у руке (9. год.) Многи од римских војника свршише свој живот на ђерманским жртвеницима.

Берманци се задовољише тим, што ослободише отаџбину од Римљана и нису нападали ни на Италију, ни на Галију. Римљани су на против више пута нападали на Берманце, допрли и до Лабе, али своје владавине не могоше утврдити у Берманији.

б) *Скоба Визи-Гота*. — Око половине IV века становало је у данашњој јужној Русији, Влашкој и чести Угарске големо ђерманско племе *Готи*, Дњепром подељено на *Ост-Готе* (или источне Готе, између Дњепра и Дона) и *Визи-Готе* (западне Готе, од Дњепра до Тисе). Иза њих на истоку (од Црног мора до Каспског језера) беху *Алани*. Године 374. *Хуни*, народ монголског порекла, пређоше преко Волге, покорише Алане и ударише на Готе. Источни Готи потпадоше под власт Хуна, а западни похиташе да потраже заклона у Византијској царевини. Цар *Валентинијан* дозволи им да се настане у Доњој Меизији (Бугарској); али кад чиновници римски отпочеше нечовечно да поступају с Готима, они се побунеше. Валентинијан похита да спречи продирање Гота, по у том походу и сам би жртва. Готи одржаше победу пред Једреном и спалише Валенса у једној колиби (378). После прокрестарише по полуострву, али их најзад умири *Теодосије Велики*.

Дооба царевине (395). Пошто премину Теодосије, царевину поделише два његова сина, *Аркадије* и *Хонорије*. Аркадије доби

исток и престоницу у *Цариграду*, *Хонорије* запад са боравиштем у *Милану*, И један и други не беху способни за владу и место њих управљаху њихови доглавници, међу којима беше понајважнији *Хонорије*в тотор, *Вандал Стиликон*. Он умејаше силом и лукавством да држи у стези варварске народе; али у том послу не нађе потпоре ни једном ни на другом двору.

Визи-Готи нападају на Италију (410). — Ускоро по смрти Теодосијевој Визи-Готи се поново побунеше под вођем *Алариком* и и нападоше на Италију. *Хонорије* напусти Милан и побеже у *Равену*, коју изабра за престоницу. После тога није много прошло, а великани оптужише *Хонорије* Стиликона да тежи за царском круном, те би погубљен, ма да је големе услуге учинио царевини. Кад Римљани отпочеше гонити најамне чете, што служаху у њиховој војсци, неки од тих најамника одбегосе к' Аларику, позивајући га да их освети. Аларик крену своју војску и без икаква отпора заузео и опљачка Рим. После обогачен пленом пође на југ. Хтеде да пређе преко мора у Африку, али га уграби смрт у Италији. Визи-Готи сахранише својег поглавцу у једном потоку, пошто воду одведоше; и бојећи се да то не пронађу Римљани, поубијаше робове који су на томе радили.

Визи-Готи се настанују у јужној Галији (412). — *Атаулф*, брат Алариков, ступи у преговоре са *Хоноријем* (чијом се сестром бејаше оженно по освојењу Рима). *Хонорије* му допусти те заузео јужну Галију у којој основа *готску краљевину*, која је трајала три столећа. Нова држава пружала се с почетка од Доаре до Пиренеја са престоницом у *Тулузи*. Доцијне *Клодовик* и његови наследници примораше Готе да се повуку преко Пиренеја, у Шпанију, у којој имађаху нову престоницу у *Толеду*. Готи најпре беху *Аријеве* јереси¹⁾, доцијне се вратише у право Хришћанство и од то доба беху борци за Христову науку. Примивши језик и установе римске, они се најзад пороманише.

Кад се Визи-Готи настањиваху у Галији, *Бургунди*, *Свеви* и *Вандали* пређоше Рајну.

¹⁾ т. ј. исповедаху веру по науци Александријског свештеника *Арија* који порицаше божанство Христу; за то је његова наука и проклета на сабору *Никејском* (325)

Бургунди се задржаше неко време на средњој Рајни. Свеви и Вандали, пошто опустошише Галију, настанише се у Шпанији; а *Алемани* продреше у Хелветију и *Франци* заузеше северо-источну Галију, на левој обали Рајне. Тада римска војска напусти Британију. Западној царевини остана само земље у средњој Галији, Африка и Италија.

в) *Сеоба Вандала* (429). — Западној царевини претила је опасност с поља, а у земљи беху стари нереди, међусобна мрзост и трвеће међу великашима. *Ајецције*, управник Галије, мрзећи на *Бонифација* под којим беше Африка, оптужи га цару, и Бонифације паде у немилост. То је толико наљутило Бонифација, да је се побунио и позвао Вандале. Вођени својим краљем *Гензериком* пређоше Вандали у Африку, пленећи и пустошећи; а затим изабраше *Картагenu* себи за престоницу. Они су заузели и острва у Средиземном мору и својим пљачкашким лађама узнемираваху и јевропско и африканско приморје. Западна царевина притешњена са сува, беше сада изложена нападајима и са мора.

II

Сеоба Хуна.

г) *Хуни и Атила* (434—453). — Око половине V века *Атила*, заповедник *Хуна*, уједини хунска племена и постаде страх јевропском свету. Он се сам називаше „*бичем Божијим*“, и говораше: „*да трава не расте, куда његов коњ прође*.“ Он је раширио своју владавину од Каспског језера до Рајне, над многим словенским и ђерманским племенима и престоницу подигао у сред угарске равни. Тада један део варвара беше у римској царевини, а други хтеде силом да продре у њене области. Према томе први осетитише потребу да је бране, други да је нападају.

Атила у Галији (451). — Атила прво опустоши пределе источне царевине и потражи данак од императора; али овај одговори: да има злата само за пријатеље, а мач за непријатеље. То поплаши Атилу, те се крену на запад. Он пређе Рајну, опустоши северну Галију и становнике немилосрдно убијаше и плачкаше. Војска римска и свих ђерманских племена што беху у северној Галији повлачила је се к Лоари. Атила на-

пусти Париз (о коме се прича да га је спасла св. *Геновеза*) и пође на *Орлеан*. У Орлеану владици испаде за руком да позове грађане на отпор, док не стигне римска и савезничка војска (од Франака, Визи-Гота Бургунда). Хуни већ продираху у варош, кад се чу да је стигао *Ајецције*. Нападнути са обе стране, Хуни морадоше напустити Орлеан и повући се. Ајецције их је гонио узастопце. Атила се настави на *каталонској* равни. Ту је он наместно своја кола у кружној линији и спремио се да се пусти у одлучну борбу. Поглавица хунски беше јако озлојеђен. Војска му беше десеткована глађу, болешћу и непрестаним нападајима сељака. Његови врачари прорицаху неизбежну пропаст. Битку је отпочео доцне под ноћ, да би ноћ прекинула борбу. Судар беше страшан. То беше мешавина варварских народа. Прича се да је 300.000 које мртвих које рањених покрило бојно поље. У почетку није се знало на чијој је страни победа. Ајецције мишљаше у један мах да су Визи-Готи пропали и беше спреман да се са својима пусти у борбу. Повлачење Атилино изгледало је као да су Хуни претрпели пораз; но како у хунском стану беше цеде ноћи врева и одјекиваше оружје и бојне трубе, Ајецције се бојаше ненадног напада. Међу тим Атила беше у одбранбеном положају иза бедема од својих кола, спреман да их запади и да скочи у ватру, ако би непријатељ заузео његов стан. Али победна војска осећала је големе губитке и због тога не могаше ни помишљати на нове нападаје. Ајецције је мислио да не би паметно било доводити противника до очајања. Он допусти Хунима да пређу Рајну и праћаше их у извесном остојању, да не би пљачкали.

Атила у Италији. Међу тим Атила доказиваше да није побеђен. Одмах друге године нападе на северну Италију и поруши многе вароши, а међу осталима Аквилеју и Милан. Тада су грађани Венеције одбегли на острва и ту основали варош *Венецију* (Млетке). Атила се спремаше да пође на Рим, али га заустави својим молбама папа *Лав*, који беше пред њега изашао. Обогаћен пљачком, Атила је напустио Италију. У скоро по повратку у престоницу умре (453), а с њим пропаде и сила хунска.

Прошаст западне царевине. — Ајеције, као и Стиликон, беше жртва мрзости и сплетача римских великаша. Облагали су га цару *Валентинијану III*, да је његовом кривцом измакао из Галије и Италије Атила, те би погубљен. После тога погибе и цар од руке сенатора, *Петронија Максима* који се прогласи императором. Али удовица преминулог цара, коју присиљаваше нови владалац да му буде жена, позва у помоћ *Гензерика* вандалског краља из Африке, те овај опљачка Рим. После тога није много прошло, а *Одоакар*, један од поглавица немачких чета, које беху савезнице римске, не добивши за своје најамнике (Керуле, Руге и др.) тражено земљиште, сврже с престола цара *Ромула Августула* (коме беше тек 6 год.) и прогласи се *Краљем Италије 476*.

д) *Франачке сеобе.* — Око половине V века беху у Галији *Гало-Римљани* и *Бермани*, Гало-Римљани беху између Соне и Сене (по народности староседеоци Гали и њихови господари — Римљани); а Бермани као: *Визи-Готи* између Лоаре и Пиренеја; *Бургунди* у низинама Роне; *Алемани* између Рајне и Маса; и *Франци* на доњој Рајни и Шелди, чинећи савез много племена. Свако франачко племе имало је свога поглавицу или краља, кога постављаху за краља још дететом и дижући га на штит, ношаху га радосно вичући. Краљ се распознавао од осталог франачког народа по својој дугој коси, која му падаше на плећа. Други Франци издизали су косу у перчии. Беху наоружани сикиром, која беше оштра с обе стране; имали су дуго кошље са кукама и бораху се нешице. Они беху прешли преко Рајне и ширили се између ове, реке Соне и мора. Тада се дељаху на *Салске Франке*, т. ј. оне око реке Шелде; и *Ришмарске Франке* око Рајне и града Келна.

Клодовик осваја Галију (486.—511.) — Поглавица Салских Франака *Клодовик* са неколико хиљада својих људи заузео овај део Галије у коме становаху Гало-Римљани. Посао му тецијаше повољно, јер грађани освојених земаља, као хришћани православни, радије хтедохе да се покоре његовој власти но да признају сатрешинство Визи-Гота или Бургунда, које су мрзили што беху Аријевци. Владике Галоримске хтедохе, да покрене

Франке. Њиховим утицајем ожени се Клодовик хришћанком *Клотилдом*, ћерком бургундског краља, којег беше убио рођени му брат *Гондбод*. Како су Алемани спорили Клодовику освајање у Галији, приметну се борба између њих и Франака. У најодсуднијем тренутку Клодовик позва Бога Клотилдиног да му помогне потући непријатеља, обећавајући да ће се као победилац покрити. Алемани беху потучени и Клодовика крсти свети *Рем*, архиепископ римски, који том приликом рече ове важне речи: „Сагниј главу горди краљу, поштуј оно, што си палио; а пали оно, што си поштовао!“

Ускоро после тога Клодовик пође против Бургунда, да освети смрт оца своје жене Клотилде. Он их је покорио и приморао, да признају старешинство Франачко. За тим нападне на Визи-Готе што беху Аријеве јереси. Потукао их је и прешао кроз сзу јужну Галију. Ко зна шта би било са Визи-Готима, да им не помогне Теодорик, краљ Остроготски, те принудише Клодовика, да се повлачи на север са богатим пленом. — Умр'о је ускоро после тога, (511) оставивши аманет својој деци — да наставе освајање Галије.

е) *Сеоба Острогота.* — Кад умре Атила, *Остро-Готи* се ослободиле владавине хунске и настанише у Панонији (Угарској). Њихов краљ Теодорик по дозволи византијског цара пође у Италију, оне је Одоакру и изабра *Равену* за своју престоницу. Још као младић беше послан у таоштво на византијски двор, где имађаше прилике, да се упозна са образованошћу римском. Пошто постаде краљ у Италији, поново поврати установе римске (сенат, законе, . . .) и обнови зграде и споменике. Али, поред свега тога, немогаше приволети себи и своме народу старе грађане Рима. Остро-Готи беху Аријеве јереси, и ма да је Теодорик трпео и пазио католике, они више вољаху византијског цара, који с њима бејаше једне вере, но готскога краља. Кад је цар византијски отпочео гонити Аријевце у својој држави, и Теодорик поче притешњавати католике. Неки од њих (а међу њима и философ *Бојетије*) беху оптужени да буну стварају, и због тога их погубише. Прича се, да је Теодорик, памећу помео, кад је дознао: да су невини кажњени. Ускоро је после тога умр'о (529. год.).

Прошаст остготске краљевине. — После смрти Теодорикове византијски цар Јустинијан полагао је своје право на Италију. У тој цели он посла искусног војсковођу Велизарија, који пре тога бејаше покорио вандалску државу и њиховог краља Гелимира одвео у Цариград. Између Гота и Византијана трајала је борба у Италији скоро 20 год. и најзад Готи морадоше подлећи, јер беху окружени са свих страна непријатељима. Велизарије се два пут борио у Италији, али је тај посао довршио тек војсковођа Нарзес.

ђ) *Сеоба Лонгобарда.* — Италија не остаде дуго под влашћу византијском. Албојин, краљ ломбардски, освојио је већину тога полуострова. Само приморје оста у византијским рукама, јер нови народи не беху вични опсађивати приморске градове. Италија у VI столећу беше подељена на Лонгобарде, који у Павији имајаху престоницу, и на Грке, који у Равени оставише управника, који се називаше *егзарх*, па отуда и област његова стече назив *егзархат равенски*. Приморски градови на полуострову, далеко од Цариграда и Равене, изложени непрестаним нападима, не могаху наћи довољне потпоре у цариградске владе, и с тога беху приморани, да се сами бране. Они су само по имену признавали старешинство византијско. Тако постадоше прве *талијанске републике* (Млени, Неапољ, Амалфи).

Ширењу Лонгобарда на полуострову у неколико сметаше њихова, Аријева јерес. Тога нестајаше све више, од како нами св. Гргуру испаде за руком, да их обрати у католиштво (600. год.).

Кад у византијској царевини наста борба између *иконобораца* и *иконопротивника*, италијанске вароши хтедоху се отргнути испод грчке власти, а Лонгобарди тада освојише *егзархат равенски*. Али Лонгобарди жељаху још да постану господари града Рима и приморских градова, који осташе без окриља византијског. Војећи се тога — приморске вароши поново признаше старешинство грчко и пођоше против Лонгобарда, који изгубише *егзархат равенски* и *егзарх* се поново врати. Тако стање беше у Италији у почетку VIII века.

III

Сеоба Словена.

По паду хунске царевине — и словенска племена почеше прелазити старе своје границе. Још док Хуни беху у снази, Словени пођоше даље на Исток обалама Црнога мора; али их одатле устукнуше Маџари и Бугари. Много слободније кретаху се словенска племена к Дунаву. Та сеоба поче у другој половини III века и трајаше кроз неколико векова. На крају V и у почетку VI века Словени беху господари леве дунавске обале.

Кад ђерманска племена почеше напуштати своје земље, заузимајући области римскога царства на југу и западу (у Италији, Галији и Шпанији), Словени раширише своје међе даље на запад. У V веку они се простираху до реке Сале, доње и горње Лабе, Балтичког приморја, Влтаве и Мораве. Нека се племена не зауставише ни у тим границама. Велети су отишли у Батавију (Низоземску) и Инглеску.

Подунавски Словени непрекидно прелазяху Дунав и заузимаху у источној царевини једну провинцију за другом. Једна и друга Мезија, Тракија, Македонија, Тесалија, Епир, па и сами Пелопонез прекрилише словенска племена. Нека од њих пређоше и преко Архипелага у Малу Азију. На балканском полуострову беше тако много словенскога света, да се Македонија северна називала *Словинијом*; свуда се чуо говор словенски; многи цареви византијски беху Словени (као и Јустинијан . . .), и многе знатне војсковође византијске словенског порекла (од којих можемо поменути Велизарија).

Ове балканске Словене узнемирише (678 год.) Урало-чудски *Бугари*, који покорише неколико племена у доњој Мезији, основаше државу с обе стране балканских гора; али брзо несташе у маси словенског света, оставивши му само своје име.

Петиснута навалом Авара, многа словенска племена, што још стаповяху у Подунављу, кренуше се за Лонгобардима, који беху отишли у Италију (568 год.), у Посавину, Подравину, чак до Јадранскога мора и Алпјских гора (у Аустрију, Штајерску, Коруску, Крањску, Фурландску и Истрију).

(Наставиће се).

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

WWW.UNILIB.RS

Закон о обавезној основној настави у разним земљама у Европи.

(Свршетак)

У Португалској

По закону од 29. (17.) Новембра 1844. године родитељи, којима деца не буду знала ни читати ни писати, кад достигну петнаесту годину губе сва политичка права своја, а тако исто лишавана се истих права и сваки онај који сам не зна да чита ни да пише. Лица која не знају да читају и пишу најпре се рекрутују у војску.

У Нидерландској

Законом од 18. (6.) Јула 1878. године наређено је да пре 1. Фебруара (п. н.) сваке године старешине основних школа јавних и приватних подносе кметовима општинским и управитељима варошким спискове имена деце која су у узрасту од шесте до дванаесте године и која су ишла у школу до 1. Јануара исте године. У том списку назначено је и име и презиме сваког детета, године узраста његова и где станује. Такве исте спискове дужни су у исто време поднети и они наставници који по приватним кућама уче децу ономе што је за основну наставу прописано.

Управитељи вароши и кметови саставе списак имена све деце у узрасту од шесте до дванаесте године, која су се 1. Јануара затекла у општини.

До 1. Марта дужни су да израде списак имена све оне деце која се не налазе забележена у списковима о којима је мало више реч и за коју се не зна да станују у општини.

Ови се спискови посе у секретаријат, где се контролишу. Родитељи или татори оне деце чија имена стоје у тим списковима не добијају никакве помоћи од општине, изузимајући лекове у болести, мањ ако докажу да су њихова деца погрешно записана у дотични списак или да они нису узрок што им деца нису у школи.

Општинска власт може да предузима све што за добро пађе, како би деца марљивије ишла у школу; с тога се одређују награде и јавна почасна одликовања. Да би се могло

констатовати ко ће добити коју награду или које одликовање, месне власти завеле су по школама јавним и приватним нарочите књиге у које се бележи тачно како које дете иде у школу.

Влада нидерландска није предложила никаквих каштига, којима би се утврдила обавеза основне наставе. У сироводном њеном писму, кад је закон изнет скупштини, вели се ово:

„Скоро свуда је уведена обавезна основна настава, краљевина Италија баш је сад уводи. Зашто да се за овим примером не пође и у краљевини нидерландској? Држава има, без разговора, права да казни сваког родитеља, који занемарује своје родитељске дужности и који том својом немарношћу шкоди не само своме детету него и друштву, коме је много до тога стало да су му сви чланови образовани као што ваља. Влада не би ни мало оклевала да пође истим путем за осталим народима, кад би оков који би обавезна настава ударила на личну слободу био једини разлог који би се имао да наведе противу њеног увођења.

Али држава мора да дозволи родитељима неограничену слободу у избору школе која им је по вољи, а све донде докле постоји тако јака опозиција противу јавних школа као што је у нас, треба се уздржавати од јаких мера у томе погледу. Од 1857. године јавно се мњење, истина, мало на боље окренуло, али у истини зна се како се силно побијао неутрални карактер школи и како се огорчено распаљују родитељи противу ње, па зато још се не може рећи да су отклонене све тешкоће, које су до сада све једнако држане за чисто несавладљиве.

Аустријски министар просвете и црквених послова издао је 21. Децембра ове год. ову наредбу која се односи на средње школе у Бечу и Доњој Аустрији:

1. Где год број недељних часова предавања у I разреду, рачунајући ту само обавезне предмете, не износи више од 24, у том ће разреду предавања отпочињати, у времену од 3. Октобра па до 19. Марта сваке године, од сад у 9. часова пре подне, место у 8. час., као што је до сад било. У другим разредима држаће се часови као и до сада.

2. За држање пријамних испита, зарад ступања у I разред, одређују се два рока. Први ће рок бити на измаку школске године, т. ј. 3. и 4., а по потреби и 5. Јула; други је рок у почетку школске године, т. ј. 4. и 5., а по потреби и 6. Септембра.

Понављање пријамног испита, било у истоме или другом заводу, не дозвољава се.

3. За примање ђака у старије разреде, као и за испитивање оних који испит имају да понове, одређује се време од 4. до 6. Септембра. Призивање св. Духа држи се 5. или 6. Септембра. Редовна предавања отпочињу 7. Септембра.

4. Усмени испити зрелости држе се последњих осам дана сваке школске године. На дан пре тога предавања се завршују и издају се семељна сведочанства.

5. Усмени испити кандидата за испит зрелости држе се сваки дан од 8 до 12 сати пре подне и од 3 до 7 сати после подне, и то тако да се свако пре и после подне потпуно испита по једна група кандидата и да им се резултат испита одмах, чим испитна комисија донесе своју одлуку, у подне и у вече саопшти. —

Оваку је наредбу отпустио министар и по другим покрајинама, с напоменом да се гледа да се свуда где год прилике месне то дозвољавају, овако поступа и у другим земљама аустријске царевине.

Непотпуне ниже основне школе. — У свесци XIX „Просветног Гласника“ од ове године у „Белешкама о просвети и школама“ саопштено је у којим основним школама у прошастој школској години није било познато да ли има или нема оправдања зашто нису имале четвртог разреда. Даљом истрагом нашло је се да:

1. У школи *Дединобарској* у вишком округу пр. школске године није било четвртог разреда с тога, што за четврти разред није било ђака, јер је у тој школи школске године 1883—84 постојао само I и II разред.

2. У *Варни* округа шабачког није у основној школи било четвртог разреда, јер школске године 1883—84 у тој школи није се радило до краја школске године, нити је држан годишњи испит, нити су ученици III разреда преведени у IV разред.

3. У *Чукојевачкој* основној школи у округу београдском није прошасте школске године било четвртог разреда с тога што није било ђака за IV разред, јер је школа раније била затворена, па је у тој години било ђака само за I, II и III разред.

4. У школи *Негришорској* у чачанском округу није прошле школске године било четвртог разреда зато што је школске 1883—84 године школски надзорник у тој школи оставио све ученике да понове исти разред, те IV разред није ни могао постојати.

5. У школи *Прилишачкој* у чачанском округу прошле школске године није било четвртог разреда зато што није било ђака за IV разред, јер године 1883—84 постојали су само I и II разред, а прошле школске године I, II и III разред.

6. У школи *Изворичкој* у округу пожаревачком прошле школске године није било четвртог разреда зато што није било ђака за IV разред, јер 1883—84 била су само два а 1884—85 била су три разреда.

7. У школи *Голобочкој* у округу смедеревском прошле школске године није било четвртог разреда зато што није било ђака за IV разред, јер су сви ученици из прет-прошле године остављени да понове разред.

У школи *Допо-Матејевачкој* у округу вишком прошле школске године није било четвртог разреда зато што су у школској 1883—84 постојали само I и II разред, те за IV разред није ни могло бити ђака.

9. У женској школи *Текијској* у округу крајинском није прошле школске године било ученица за IV разред, јер су постојали само I и II разред.

10. У школи *Дубочкој* у округу пожаревачком није прошле школске године било четвртог разреда зато што за IV разред није било ученика, јер су школске 1883—84 постојали у тој школи само I и II разред.

11. У школи *Венчанској* у округу београдском није било четвртог разреда у прошлој школској години зато што у школској 1883—84 години нису у тој школи ђаци превођени у старије разреде, те за IV разред није било ђака.

12. У школи *Великоселској* у округу београдском није прошле школске године отворен четврти разред зато што у школској 1883—84 години нису ученици III разреда преведени у IV разред, јер та школа није за сву ту годину радила.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

УПУТСТВО ЗА ГИМНАСТИЧКА ВЕЏБАЊА

СА СЛИКАМА

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ДЕО ПРВИ ТЕЛЕСНА ВЕЏБАЊА.

Ова вежбања имају поступно да снаже и развијају све делове тела.

Пре вежбања треба да се ђаци један од другог размакну на 2 корака, те да једни другима не сметају у разним радњама.

Размицање може бити на десну или на леву страну или из средине.

Кад су ђаци постројени у једну врсту и стоје мирно, раде даље по команди :

„Два корака у лево (у десно) (лево и десно) размакни се, почињи.“

Ако је командовано размицање по једном крилу на пр. у лево, онда деснокрилни стоји у месту, а остали се размичу по назначеном правцу хитрим корацима, назећи при том на крило које у месту стоји, те да се у правцу размицања прописно растојање добије.

Ако ли је командовано размицање по средини, дакле и у лево и у десно, онда најпре мора бити означен средњи ђак по ком ће се размицати остали, и он стоји у месту, а сви други размичу се од њега на обе стране истим начином као и при крилном размицању.

Да ли ће се ђаци у једну или у више врста постројити, зависи од броја ђака

пој командом једнога наставника; даље, зависи и од ширине места на ком се вежбање ради, а и од згодне прегледности која је потребна наставнику.

Кад су ђаци постројени у две или више врста, онда се најпре врсте размакну на два корака одстојања, а за тим се по команди напред означеној ради размицање у страну у свима врстама једновремено, при чему у свакој врсти остаје на месту назначени ђак по ком се остали размичу.

Примицање размакнутих ђака бива по команди :

„У десно (у лево), (десно и лево) примицај се, почињи.“

Означени ђак стоји на месту, а остали се примичу к њему истим начином, као што су се и размицали и образују врсту.

Кад су две или више врста једна иза друге, примицање бива исто онако, као и размицање у свима врстама у једно исто време.

Пре вежбања, као и после сваког одмора, ђаци морају заузети потребан основни став за све вежбање.

Тога ради наставник командје најпре :

„Мирно.“

за тим:

„подбочи се.“

По команди „мирно“ ђак заузима прописни став, а по команди „подбочи се,“ савија обе руке хитро у лакту и наклања дланове на кукове тако, да палац дође натраг, а остали прсти да буду састављени напред. Лактови се природно затуре натраг да прси слободно напред испадну.

Ради одмора наставник командује ђацима најпре : „мирно.“

По тој команди ђак хитро спусти руке низ бутине и заузима прописни став. А за тим се командује опет : „вољно.“

После ове команде ђаци стоје слободно.

Све радње телесног вежбања, које су даље изложене, означене су само са припремним командама, јер је извршна команда за све радње : „почињи.“

И тако пошто наставник команду изговори, ђаци почну вршити означену радњу.

Најпре наставник треба да покаже сам ђацима сваку радњу како је ваља радити.

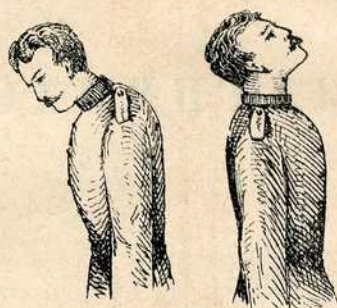
Осим тога наставнику је дозвољено, да може у почетку бројањем одредити и брзину радње.

Радња се обуставља такође по команди : „доста.“

По тој команди ђак престаје радити оно што је радио и заузима став : „подбочи се.“

Радње су :

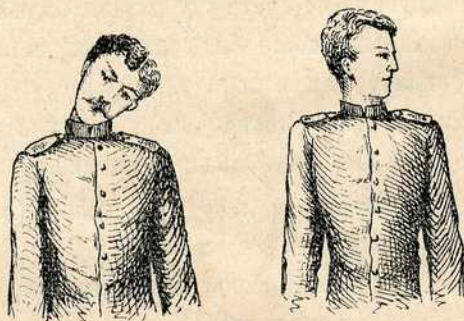
1. Махање главом напред и натраг.
(или десно и лево).

1.

Ђак маше главом лагано означеном страном, пазећи, колико више може, да при том труп и рамена не помери.

2. Извијање врата на десно и на лево.

2.

Ђак извија врат лагано, најпре на десно па онда и на лево колико више може, старајући се при том да главу не савије ни на коју страну и да труп и рамена никако не миче.

3. Избацивање руку у страну.

Ђак дигне руке од кукова, намести их баш према средини груди, склопи их у песнице, покте окрене телу, а лактове прислони уз њега. По означеној извршној команди избаци их хитро у страну тако, да песнице стоје на висини према раменима и да су напред окренуте.

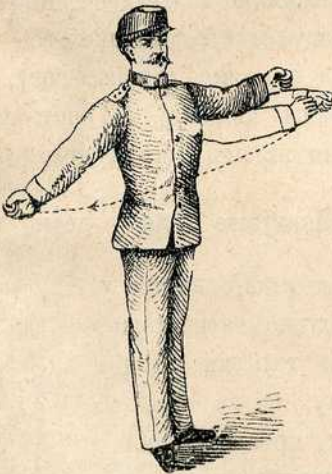

3.

Па кад у том положају мало постоји, савије руке у првашњи положај на грудима.

4. Избацивање руку напред и ширење у страну.

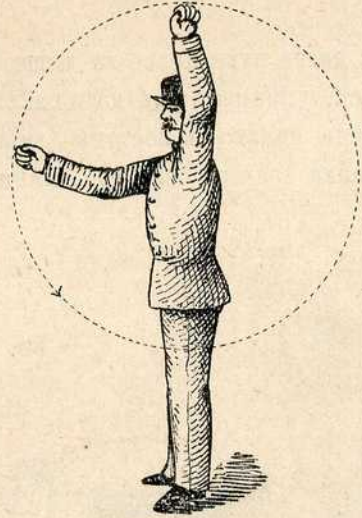
4.

Ђак избаци најпре руке право напред, да пешнице дођу на висину према рамену и да су једна другој окренуте, па их затим рашири хитро у страну колико више може, пазећи наравно да их у лакту не савије, а пешнице да остану на истој висини спрема рамена; за тим опет полако руке саставља напред.

5. Избацивање руку у страну и кружно кретање.

Ђак избаци руке у страну у познати положај, па опруженим рукама у лакту, описује круг, крећући обе у једно исто време најпре напред, па онда на више и натраг тако, да кретање буде најбрже и најјаче, кад руке дођу остраг. После тога може мало прекинути кретање. При овом кретању ђак, описујући рукама круг, једновремено диже пете, а кад један круг опише, опет се спусти на њих.

6. Махање десном (левом) руком у кругу напред.

5.

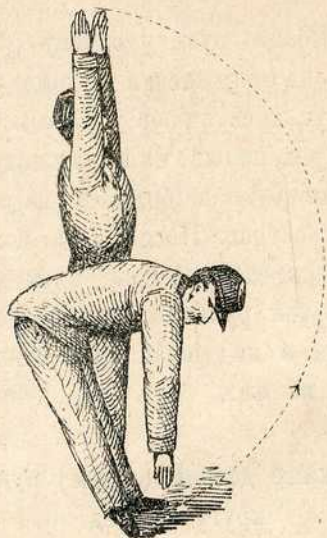
Ђак пружи означену руку право напред, али пешницу стисне; за тим подиже руку најпре право на више, па онда натраг тако да опруженом руком описује круг око самог себе. Ово кретање испрва се ради полако, а после се поступно убрза.

7. Махање левом (десном) руком у кругу напред.

Ђак пружи означену руку нешто мало натраг и, дижући је на више, описује њоome круг.

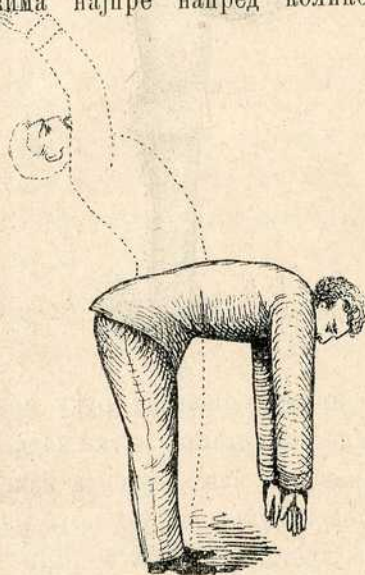

8. Савијање тела напред и натраг.

6.

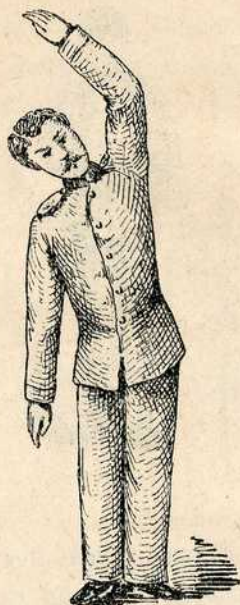
Ђак дигне руке право на више, руке су растављене у ширини рамена и напред окренуте; онда полако и поступно савија тело у куковима најпре напред колико више

7.

може, пазећи при том да глава између руку стоји, а ноге да се у коленима не савију. Из овог положаја враћа се полако опет у првашњи положај продужујући уједно савијање натраг, опет лагано и колико више може.

9. Савијање тела на десно и на лево.

8.

Ђак подигне руке на више, и почне полако савијати се на десно. При овом савијању десну руку спусти доле, а леву савије у неколико над главом. Кад се на десну страну савије, колико год може, не реметећи ни мало држање ногу, врати се у првашњи положај, и опет почне савијати тело на лево као и пре.

10. Извијање тела у десно и лево.

Ђак се извије најпре у десно колико више може, немичући тело ни на коју страну, па за тим се врати у првашњи положај и исту радњу врши тако исто као и на лево.

9.

11. Дивање ногу напред.

Ђак диже полако опружену леву ногу право на више колико може, старајући се да стопало дође на висину равну куку; за тим је

полако спусти на место. Исто то ради и десном ногом. Нога, која стоји на месту,

10.

не сме се савити у колелу, нити се горњи део тела сме савити.

12. Дизање ногу натраг (у страну).

Ђак диже најпре леву па онда десну ногу на означену страну истим начином као и напред.

13. Избацивање ногу напред (натраг, у страну).

11.

Ова се радња ради исто онако, као што је прописано и за дизање ногу с том разликом,

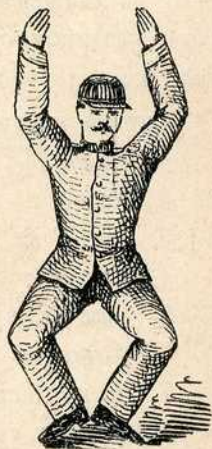
12.

што се нога не диже лагано, већ се хитро баца у одређену страну.

14. Чучање.

Ђак диже руке право на више, савије полако колелу ширећи их у страну; пете подиже, и тако се полако спушта на ниже што више може, пазећи да горњи део тела једнако право стоји. Кад у том положају мало постоји, диже се опет на више.

После чучања треба командовати: „дижеи пете.“

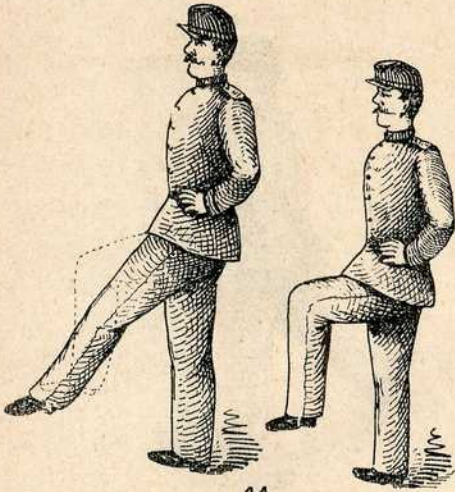
13.

15. Гимнастички корак.

Ђак преноси тежину тела на десну ногу, а леву ногу диже хитро на више, али тако да горња половина ноге буде хоризонтална а доња управна према земљи, ножни прсти морају бити окренути у страну и

мало к земљи спуштени. Из овог положаја
 ђак ^шхитро и снажно опружи леву ногу

14.

напред у дужину обичног корака, стаје
 њом на земљу, и целу тежину тела пре-
 несе на леву ногу, а десну диже и ради
 исту радњу као и левом ногом.

Такат овог корака не треба да је брз,
 већ такав да ђак може сваку радњу пра-
 вилно изградити.

ДЕО ДРУГИ

ГИМНАСТИЧКА ВЕЏБАЊА НА СПРАВАМА.

Све гимнастичке справе служе као сред-
 ство за снажење и развијање тела, а поред
 тога развијају окретност и гинкост целог
 тела која је неопходно потребна.

Справе гимнастичке јесу:

1. Вратило;
2. Разбој;
3. Грета за балансовање;
4. Гривне;
5. Ужа за пузање;
6. Мотке за пузање;
7. Разне лествице.

Где немају све гимнастичке справе или
 се не могу све набавити, онда пре свију
 ваља начинити разбој и вратило.

1. ВЕЏБАЊА НА ВРАТИЛУ.

1. Велики висак.

Вратило се намести толико високо, да
 га ђак у скоку лако рукама може до-
 хватити.

Висци су тројаки:

- а, горњи;
- б, доњи, и
- в, унакрени.

У горњем и до-
 њем виску шаке
 стоје упоредо са
 вратилом, а ра-
 стављене су према
 ширини груди. У

15.

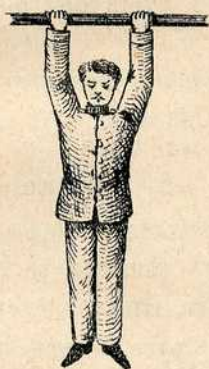
унакрсном рамена се крсте с вратилом, шаке
 стоје једна до друге.

16.

У сва три виска стоје са свим опру-
жене руке, горњи труп и ноге, а пете
су састављене; ножни прсти су раста-

17.

вљени од прилике 16 сантм. и природно земљи
оборени.

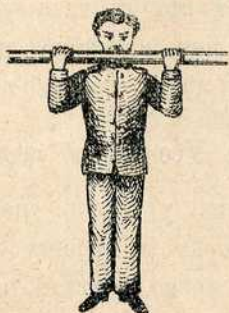
18.

У овом положају треба мало постојати,
па онда скочити доле. При скакању дочекати
се на предњи део стопала савијајући ноге
у коленима.

2. Мали висак.

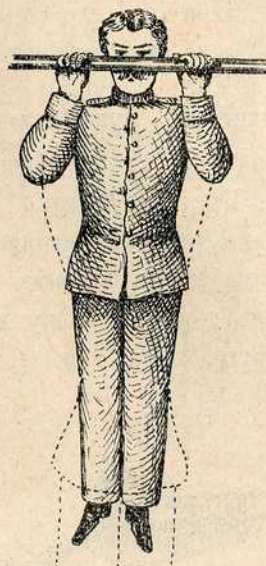
Вратило је на висини као и код великог
виска.

И ови су висци тројаки:
а, горњи;

19.

б, доњи, и
в, унакрени.

20.

Ђак поскочи, ухвати се рукама за вра-
тило као и при великом виску, а рамена
дигне у висину вратила. Угао у лакту да
буде што је могуће мањи, а брада да стоји
са свим уз вратило. У осталом положај је
тела као и код великог виска.

21.

Пошто ђак постоји неко време у ма-
лом виску, спусти се у велики висак и
скочи на земљу.

3. Дизање и спуштање на рукама у висцима.

Вратило стоји високо као код висака.
Према висцима рад је и овде тројак:

УНИВЕРЗИТЕТ
СКОПЈЕ
БИБЛИОТЕКА

Так најпре скочи и постави се у велики висак; за тим се лагано на рукама подиже у мали висак, па опет се полако спусти у велики висак. При том тело се не сме нихати ни савијати, а не смеју се ни ноге помицати.

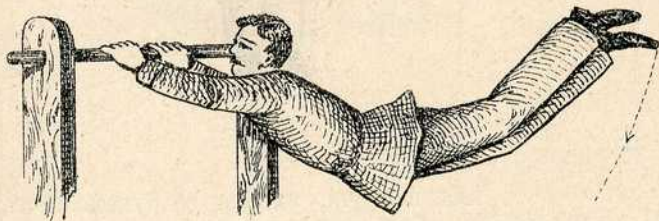
4. Кретање на рукама у висцима.

Вратило стоји као и обично што стоји код висака. Кретања бивају:

а, у свима великим висцима;

б, у свима малим висцима.

У горњем и доњем виску мете се једна рука до друге, а за тим се ова у истом

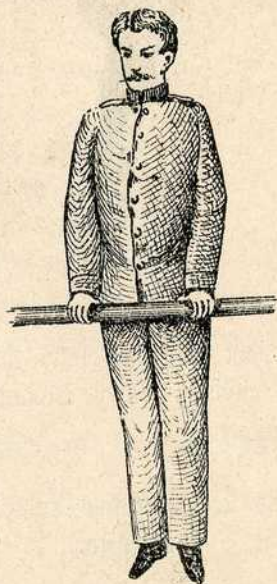

22.

6. Скок у наслону.

Вратило је у висини рамена.

Так стане пред вратило тако, да дође палац к телу окренут, а остали прсти да стоје

23.

правцу одмакне на даљину у којој је и била, и тако се радња продужи. У унакреном виску задња се рука преноси преко предње. Тело стоји при овим кретањима опружено.

При удвојеном кретању обе руке помичу се у један мах.

5. Љуљање.

Так се постави у горњи велики висак, и помоћу ногу занеха све тело у правцу напред и натраг. При том не сме ноге раздвојити једну од друге, а тело и руке морају се опружити. При јачем љуљању, и кад тело дође натраг, ваља рукама мало одскочити, те да се вратило боље ухвати.

Пошто се ђак овако два, три или више пута заљуља, скочи на земљу напред или у страну. При овом скоку дочека се лако на предњи део стопала, савијајући ноге у коленима и ширећи их у страну.

на спољној страни вратила, па онда се одбија стопалима обе ноге и поскочи тако, да све тело стоји на опруженим рукама на вратилу. Горњи труп се нешто мало нагне напред, ноге су опружене право и састављене, бутине стоје уз вратило. У том положају треба неко време постојати, за тим скочити доле.

7. Кретање рукама у наслону.

Так скочи у наслон, па за тим наименце преноси леву и десну руку на исту страну као и при кретању у висцима.

При удвојеном кретању преносе се обавде руке од један пут као при скоку.

8. Уседање и седање.

Так скочи у наслон, па онда уседне на њ, подижући једну ногу и хитро пребацијући је преко вратила, а тело окрене попречке према вратилу. Рукама се при-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

држава доносећи обе ближе телу. Из овог положаја може се ђак опет вратити у наслон обрнуто.

Ђак најпре уседне на вратило, а затим се окреће тако, да му рамена стоје на једнакој висини према вратилу; бутинама се држи на вратилу, а рукама га обухвати с обе стране окрећући палац натраг а остале прсте напред; слободну ногу хитро подиже и преноси је преко вратила седећи. Али пре него што том ногом седне, брзо диже руку која му измеђ ногу долази, и пренесе је на спољну страну те ноге.

Из овог седишта скаче напред на земљу, а одбија се рукама и седиштем од вратила.

9. Клупче.

Вратило је у висини као и код виска.

Ђак се постави у мали горњи висак, диже доњи труп, а руке опружи лагано као у великом виску. У исто време савијене ноге у коленима привлачи ближе руку тако, да се чланци равнају с вратилом. У овом положају ђак мало постоји а за тим се лагано враћа у првашњи положај.

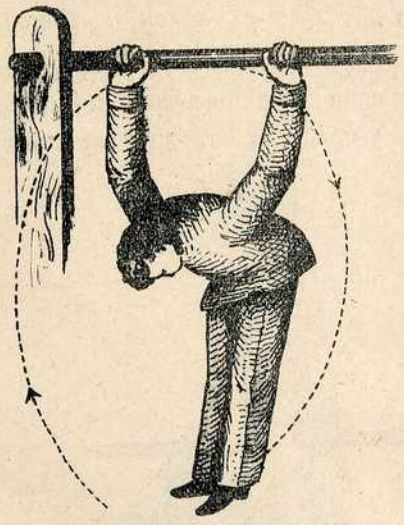

24.

Ово се може доцније радити одмах и из великог виска.

10. Провлачење.

Ђак се најпре уклучи, а за тим привлачи ноге једну за другом или обе у један мах између руку, и спусти горњи труп на ниже а ноге опружи. Кад у овом положају неко време постоји, скочи доле или

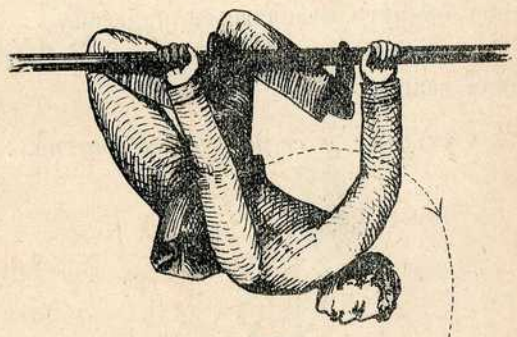

25.

се истим путем врати натраг у пређашњи положај.

11. Жаба.

Ђак прави најпре клупче, па онда се закачи ножним прстима за вратило, и све тело провлачи између руку што више може тако, да се леђа што више савију

26.

главу забаци на више. Кад се у овом положају мало задржи, враћа се истим путем натраг, или пусти ноге, опружи се и пусти на земљу.

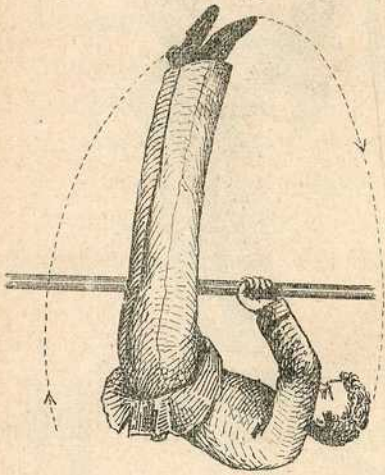
12. Претурање.

Вратило на висини као код висака. Претурање је двојако:

а) *Са земље у наслон и обрнуто.*

Бак скочи у мали горњи или у доњи висак, пак онда диже доњи труп као за клаунце, али ноге у коленима опружи; застати не сме,

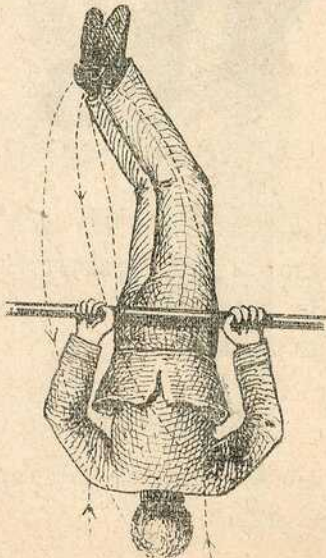

27.

већ одмах диже ноге преко вратила све више, докле све тело не пренесе на вратило, па тек онда стаје у наслон. Да би се из овог положаја претурио на земљу, обухвати рукама вратило тако, да палац дође напред, а прсти да се окрену назаг; онда се претури напред обрнуто отончашијем подизању.

Добар гимнастичар ради ове радње само ручном снагом.

б) *Са земље у седиште и обрнуто.*

28.

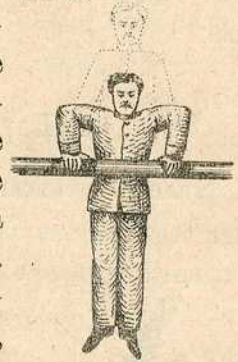
Бак скочи у мали горњи висак, диже доњи труп као при провлачењу, провуче ноге кроз руке, ал их не спусти на ниже, већ их опружи на више и диже се на рукама доле, докле цело тело не издигне на вратило у седећи положај. Из овог положаја може се истим путем и назаг претурити и на земљу спустити, докле опружене ноге ближе земљи не дођу, а тада пусти и руке и стаје на земљу.

13. *Дизање и спуштање на рукама у наслону.*

Вратило стоји високо према рамену.

а) *С лица.*

Бак скочи у наслон, за тим савије лагано руке у лактовима, те тако све тело право на ниже спушта, али тако да вратило не додирне. Кад у овоме положају мало постоји, диже се истим начином лагано у наслон и скочи на земљу.

29.

б) *С налицја.*

Бак седне на вратило, за тим се рукама наслони и све тело исправи, па онда се спушта

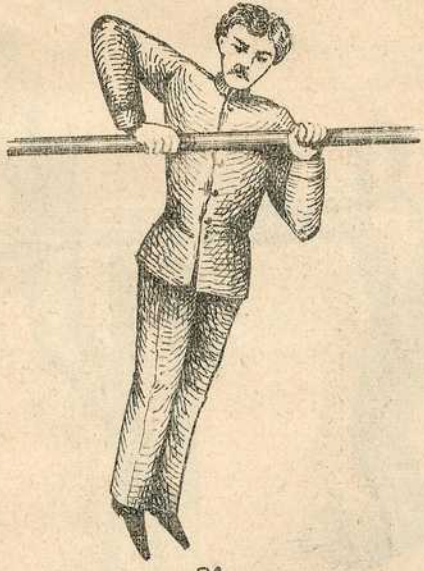

30.

и диже на рукама исто онако као и с лица

14. Спуштање из наслона у велики висак и обрнуто.

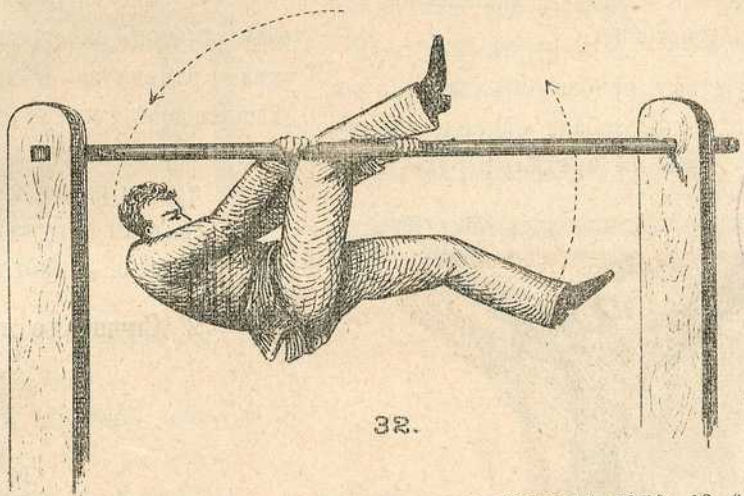
31.

Ђак скочи у наслон, па се спушта на рукама као што је казано под бројем 13. За тим обори лават најпре једне па онда друге руке као у маломе виску, и најзад се спусти у велики висак, а из овог се опет диже у мали висак. После издиже најпре једну, па онда другу руку у лакту савијену, обрнуто отоглашњој радњи, и после се подиже у наслон.

Добро извежбан ђак, може обе руке у једно исто време спуштати и дизати.

15. Обртање на згибу од колена.

Ђак седне на вратило и одмах се обрће; рамена му стоје равно са вратилом, а згиб се једне ноге ослања на вратило; међу тим другу ногу опружи право на ниже, рукама пак обухвати

32.

вратило с обе стране ноге; нога стоји горе, али се палац окрене натраг.

Кад се у тај положај постави, замахне ногом, која је опружена на ниже, та нога пође напред, а горњи део тела натраг; ђак се обрне један пут око вратила, па се задржи и застане, или се неколико пута узастопце обрне.

Овај исти обрт може се и обрнуто радити тако, да се горњи део тела напред спусти. У том случају морају руке обу-

хватити вратило тако, да се палац окрене напред.

16. Обртање на мишицама.

Ђак седне на вратило, спусти се на рукама донекле, па онда пусти вратило тако, да оно остане између деђа и мишица. После се обема рукама ухвати око појаса, тако да преи што више напред испадну, а главу подигне на више. Кад овај поло-

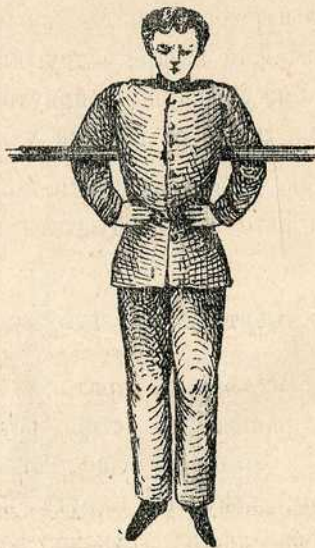
WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

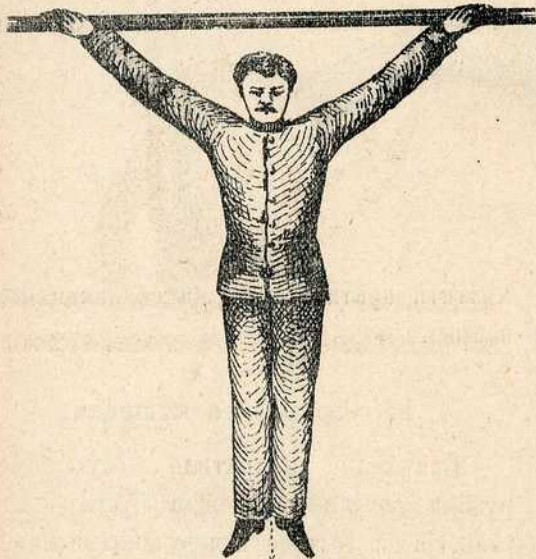
жај заузме, зануха се помоћу ногу тако, да се обрне око вратила. Ово обртање може

33.

бити напред а и на траг, ово се ради неколико пута узастопце.

При спуштању из овог положаја, ђак греба толико да се забаци напред, да готово леђима лежи на вратилу; руке тада

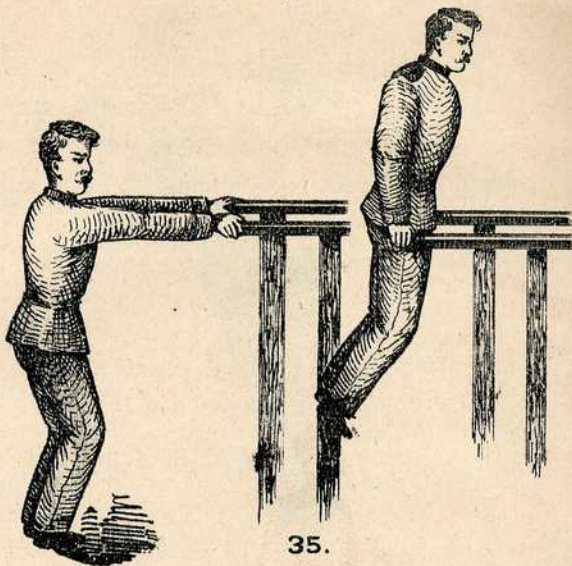

34.

шири одмах у страну што више може, а шакама обухвати вратило и спушта се на ниже.

II. ВЕЏВАЊЕ НА РАЗБОЈУ.

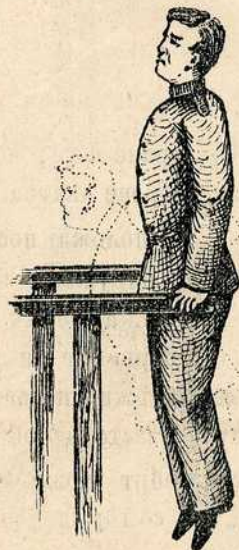
1. Скок у наслон.

35.

Ђак се намести у разбој тако, да му рамена дођу управно на стране од разбоја; он се ухвати рукама за стране разбоја озго тако, да палац дође изнутра а остали прсти споља; за тим поскочи на више, рукама се одупре на разбој и опружи их. Тело је са свим опружено, преи напред испољене, а поглед управљен право.

2. Спуштање и дизање на рукама.

36.

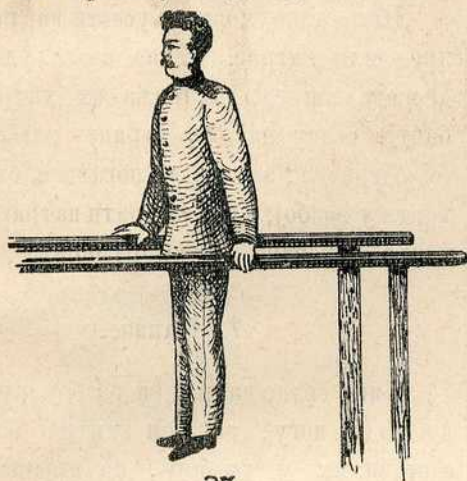

Ђак скочи у наслон, савије руке по-лако у лактовима, спусти се на ниже, а за тим се опет полако диже у први положај. При том главу не сме ни напред ни на ниже савијати, него цело тело мора право стојати.

3. Кретање рукама.

а) Опруженима.

Ђак стане у наслон, пренесе једну руку мало нешто напред, за тим другу, и тако мења руке наизменце и прелази преко разбоја. При овом кретању стоје руке опружене,

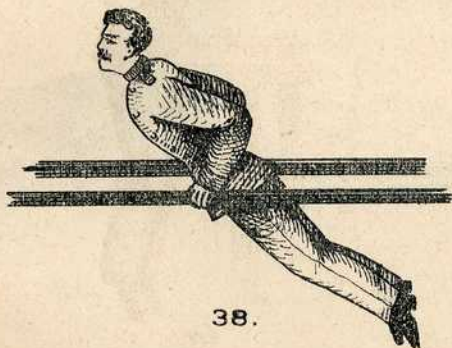

37.

цело тело стоји право; ноге су пак савијене као и у наслону.

При удвојеном кретању обе се руке на један пут преносе као у скоку. Ово кретање ради се и натраг.

б) Савијенима у лакту.

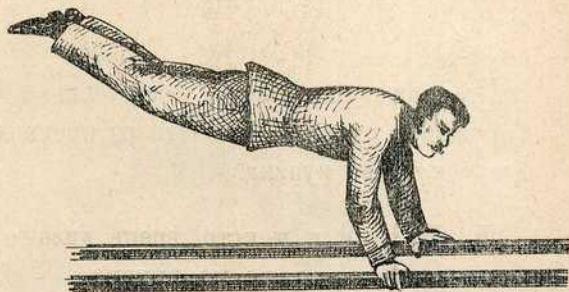
38.

Ђак стане у наслон, спусти се на рукама, и тако савијеним рукама ради она иста кретања као и са опруженима.

4. Љуљање.

а) На опруженим рукама.

Ђак се постави у наслон, и занима састављене ноге што више може напред и натраг но тако, да руке једнако опружене стоје;

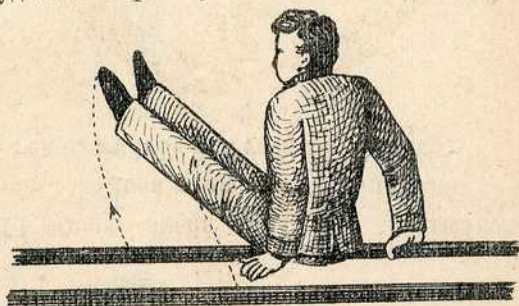

39.

тело при том задржи правилан положај. Пошто се неколико пута занима, скочи доле.

Ово скакање може бити напред, натраг и у страну.

Кад ђак хоће да скочи напред или натраг, он стане на крај разбоја тако, да скок буде изван разбоја. Кад пак хоће да скочи

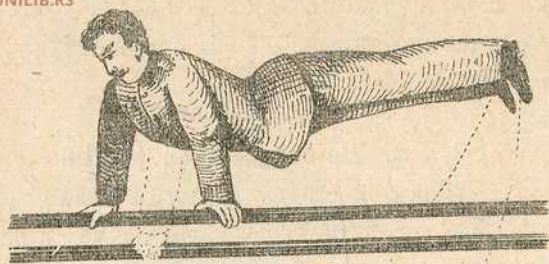

40.

у страну, онда се љуља на средини разбоја, па кад највећу висину достигне, пребацује се преко разбоја; руку која на тој страни стоји, пусти, а другом руком се прихвати за ту исту страну разбоја. И ово скакање може такође бити напред и натра; исто тако и на леву и на десну страну.

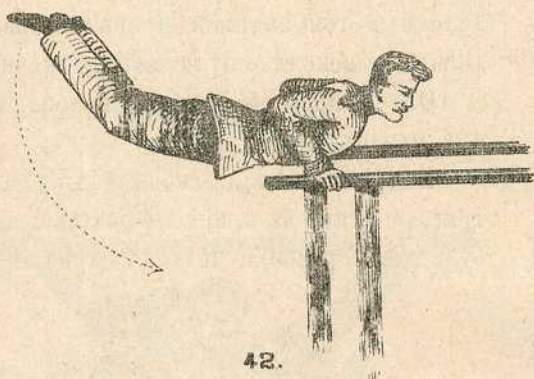
б) На савијеним рукама у лакту.

41.

Љуљање бива исто онако као и на опруженим рукама, само што се претходно ђак спусти на рукама.

5. Љуљање и у исто време дизање и спуштање на рукама.

42.

Ђак стане у наслон и заљуља се мало; кад се ноге опруже натраг и почну се на ниже спуштати, он у исто време савија руке у

лактовима и целим телом спусти се на ниже; кад се пак ногама почне опет унапред мицати, онда у исто време диже се у вис опружајући руке.

6. Седање на разбој у све стране.

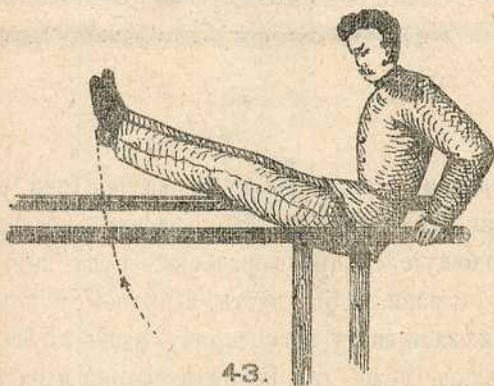
Ђак стане у наслон напред разбоја, заљуља се у неколико и пребаци обе ноге једновремено на једну страну разбоја напред, лево или десно; за тим се натраг одбије ногама, врати их опет у разбој у љуљајући положај и пребаци обрнутим правцем преко разбоја.

Исто тако може и усести на разбој напред или натраг, а кад се заљуља и ноге доспеју напред, раставља их хитро и пребације сваку на ону страну разбоја, која јој одговара; за тим се ногама одбије и поврати у разбој; и кад се врати натраг, опет их напред пребаци преко разбоја.

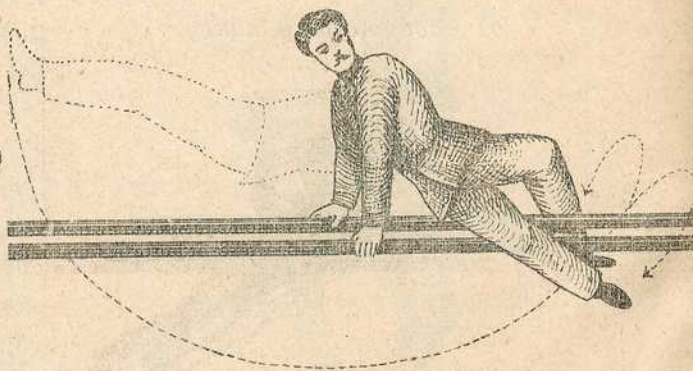
7. Маказе.

Ђак седне напред на разбој, руке држи по зади ногу; за тим хитро баци ноге састави их у разбоју, па прелази у љуљање; а кад се опет почне дизати, стане се обртати и нарочито ноге савијати тако, да сваку баци на обратну страну разбоја.

Кад ово ради, лицем је окренут противном правцу, тада премести и руке на одговарајуће стране разбоја.

43.

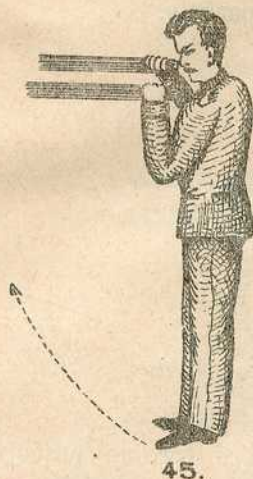

44.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

9. Претурање у разбоју.

45.

Ђак стане у разбој, рукама се ухвати оздо и с поља за разбој и опруженим рукама спушта се на ниже; за тим ради ногама напред и на више, докле их не претури преко

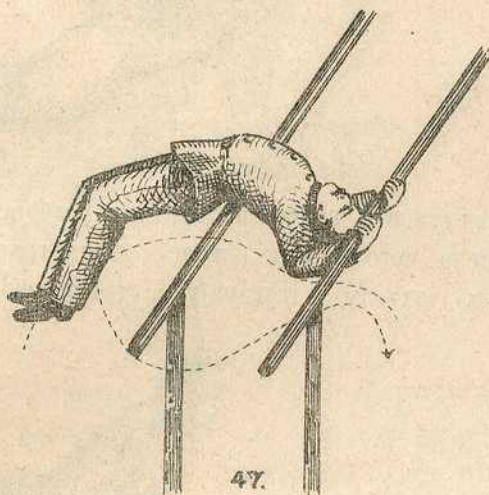
46.

главе, после их спусти ниже. Кад у том положају постоји мало, враћа се истим путем полако у првашињи положај, или се спусти на земљу.

10. Провлачење.

Ђак стане са стране разбоја, ухвати обема рукама ту страну разбоја, и, спушта

јући се на рукама, одбија се хитро ногама и пребацује их на другу страну разбоја. По том се поступно напред помиче рукама, докле главу не превуче испред прве стране разбоја, а кад то постигне, пусти руке и дохвати њима другу страну разбоја и то тако, да палац буде окренут напред а остали прсти натраг. И на рукама се спушта све на ниже

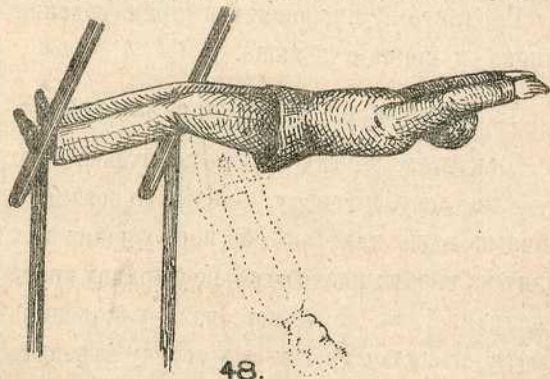

47.

дизући ноге натраг у вис, докле их не пребаци на прву страну разбоја; после опет мења положај руку и цело тело извлачи и преноси на ону страну разбоја где су ноге, па најпосле се спусти на земљу.

11. Савијање тела натраг.

Ђак уђе у разбој, седне изнутра на једну страну разбоја, па онда се ножним прстима

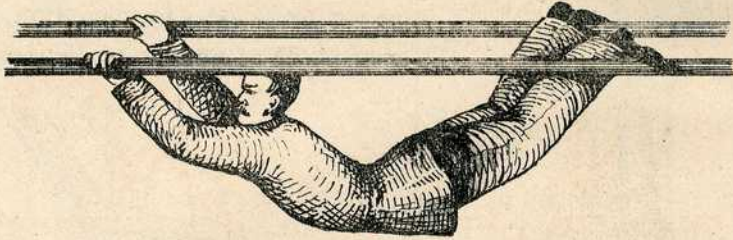

48.

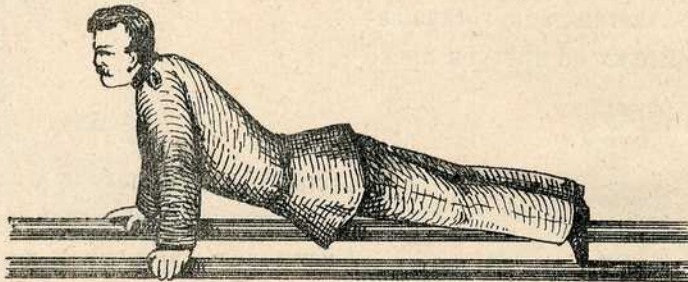
загачи за ону другу страну разбоја, дигне траг што више може, па се за тим опет руке више главе и полагаано се савија на- | полако диже и исправи.

12. Спустање и дивање лежећи на разбоју.

49.

Бак стане у налсон на средини разбоја, опружене ноге забаци натраг, а прстима боја и опружи се озго по разбоју; полако за тим савија руке у лактовима и цело тело спушта на ниже; кад лактови до разбоја

50.

дођу, онда их наизменце или оба на један- | пут пропусти испод разбоја и опружи руке.

Из овог положаја диже се опет полако на | више истим начином као што се и спушта

III. ВЕЋВАЊЕ ПО ГРЕДИ.

Греда се најпре намести према висини кукова а доцније и више.

1. Скакање на греду и силажење.

Бак мете десну руку на горњи део стуба, а леву на греду, одбије се ногама и скочи на више тако, да обе ноге у један мах падну на греду; после се обрне у правцу греде и исправи тако, да се ноге мало у коленима савију; стонала при том су у страну окренута у одстојању 16 сантиметара. Горњи део тела мора стојати право, а руке треба да су пружене у страну ради одржања равнотеже.

51.

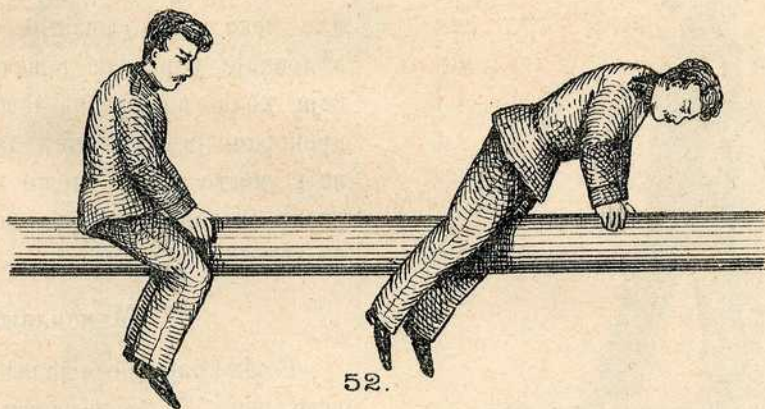
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

другог. Горњи део тела мора право стојати, а руке се у неколико пруже у страну, те да се одржи равнотежа.

Из овог положаја силази се ђак доле, и то или онако како се је пео, или одмах скочи на земљу.

2. Устајање и седање.

52.

Ђак седне на греду као у седло, па се обојема рукама одупре у њу, а ногама замахне и савије их у колону тако, да стопала дођу на греду и то што ближе оном месту на ком је седео, за тим пусти руке и лагано се исправи. Кад се исправи,

се задња. Да би се ђак обрнуо на лево или лево круг, мора тај обрт чинити онда, кад му је десна нога напред, а на десно или десно круг, кад је лева нога напред. Обрће се увек на стопалима, и стара се да горњи део тела стоји право.

53.

онда се нагиње лагано напред, савија ноге у коленима, а рукама се хвата за греду и седне.

4. Чучање на једној ноzi.

Ђак пренесе тежину тела на предњу ногу и стаје целом стопалом те ноге право на греду; задњу ногу пак дигне и пусти је слободно поред предње. За ти се полако спушта на ниже, савије ону ногу у колену којом на греди стоји, па кад се спусти, опет се полако диже.

Исто се тако ради чучање и на другој ноzi. При том горњи део тела стоји право, а руке су увек слободне ради одржања равнотеже.

3. Мењање положаја ногу и обртање.

Ђак стане усправо на греду, па мете једну ногу до друге у растојању од прилике 16 сантиметара. Она нога, која стоји напред, зове се предња, а она до ње, зове

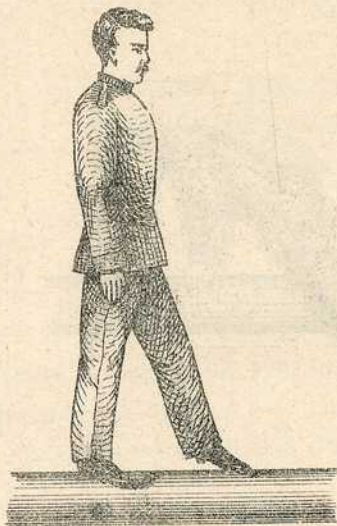
5. Ходање по греди.

Греда се најпре утврди, али се доцније намести тако, да се љуља.

Ђак се исправи на греди, задњом ногом корачи напред и тако продужује одање све

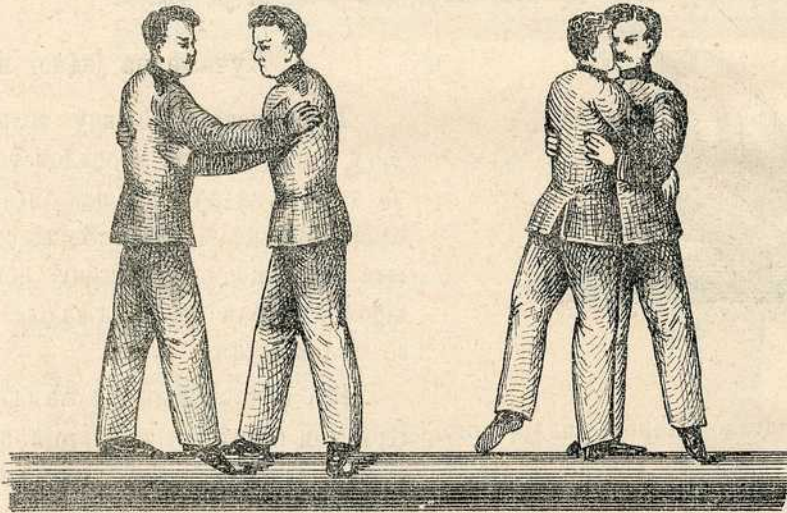

до на крај гредe. Кораци морају бити мали, да се не би равнотежа изгубила. При том тело стоји право, а поглед не сме бити

54.

оборен к земљи већ управљен крају гредe. Ако ђак изгуби мало равнотежу и заљуља се, онда не сме ходати даље, док се са свим не умири и равнотежу не поврати.

55.

При ходању по греди натраг ђак поступа као и при ходању напред, али најпре корачи предњом ногом, и доноси је иза задње.

6. Прелажење преко гредe кад има препрека.

На греду се стави препрека : пушка, или неко дрво, најпре на мање висине а доцније у висини човечјег колена. Так који хода по греди, дошав до препреке, прекорачи је и продужи даље ходање. Доцније место ствари може и други ђак да се употреби као препрека ; он чучне или легне на греду.

7. Мимоилажење.

С оба краја гредe полазе два ђака у једно исто време. Кад се сусретну на греди сваки од њих пружи напред десну руку, па их са свим приближе једну до друге. За тим се ухвате рукама око појаса и за плеће, онда подигну једновремено леве ноге с гредe и приближе се тако, да дођу један другом прси у прси ; тада се обрну тако, да сваки левом ногом стане на

греду. У исто доба пусте руке, па сваки десну ногу за левом повуче и продуже ходање.

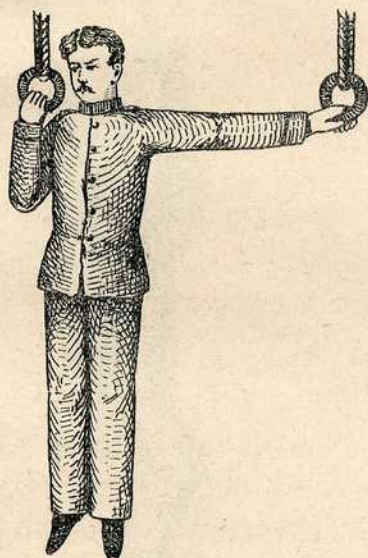
Мимоилажењем могу се и препреке прећи, и то тако, ако при сусретању један

ђак седне на греду или се савије преко гредe, а други туда прође, па пошто овај прође, онда се први дигне, исправи и даље продужи свој пут.

IV. ВЕЏВАЊЕ СА ГРИВНАМА.

1. Велики висак;
2. Мали висак;
3. Дизање и спуштање на рукама;

56.

4. Мали висак и опружање једне руке у страну (види слику 56);

5. Клупче;
6. Жаба;
7. Претурање напред и натраг;
8. Љулање.

Све ове радње раде се као и на вратиду с малим изменама, које из саме радње излазе.

V. ВЕЏВАЊЕ НА УЖИМА.

а) по једном ужету.

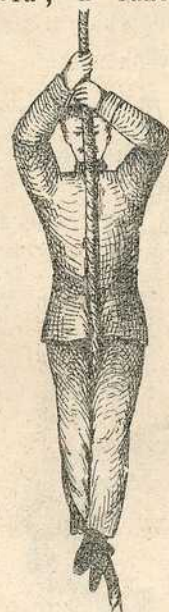
1. Велики висак;
2. Мали висак;
3. Дизање и спуштање на рукама.

Ове радње раде се слично онима на вратиду; разлика је само у томе, што ђак држи уже рукама и намести руке једну на другу.

4. Пузање рукама и ногама.

Ђак ухвати уже опруженим рукама више главе, ноге савије и укрсти око

ужета и доста чврсто стегне; после се одупре ногама и опружи их, а уједно се подиже на рукама и преноси их на више. Кад ово изврши, диже се на рукама поново, а ноге савије око ужета; и тако у свему ради

57.

као и раније, и пуже се уз уже. При спуштању придржава се ногама а руке наизменце спушта све ниже.

5. Пузање само рукама.

58.

Ђак ради и рукама све оно као и ногама, а преноси их наизменце једну више друге. Тело опружи, а и ноге држи опружене при овој радњи; ноге су нешто мало и растављене и ђак њима обухвата уже.

Спуштање бива као и пењање, само што се руке спуштају на ниже.

б) По два ужета.

1. Велики висак;
2. Мали висак;
3. Дизање и спуштање на рукама;
4. Клупче;

59.

5. Жаба;
6. Претурвање напред и назаг.

60.

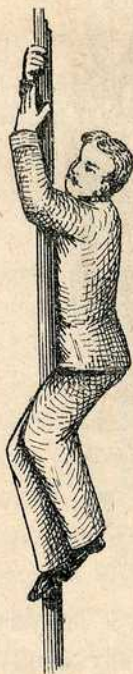
При свима овим радњима ђак ухвати једном руком једно а другом друго уже у истој висини и ради те радње са свим онако, као што се оне раде и по једном ужету.

7. Пузање обема рукама.

Ђак се ухвати једном руком за једно а другом за друго уже као и за остале радње;

исто тако обухвати ногама оба ужета уједно и стегне их онако као, што се стеже једно уже, па се онда пуже као и по једном ужету.

8. Опет пузање само рукама.

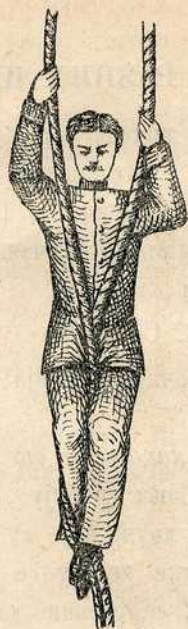
61.

Ђак опруженим рукама ухвати уже као и пре, а ноге опружи и састави,

62.

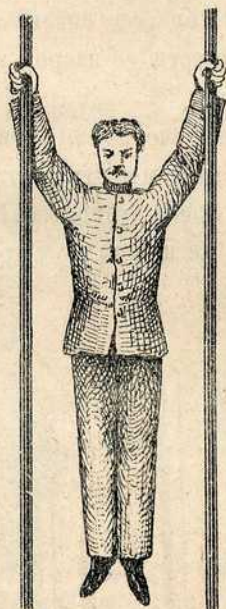

63.

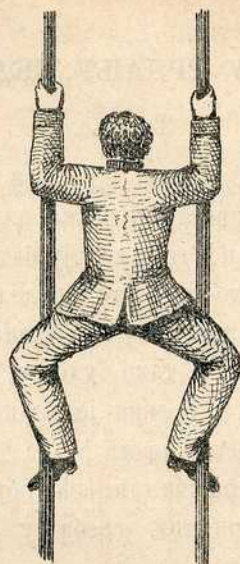
на се диже лагано на рукама и мења их наизменце на више онако, као и на једном ужету.

VI. ВЕЋБАЊЕ НА МОТКАМА.

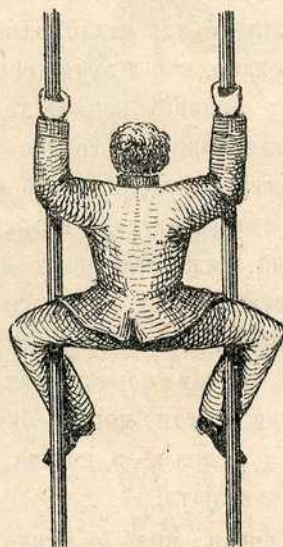
64.

Већбања на моткама раде се онако исто као и на ужима, једном или оба;

65.

разлика је врло мала и развија се из саме радње. При пузању на две мотке

66.

креће се рука и нога онако, како која одговара моци.

VII. Већбања на лествицама.

Разноврсним већбањима по лествицама ђак се навикава, да се брзо, вешто и слободно пење.

ВЕЏБАЊА У ТРЧАЊУ, СКАКАЊУ И ПРЕЛАЗЕЊУ РАЗНИХ ПРЕПРЕКА.

1. Трчање.

Највећа је брзина кретања трчање, а трчањем се развијају и снаже плуће и ноге.

Коради из почетка морају бити краћи, а доцније поступно све дужи, докле не достигну дужину која је правилном прописана (0·85 м.).

Брзину ваља тако удести, да одговара прописној брзини један корак у секунду. Но осим овога, од извезбаног ђака треба тражити и већу брзину тако звани трк; при том треба у минути да пређе 100 м.

Трчи се у равници и на сувом земљишту, а никако на песковитом земљишту нити уз ветар.

При трчању ђак нагне тело нешто мало напред, а главу забаци мало назад. Руке испрва држи онако, као што је прописано за трчећи корак; доцније пак руке су мало слободније, али тако да се део руке од рамена до лакта не удали много од тела; лактови стоје потиснути мало натраг, а руке од лактова на ниже слободно се крећу противно кретању ногу. Обе се руке у лакту мало савију, а песнице стисну и телу окрену. При сваком кораку ђак опружи колена. Ножни прсти морају бити окренути земљи и у поље, а ногама се мора лако на земљу стајати.

За време трчања врло је важно удесити и дисање, те да не буде врло нагло и за морљиво. А после сваког трчања мора се потпуно довести у ред и редовно дисање.

Трчање с почетка не сме трајати дуже од једног минута, а доцније према постигнутом напретку може да траје и два до пет минута без прекида.

После сваког трчања треба продужити кретање обичним кораком, те да се плуће умире и дисање правилно уреди.

Убрзани или трчећи корак ваља употребити на краћим одстојањима од прилике на даљини од 100 корачаји. При овом ђак употреби највећу брзину трчања, а руке су при том са свим слободне.

2. Скакање.

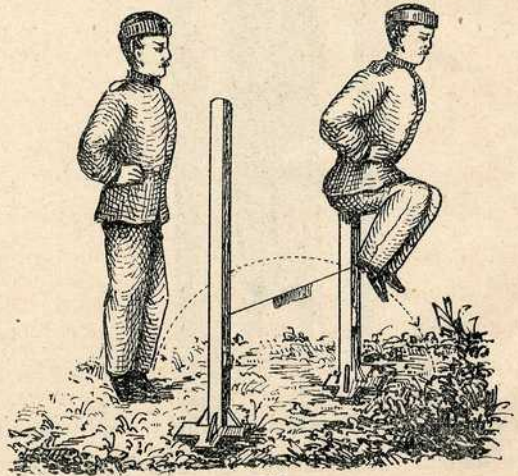
Скакање нарочито развија снагу и хитрост у ногама.

а, Скакање у вис.

За ова вежбања повију се у земљу или наместе две мотке које су 1.50 м. високе. У те мотке повију се дрвени клинови преко којих се разапне узица. Дрвени клинови се забоду у мотку према висини која јој одговара. Да би се узица добро разапела, а да би ипак лабаво стојала, вежу се на крајевима узице кесеце с песком. Узице се наместе на клинове који им одговарају; при најмањем додиру мора се узица смаћи, те се тако ђак никако неће саплести. Да би се висина узице боље распознала, намести се наспред узице или марама или крпа.

Место где се скаче, не сме бити тврдо, а најбоље је, ако се на том месту доста песка наспе.

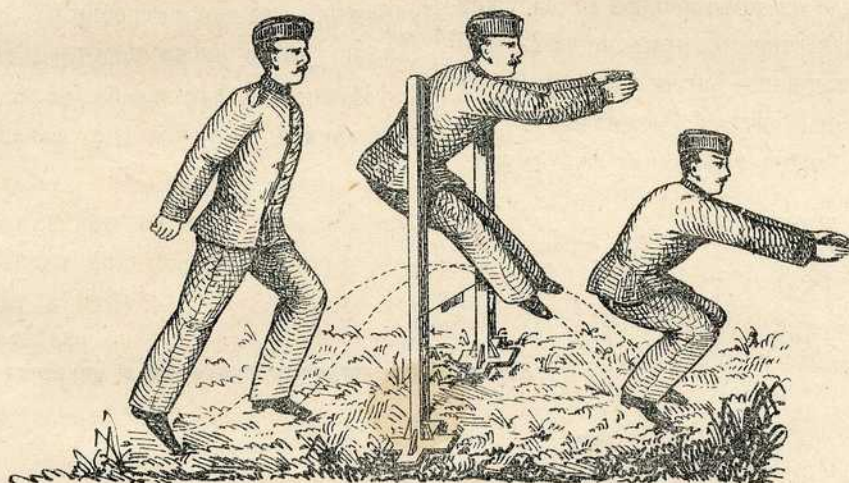
Скакање преко узице бива испрва из места. Узица се наместе од прилике у ви-

сини ђачког колена. Ђак стане пред узицу на пола корака далеко и заузме став „подбочи се.“ Да би прескочио узицу, савије мало колена, преноси тежину тела напред и хитро се одбија обема ногама ради прескакања. При прескакању савија колена ка прсима, а на земљу се дочекује на стопала; колена савија шири их уједно у страну. Пете су при том састављене.

Кад се ђак довољно извезба у скакању, онда се подиже узица постепено на више од прилике до кукова.

68.

хивањем помаже при скакању. На земљу се дочекује стопалима обе ноге као и при скакању из места.

Такав исти скок ваља чинити и десном ногом, те да ђак научи како се одскаче и одбија обема ногама.

Доцније се подиже узица у висину до кукова. Ђак се постави на 6 корачаји пред узицом, затрчи се да прескочи тако, да у петом кораку дође у положај да може прескочити онако, као што је мало пре описано. Ногом, која је напред, одбија се и прескаче познатим начином. Одбијати се треба наизменце левом и десном ногом.

При прескакању веће висине ђак слободно опружи руке и помаже се замахивањем руку.

После тога приступа се прескакању узице из *трке*. Узица се најпре намести у висини колена ђачког, и ђак стане на два корака пред узицом. Пре скакања ђак корачи левом ногом у дужину обичног корака, савије колена те ноге и хитро се одбије стопалима. У исто време доноси десну ногу до леве и заједно их у напред опружа. Том приликом избаци и руке напред, те се и њиховим зама-

После тога стане ђак на 8—10 корачаји ради прескакања из *трке*. Затрчавање бива тихо, а највећа је брзина потребна у трнутку кад хоће да прескочи. Кораци не смеју бити велики.

Кад се прескачу виши предмети, мора бити и већа даљина из које се затрчава.

Ова и сва везбања могу се доцније радити и с пушком. Ђак при прескакању држи пушку у десној руци, коју савије у лакту, те да му што ближе телу дође.

б) Скакање у даљину.

За ова везбања ископа се ров дужине колика се хоће а дубине од једног метра,

Ширина рова на једном крају мора бити метар а на другом 4 метра.

Место, на које се скаче, не сме бити тврдо, него га треба песком добро насути.

Испрва се *скаче из места* на ужем крају рова. Став ђака исти је као и за скакање у вис. Руке морају бити слободне; оне потпомажу заљуљивање тела. Так се ногама одбија и прескаче ров начином као и узицу, само што не скаче у вис већ у даљину.

Скакањем из места прескаче се ров широк од 2—2·5 метра. Веће ширине ваља из трке прескакати.

Прескакање из трке почиње се на ужем делу рова, и ђак стане од прилике на 2—2·5 метра. Спрам тог места ђак се удаљи на 5—7 корачаји па се онда затрчи. Затрчавање и скок бива са свим онако, као и кад се прескаче

узица. Ђораци при затрчавању не смеју бити велики; при скоку на земљу ђак се дочекује на стопала обе ноге; пете држи састављене, а у коленима се савије, па их шири у страну.

Доцније поступно прескачу се веће ширине рова, по уједно увећава се и даљина затрчавања на 10 до 15 корачаји.

При прескакању ширих ровова, дакле при врло великом скоку, ђак се дочекује на земљу, најпре на петама обе ноге које су састављене, а после овог скока долази одмах мали одскок при коме се дочекује на стопала, а за тим учини неколико мањих корачаји. Све ово потребно је, да се велика замајна снага скока поступно стиша.

Извезбани ђак треба да скаче из трке једновремено и у вис и у даљину.

ПБр. 5076

29. Маја 1885 год.
у Београду.

Издано министарство просвете и црквених послова.

